

FÖRSVARSMAKTEN



Militärstrategisk doktrin
med doktrinära grunder (MSD 12)

2011

Militärstrategisk Doktrin

MSD

Militärstrategisk doktrin (MSD), 2012 års utgåva, M7739-354023 fastställs för tillämpning.

Samtidigt upphävs Militärstrategisk doktrin, 2002 års utgåva (M7740-774002).

Beslut i ärendet har fattats av general Sverker Göranson. Deltagit i den slutliga handläggningen av ärendet har varit föredragande kommendör Staffan Palmqvist och överstelöjtnant Johan Brovertz.

Yttrande över MSD 2012 lämnas senast 2011-12-31 till Övlt Jonas Lind/HKV (jonas.e.lind@mil.se).



Sverker Göranson



Anders Lindström

© 2011 Försvarsmakten, Stockholm

Omslagsbilden är tagen av Nicklas Gustafsson / Försvarsmakten

Att mångfaldiga innehållet i denna publikation, helt eller delvis, utan medgivande av Försvarsmakten, är förbjudet enligt upphovsrättslagen. Inom Försvarsmakten får bild- och textmaterial användas, t ex kopieras, vid utbildning eller annan verksamhet. På lämpligt sätt ska källan anges.

Illustrationer: FMLOG APSA Grafisk produktion, Anna-Kajsa Karlsson.
Grafisk form och tryck: FMLOG APSA Grafisk produktion, Stockholm, 2011.
Central lagerhållning: Försvarets Bok- och blankettförråd
M7739-354023

Förord

Behovet av en ny Militärstrategisk doktrin samt översyn av doktriner och reglementen i allmänhet har förstärkts av den pågående reformeringen av Försvarsmakten och dess uppgifter. Försvarsmakten har en förändrad roll och position i samhället. Ett exempel på detta är kraven på omedelbart tillgängliga och flexibelt användbara förband som genererar behov av en insatsorganisation med stående och kontrakterade förband, vilket i sin tur ställer krav på ett nytt personalförsörjningssystem. Förändringen från värnpliktsförsvar till frivillighet är lika omvälvande som indelningsverkets avskaffande 1901. Deltagandet i multinationella snabbinsatstyrkor, ökad närvaro i såväl korta som långa internationella operationer är andra exempel på förändring och utveckling. Komplexiteten i internationella insatser har också visat på behovet av nya multifunktionella metoder där militära och civila insatser koordineras och harmoniseras. Utvecklingen av *allomfattande ansats* (Comprehensive approach) och *effekttänkande* är exempel på detta.

Denna nya Militärstrategiska doktrin är en del av utvecklingen. Doktrinen reagerar inte bara på förändringarna, den är även vägledande för den fortsatta utvecklingen av Försvarsmakten.

Ny Militärstrategisk doktrin innehåller bland annat ett nytt konfliktspektrum som omfattar hela skalan från högintensiv till lågintensiv insats mot såväl reguljär som irreguljär motståndare. Till detta definieras en rad begrepp som bygger på internationell forskning och doktrinutveckling. Via konfliktspektret inriktas sedan Försvarsmaktens konceptuella val på militärstrategisk nivå avseende mål, medel och metoder. Nytt är också en samlad syn på operationsmiljön och avskaffandet av begreppet arenor, vilket är en internationell anpassning. Det finns mer nytt att nämna, men allt är inte förändrat. Flera element från den tidigare doktrinen kvarstår. Ett viktigt budskap är att uppdragstaktik även i fortsättningen skall vara grunden för ledning inom Försvarsmakten.

Doktrinutveckling är en komplicerad process som spänner över ett väldigt stort område. Utvecklingen av operativ doktrin, koordinering med andra styrdokument och förändrad ledningsstruktur är exempel på områden där det kan finnas anledning till framtida uppdateringar av doktrinen. Denna nya version av Militärstrategisk doktrin skall därför ses som ett första steg i en levande doktrinprocess, och kommer att utvecklas och revideras i flera steg. Det är nu viktigt att doktrinens innehåll kommuniceras och att budskapen implementeras så att utvecklingen kan fortsätta.

Sverker Göranson
Överbefälhavare

Innehåll

Förord ...	5
1. Grunder.....	10
Del A: Grunder.....	10
1. DOKTRIN	11
Militär doktrin	11
Doktrin i förhållande till andra styrdokument	11
Syfte	12
Militärstrategisk doktrin i relation till andra doktriner	14
Strategisk kultur och lärande	14
2. KRIGETS NATUR, KARAKTÄR OCH MILJÖ	17
2.1. Konfliktorsaker och drivkrafter	17
2.2. Konfliktstadier och dynamik.....	19
2.3. Krigets natur och karaktär.....	22
2.4. Operationsmiljön	33
2.5. Konfliktspektrum.....	38
3. DET MILITÄRA MAKTMEDLET	43
3.1. Strategi.....	43
3.2. Syften med militära maktmedel.....	45
3.3. Krigföringens nivåer.....	47
3.4. Krigföringsförmåga	56
3.5. Grundläggande förmågor	57
3.6. Krigföringens principer	61
3.7. Seger eller framgång?	68
4. SÄKERHETS OCH FÖRSVARSPOLITIK.....	71
4.1. Internationell rätt.....	71
4.2. Svensk säkerhets- och Försvarspolitik	73
4.3. Säkerhetspolitiska medel (DIME+H)	74
4.4. Försvarsmaktens uppgifter och militär- strategiska mål	76
4.5. Operativ förmåga	78
4.6. Multifunktionella strategier.....	79

DEL B – 88

MILITÄRSTRATEGISK INRIKTNING	88
------------------------------------	----

5 . FÖRSVARSMAKTENS KRIGFÖRINGS- FÖRMÅGA 89

5.1. Moraliska faktorer	89
5.2. Fysiska faktorer	99
5.3. Konceptuella faktorer	110

6. MILITÄRSTRATEGISKT KONCEPT 141

6.1. Syfte	141
6.2. Militärstrategiska grunder	141
6.3. Militärstrategisk inriktning	142
6.4. Militärstrategisk konceptuell inriktning.....	144
6.5. Inriktning för stående förband, kontraktsförband och hemvärnsförband	149

7. Militärstrategisk planering och ledning 151

7.1. Sammanhang.....	151
7.2. Militärstrategisk samordning.....	151
7.3. Militärstrategisk samverkan	152
7.4. Planering och genomförande av militära insatser.....	153
7.5. Försvarsplanering	156
7.6. Erfarenhetshantering.....	157

8. CENTRALA BEGREPP 159

9. REKOMMENDERAD LITTERATUR 161

10. SAKANSVAR, ARBETSGRUPP OCH STYRGRUPP 163

1. Grunder

Del A: Grunder



Kvarn juni 2011. Strid i bebyggelse. Foto: Alexander Gustavsson / Försvarsmakten.

1. DOKTRIN

Militär doktrin

Ursprunget till begreppet doktrin återfinns i de latinska orden *doctri'na* och *do'ceo*, som betyder undervisning, lärdom, läroämne respektive undervisa, lära. I det svenska språket kan ordet doktrin ha flera betydelser: vetenskap, lärdom, kunskap, undervisning eller teori avsedd för praktisk tillämpning inom ett visst område. I modern svenska – särskilt i politiska och militära frågor – används begreppet doktrin som regel i betydelsen fastlagd teori eller normer som utgör grundval för handlande.

De säkerhetspolitiska och militära tillämpningarna av begreppet doktrin skiljer sig mellan olika länder. Enligt en tradition är doktrin en kortfattad generell deklaration i form av riktlinjer för säkerhetspolitisk handling (till exempel Monroedoktrinen, Bushdoktrinen med flera). Doktrin kan även vara en beskrivning av politiska, ekonomiska, tekniska och militära faktorer för utformning och användning av stridskrafter på främst strategisk nivå. I en mer strikt militär tradition har doktrin betydelsen av samlad militär kunskap som utgör grund för handling.

Den svenska definitionen av doktrin är:

”En på kunskaper och erfarenheter grundad och dokumenterad vilja hur Försvarsmakten inriktar uppbyggnad och bruk av det militära maktmedlet. Den är normativ men kräver i varje situation tillämpning med förnuft och eftertanke”.

Doktrin i förhållande till andra styrdokument

Doktriner är inriktande dokument som behandlar hur stridskrafterna ska användas och utvecklas idag samt de närmaste åren.

Perspektivstudier (PERP), målbilder och visioner beskriver hur Försvarsmakten bör utvecklas på lång sikt (10–20 år). Doktrin har således i huvudsak ett kortare tidsperspektiv än dessa.

Försvarsmaktens utvecklingsplan (FMUP) – som är nära knuten till doktrin – påverkas av dess övergripande inriktning och påverkar i sin tur doktrinen på sikt.

Syfte

Militärstrategisk doktrin (MSD) syfte är att:

- Inrikta Försvarsmaktens verksamhet avseende analys, planering, genomförande och utvärdering av insatser samt att vara en referenspunkt för beslut på alla militära nivåer.
- Beskriva och skapa bred förståelse för hur det militära försvaret används av statsmakterna.

MSD beskriver samspelet mellan den politiska och den militärstrategiska nivån samt förmedlar en grundläggande bild över hur Försvarsmakten ser på konflikter, hot, säkerhetspolitik och användningen av de egna stridskrafterna.

MSD bidrar även till att skapa ett strategiskt sammanhang och förståelse för hur militära medel kan användas i olika situationer. Den ska bidra till en grundläggande förståelse för den politik, handlingsregler, interoperabilitet och principer som ligger till grund för användande av militära medel vid konflikter.

De inriktningar som anges i Försvarsmaktens doktriner är av generell och övergripande karaktär – till skillnad från direktiv, order, riktlinjer och andra specifika inriktningar som anges i samband med genomförandet av viss insats eller annan verksamhet.

MSD ska ge förståelse och inriktning för såväl in-sats- och övningsverksamhet som system- och förmågeutveckling. Den är därmed ett stöd för alla former av försvarsplanering. MSD ger också Försvarsmakten en gemensam och enhetlig nomenklatur.



Bild 1:1. Doktrin är en påverkansfaktor för utveckling av stridskrafterna.

- Den nya militärstrategiska doktrinen
- MSD gör anspråk på att innefatta hela bredden av konfliktspektret och inrikta medel och metoder över hela konfliktskalan.

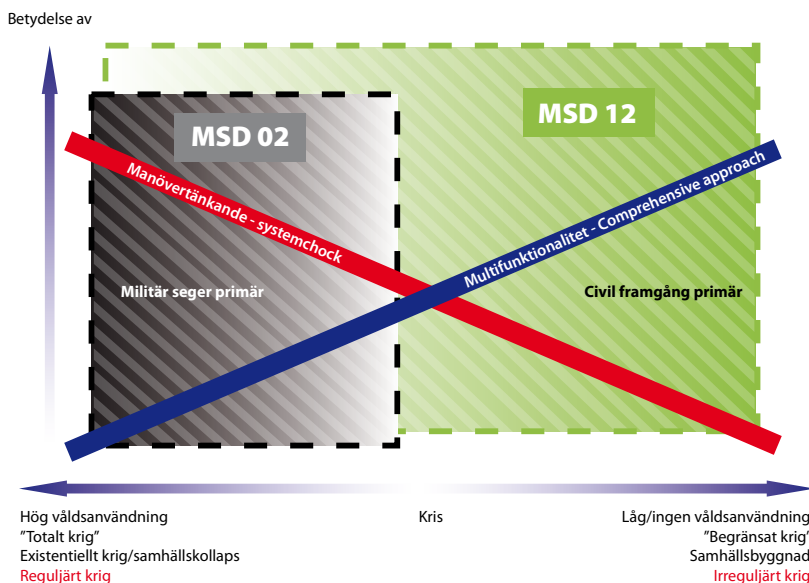


Bild 1:2. Militärstrategisk doktrin måste kunna inrikta mål, medel och metoder för bruk av det militära maktmedlet över hela konfliktskalan, här sett i en endimensionell bild.

MSD är uppbyggd av två delar:

- Del A (kap1–4) ger en kontextuell grund och förmedlar innebörd av begrepp och fenomen samt ger modeller med mera för att förstå det militära maktmedlet.
- Del B (kap 5–7) är en inriktande del som innehåller doktrinen's egentliga inriktning för uppbyggnad och bruk av militära maktmedel.

Centralt i MSD är det konfliktspektrum som presenteras i kapitel två samt krigets natur, karaktär, miljö och det militärstrategiska koncept som presenteras i kapitel sex. Konfliktspektret bär upp hela MSD och utifrån dess struktur inriktas (via det militärstrategiska konceptet) mål, medel och flera metoder i resterande delar av MSD. Så långt som möjligt återfinns de "tidlösa delarna" från tidigare MSD för att säkerställa kontinuitet och främja kunskapsuppbyggnaden.

Militärstrategisk doktrin i relation till andra doktriner

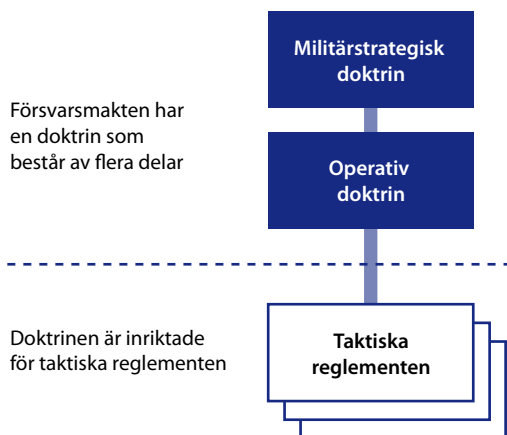


Bild 1:2. Militärstrategisk doktrin måste kunna inrikta mål, medel och metoder för bruk av det militära maktmedlet över hela konfliktskalan, här sett i en endimensionell bild.

MSD är en svensk militär doktrin överordnad övriga nationella militära doktriner, grundsyner och reglementen.

Vår medverkan i multinationella insatser inom ramen för FN, NATO och europeisk krishantering innebär viss harmonisering med multinationell doktrin, främst NATO:s *Allied Joint Doctrine* (AJP-01) och andra NATO-doktriner. De koncept EU utvecklar inom sin krishanteringsförmåga är också av stor vikt.

Grunden i MSD är därför att svenska begrepp och definitioner i så hög utsträckning som möjligt ska vara kompatibla med främst med NATO och EU.

Strategisk kultur och lärande

Militärstrategisk doktrin är ett uttryck för vår strategiska kultur vilken kan sammanfattas i följande tre kategorier som påverkar utformningen av strategier:

- Handlingsmönster är ett uttryck för verklig praxis, det vill säga hur Försvarsmakten vanligen tillämpar militär strategi.
- Professionell identitet är bland annat vår gemensamma uppfattning om det militära försvarets roll, uppgifter och arbetssätt.

- Position är Sveriges och Försvarsmaktens ställning i relation till omvärlden, såväl militärt som politiskt och ekonomiskt.

Staters och krigsmaktens strategier påverkas i hög grad av den *strategiska kulturen*.

Stora och små stater tillämpar på grund av olika styrkekapaciteter olika krigsföringsmetoder. Kustnationer och stater omgivna av land väljer att betona mark- och sjöstridsförmåga på olika sätt. Stater med yrkessoldater har som regel högre förmåga att lösa vissa uppgifter (till exempel att snabbt genomföra insatser utomlands och i fredstid) än stater med enbart värnpliktsförsvaret. Ett värnpliktsförsvaret kan genom mångfald, uthållighet och folklig förankring däremot innebära en högre potentiell militär förmåga. Stater eller icke-statliga aktörer med stora ekonomiska och andra resurser har bättre utsikter att nå framgång genom materiellt övertag än aktörer med sämre ekonomiska och andra resurser. Aktörer med sämre resurser eller färre behov var skickligare i att använda sina begränsade resurser på ett effektivt sätt.

Den strategiska kulturen betingas av politiska, ekonomiska, ideologiska, geografiska och sociala faktorer som har utvecklats under lång tid. När dessa yttre betingelser ändras, ibland hastigt, kan och måste emellertid förändringar ske i vår strategiska kultur och därmed i vår doktrin.

Förändrade hotbilder, övergången från värnplikt till frivillighet och en ny syn på personalförsörjningen, den fortsatta försvarstransformeringen med ökade krav på tillgänglighet, internationellt och multifunktionellt samarbete samt regeringens deklarerade vilja att ge och ta emot stöd är exempel på faktorer som förändrar den svenska strategiska kulturen och därmed doktrinerna.

Kultur bygger på att individer och organisationer inte lär sig allt genom egna vunna erfarenheter. Professionellt kunnande och förmåga inom Försvarsmakten grundar sig på motsvarande sätt i hög grad på att andras kunskap och erfarenhet tillvaratas och att relevanta slutsatser dras för den pågående och framtida verksamheten. Studier av militär teori och praktik är därför en viktig förutsättning för att förstå och utveckla militär makt i allmänhet, med dess möjligheter och begränsningar, men även för att identifiera och hantera de krav som förändrade förutsättningar bjuder för pågående militär verksamhet.

Krigföring har i alla tider ställt stora krav på anpassning, variation och utveckling genom rationella överväganden och individuell bedömning. Det viktigaste motivet för militära studier och ett kontinuerligt lärande är inte

alltid att finna konkret vägledning i varje enskild situation. Vunnen kunskap och erfarenhet i den enskilda situationen är dock en viktig förutsättning för ett sammanhållet, metodiskt och gemensamt lärande. Militära studier och doktrinutveckling ska befordra en professionell kompetens som innebär förmåga att både tillämpa och utveckla militära strategier. En sådan kompetens kan bara grundas på individuell förståelse.

”Teorins uppgift är att fostra den blivande fältherrens intellekt; eller snarare vara honom till hjälp i hans självfostran. Den ska därmed inte följa honom på slagfältet.”

Carl von Clausewitz, Om kriget, sid 103.

2. KRIGETS NATUR, KARAKTÄR OCH MILJÖ

2.1. Konfliktorsaker och drivkrafter

Orsaker till krig och konflikter är många och komplexa.

Det finns ofta inte en orsak, utan de underliggande faktorerna som skapar konflikt är vanligen sammanflätade och interagerande. Detta är också fallet med de olika krafter som driver konfliktutvecklingen. Trots denna komplexitet finns det skäl att försöka hitta systematiska indelningar för att beskriva orsakssammanhang för att lättare förstå vad som skapar och driver krig och konflikter.

En indelning kan vara att se övergripande konfliktorsaker och dess drivkrafter som *politiska*, *ekonomiska* eller *sociala* faktorer. Dessa faktorer leder dock inte automatiskt till krig och konflikt. Det krävs ofta en kombination av olika faktorer, händelser, beslut och ageranden för att generera den situation som resulterar i krig och konflikt.



Bild 2:1 MOMBASA 20100512. HMS Carlskrona ligger för ankar i Mombasa inför kommande uppdrag att eskortera ett par fartyg från World Food Program till Mogadishu i Somalia. Foto: Nicklas Gustafsson / Försvarsmakten.

Alla konflikter har helt, eller till del, politiska grundorsaker och drivkrafter. Aktörer kan drivas av en vilja att vinna eller behålla makt och inflytande, både inom och mellan stater, vilket kan ta sig uttryck i väpnat våld som resulterar i krig och konflikter. Inomstatliga konflikter tenderar erfarenhetsmässigt att särskilt uppstå i stater där den formella statsmakten upplevs som svag. Om staten inte förmår att förse medborgarna med grundläggande funktioner som säkerhet och fungerande rättssystem, kan auktoritets- och legitimitetskriser uppstå. I vissa fall kan även staten upplevas som ett hot mot medborgarna. Olika aktörer kan då utnyttja den aktuella situationen för att erövra makt. Krig och konflikter kan också orsakas och drivas av staters vilja att öka sin egen politiska makt och inflytande i förhållande till andra stater inom en regional eller internationell kontext eller att minska förmågan till maktutövning hos andra statliga och icke-statliga aktörer.

Krig och konflikter kan även uppstå i kampen om ekonomiska resurser. Kontroll över naturresurser (som olja, vatten, guld och diamanter med mera) är ofta grundorsaker till krig och konflikter. Trots att krig är dyra och förödande, kan det finnas stora ekonomiska vinster för stater, företag och andra aktörer att driva en konflikt vidare i form av exempelvis vapenexport, illegal utvinning av råmaterial, människohandel och annan kriminell verksamhet. Ekonomiska intressen kan därför finansiera, förvärra och förlänga väpnade konflikter.

Fattigdom i sig är inte en tillräcklig orsak för krig och konflikter, trots att de i högre grad utspelar sig i fattiga länder med stagnerande eller tillbakagående ekonomi. Fattigdom och en ojämlik ekonomisk fördelning kan dock generera ett sådant missnöje och frustration att konflikt utbryter om en grupp av människor upplever att de inte får ta del av de resurser och rättigheter de anser sig vara berättigade till. Dessutom är fattiga, socialt marginaliserade människor med dåliga grundläggande sociala villkor lättrekryterade som upprorssoldater, eftersom de hoppas att samhällsomstörtande verksamhet kan leda till förbättrade livsvillkor.

Sociala orättvisor mellan grupper av människor – som exkludering eller ojämlik tillgång till resurser och funktioner inom den sociala sektorn – kan utgöra starkt destabiliserande faktorer och drivkrafter för krig och konflikt särskilt, om de är en följd av underliggande politiska missförhållanden.



Bild 2:2 ADENVIKEN 20090911. Soldater ur ME01s bordningsstyrka överlämnar vatten och förnödenheter till Somaliska flyktingar i Adenviken. Foto: Mattias Hultin / Försvarsmakten.

Sociala förklaringsmodeller för krig och konflikt är dock svåra att helt särskilja från politiska och ekonomiska konfliktorsaker då de ofta samverkar. Social identitet – i form av etnicitet, kultur och religion – beskrivs ibland som konfliktorsaker. Det finns ofta inget som tyder på att dessa faktorer på egen hand skulle utgöra reella grundorsaker för krig och konflikt. Dessa faktorer kan å andra sidan effektivt användas för att mobilisera stora grupper av människor. Krig och konflikter kan ta sig ideologiska, etniska, kulturella och religiösa uttryck, men måste då snarare ses som symptom än grundorsaker.

2.2. Konfliktstadier och dynamik

Konflikter är sällan statiska utan dynamiska processer som snabbt kan förändras i intensitet och spridning av våldsutövning samt hastigt eskalera, låsas eller de-eskalera beroende på en kombination av olika händelser och skeenden. Konflikter utvecklas nödvändigtvis inte heller i enlighet med ett linjärt tidstänkande där händelseutvecklingen automatiskt och sekventiellt rör sig genom tydliga stadier som från före, under och efter väpnad konflikt och krig. En sådan tidsbunden klassificering av konflikttillstånd är ofta oförenligt med den snabbt föränderliga kontext konfliktmiljöer karaktäriseras av. Exempelvis leder en situation av eskalerande spänningar inte nödvändigtvis till väpnad konflikt och krig och vad som först ses som ett post-konfliktsta-

dium kan i själva verket vara en tid av låsning eller början på ny eller förändrad konflikt.

Att ändå beskriva konflikttillstånd i form av olika stadier underlättar förståelsen av situationen samt ger ett nödvändigt ramverk för hur dessa situationer kan eller bör hanteras, samt hur militära och andra medel bör inriktas och brukas. Denna klassificering måste dock göras med insikt i att gränserna mellan de olika stadierna ofta är diffusa samt att en situation i realiteten kan vara svårplacerad i ett specifikt stadium, samt snabbt förflyttas till ett annat.

Fred

Ett grundläggande inslag i definitioner av fred är ofta frånvaro av krig. Dock problematiseras begreppet ofta mer än så och innefattar ibland närvaro av element som ömsesidig respekt för forna motparters rätt att existera samt närvaro av rättvisa i både juridisk och social mening, såsom likhet inför lagen. Fred kan utifrån ett sådant synsätt inte heller per automatik ses som de tillstånd som råder före eller efter krig och väpnad konflikt. Inom konfliktforskningen talar man exempelvis om begrepp som indirekt eller strukturellt våld. Begreppet strukturellt våld syftar till att förklara en situation som trots avsaknad av direkt våld och krigsföring tvingar människor att leva under förtryck, ojämlik fördelning av makt och tillgång till resurser. Således beskriver detta exempelvis en situation där människor inte dödas av direkt våld, utan av fattigdom orsakad av det strukturella våldet. En situation där frånvaro av krig och väpnad konflikt råder men med hög närvaro av strukturellt våld, kan därmed falla utanför en bredare fredsdefinition. Strukturellt, indirekt våld, behöver vidare inte vara ett permanent och statiskt tillstånd utan kan snabbt övergå till väpnad strid.

Kris

Med krisbegreppet avser MSD här kriser med politiskstrategisk och militärstrategisk anknytning.

En kris i denna kontext kan kännetecknas av följande:

- Betydande värden hotas eller till och med håller på att förloras
- Begränsad tid står till förfogande och kräver beslutsfattning/ledning
- Omständigheterna präglas av stor osäkerhet och överraskning.

Krisorsakerna kan vara dels till exempel historiska och långvariga som blossar upp på ett överraskande sätt. Kriser kan också börja som incidenter som sedan förstärks till kris. Kriser inom ett område kan också skapa kris inom

andra områden. Exempelvis kan en energikris utlösa politiska kriser som i vissa fall övergår i militära handlingar.

Avskräckning har traditionellt fungerat som krisdämpande till exempel mellan stater och reguljära militära organisationer, till exempel den situation som rådde mellan NATO och Warszawapakten under ”kalla kriget”.

Avseende irreguljär krigföring fungerar inte avskräckning på samma sätt, vilket måste beaktas vid kriser i den kontexten. Det har också visat sig mycket svårt för stater med ”statsfokus” att hantera kriser och hot från ickestatliga aktörer. USA:s agerande efter terrordåden i New York 11/9 2001 är ett sådant exempel.

Självförnekelse och oförmåga att identifiera en kommande kris förstärker ofta dess effekt och ökar risken för snabba och felaktiga beslut. En stat behöver därför en förberedd krishanteringsförmåga som kan verka med en samlad effekt och då använda statens alla medel, bland annat det militära medlet. Vid kriser är alltid den politiska nivån överordnad den militära och de beslut som tas grundas inte alltid på militär logik.

Militära chefer och beslutsfattare måste därför vid sådana kriser vara ytterst lyhörda för den politiska nivåns mål och syn på medlens brukande.

Eskalering och de-eskalering

Eskalering kan ses som det stadium då missnöjesyttringar allt oftare och i intensifierad grad tar sig öppet uttryck i direkt och indirekt våld samt hot om våld. Eskaleringen följer inte någon jämn tillväxtkurva och konflikttillståndet kan snabbt variera mellan eskalering och de-eskalering, det stadium då våldsnivån och hoten om våld på grund av olika faktorer trappas ned. Eskalering samt de-eskalering kan också innefatta en ökad, respektive en minskad, geografisk spridning av våldsanvändandet.

Väpnad konflikt och krig

Den situation som uppstår när en oförenlighet mellan parter resulterat i att dessa har tagit väpnat våld i bruk kan definieras som väpnad konflikt.

Begreppet omfattar internationella väpnade konflikter mellan stater såväl som väpnade konflikter mellan olika parter inom en eller flera staters territorium. Gränsdragningen mellan väpnad konflikt och krig är däremot diffus, men krig ses vanligen som den yttersta formen av väpnad konflikt. Krigsbegreppet kan ha en kvantitativ aspekt och är ibland kopplat till antalet dödade i strid och ställer ibland krav på att åtminstone en part representerar en stats-

makt. Vidare avser krigsbegreppet vanligen en situation av förlängd, väpnad och storskalig konflikt mellan två eller fler grupper av människor. Något formellt krav på krigsförklaring krävs inte för att krigstillstånd ska anses föreligga. Den internationella humanitära rätten, ibland kallade krigets lagar, är de regler som blir tillämpliga i en väpnad konflikt eller under ett krigstillstånd.

Post-konflikt

Post-konflikt avser den situation som följer efter väpnad konflikt och krig. Denna period kan medföra en möjlighet att adressera de strukturella förhållandena som gjorde situationen sårbar för den väpnade konflikten, men är samtidigt också en mycket kritisk fas. Detta stadium behöver således inte nödvändigtvis innebära slutet på de väpnade striderna utan kan vara en tid av låsning, kraftig de-eskalering eller början på en ny konflikt. Det är viktigt att understryka att konflikten i sig inte automatiskt upphör för att stridshandlingarna upphört. Oförenligheten kan kvarstå och ge upphov till nytt väpnat våld.

2.3. Krigets natur och karaktär

Vad är krig?

Doktrinen definition av "Krigets natur" är en filosofisk beskrivning om hur krig fungerar och inbegriper även strid (våld) och hot om strid (våld) som härrör från Carl von Clausewitz (1780-1831). MSD väljer denna definition för att skapa referensramar för att analysera "kriget".

Ur Clausewitz filosofiska aspekt kan "kriget" ses som en tvekamp mellan parter som försöker påtvinga varandra sin vilja. Syftet med kampen är främst att bryta motståndarens vilja och påtvinga denne total eller partiell underkastelse alternativt förintä densamma. Hot om och bruk av våld utgör krigets väsen. Våldet är också krigets medel och kännetecknande för krig är att det är dödligt.

En konflikt kan föras med flera medel – till exempel politiska, ekonomiska, diplomatiska och så vidare – men det är hot om eller bruk av det organiserade dödliga våldet, det vill säga det militära medlet, som innebär att konflikten kännetecknas som krig. En motståndares vilja kan brytas i en moralisk, mental och/eller en fysisk sfär. Det är främst mot den fysiska sfären som våldet i krig riktas, varefter effekter uppstår i den moraliska och mentala. Krigets natur är konstant och innebär i varierande grad oerhörda krav enligt nedan.

En mänsklig aktivitet

Strid karakteriseras av dynamiken i mänsklig växelverkan, med all dess potential för djärva handlingar och kreativitet, men också oordning och osäkerhet. Genom att utnyttja det unika i människans förmåga, dess psyke, dess sociala arv och dess kapacitet för inläring kan förutsättningarna för att hantera stridens osäkerhet och oordning uppfyllas. Dessa kvaliteter är avgörande för att kunna gripa och utnyttja tillfällen som kan leda till överläge.

Till exempel ställs alltid stora krav på omdöme, kreativitet, initiativ, beslutsförmåga, moral, samarbetsförmåga, lydnad, mod, uppfattningsförmåga, snabbhet, precision och så vidare. Den specifika tillämpningen av dessa krav varierar dock starkt från gång till annan.

Påfrestningar

Väldet framkallar extraordinära fysiska krav på både människor och materiel. Eftersom kriget är en tvekamp kan kraven tyckas accelerera och vara svåra att beräkna. Striden växlar dessutom mellan ytterlägen, mellan maximal ansträngning och periodvis lugn. Människa och materiel kan ibland slitas ner fortare än beräknat, men kan också återhämtas ur tillsynes hopplösa tillstånd. Hotet om dödligt våld framkallar helt unika reaktioner hos stridens deltagare. Instinktiva mänskliga försvarssystem aktiveras; bra som dåliga. Förmågan att tänka klart sätts på yttersta prov och kan inte helt simuleras vid övning. En människa som utsätts för denna stress kan uppvisa ett irrationellt beteende – exempelvis genom att i ett kritiskt skede fatta felaktiga beslut – som kan leda till förödande konsekvenser för alla inblandade.



Bild 2:3 Friktioner - reparation av stridsfordon under övning. Foto: Försvarsmakten.

Friktioner

Dynamiken i parternas agerande, konfliktens komplexitet och oförutsedda händelser, genererar det kaos som ofta kallas krigets dimma. Eftersom krigets dimma aldrig helt kan skingras, krävs en vilja och förmåga att kunna fatta beslut och agera under osäkerhet och kaotiska förhållanden. Kaoset kan reduceras, bland annat genom en aktiv informationsinhämtning och förståelse för situationen. Ändå kvarstår något oförutsägbart som inte går att planera bort. Detta oförutsägbara, friktioner, kan beskrivas som oförutsedda händelser som, helt eller delvis, omintetgör det önskade eller förväntade händelseförloppet. Såväl människor, materiel som miljöfaktorer kan bidra till att friktioner uppstår. Detta kan exemplifieras med individer glömmer bort viktig information eller fattar irrationella beslut på grund av trötthet, rädsla med mera. Det kan också handla om materiel som går sönder, datorer som hänger sig, reservdelar som inte passar eller väder som begränsar stridskrafterna. Friktioner resulterar ofta i att hela situationen måste omvärderas och nya handlingsalternativ utarbetas. Friktioner förekommer ofta i all mänsklig komplex verksamhet och förstärks vid strid. Friktioner uppstår ofta överraskande under militära operationer och på alla nivåer.

Utbildning, övning, erfarenheter, information och målmedvetenhet med mera kan hjälpa oss att hantera krigets natur och friktioner. Människans tillkortakommanden och möjligheter kan inte kompenseras eller ersättas med exempelvis mer avancerad teknik utan är en faktor som alltid måste accepteras.

Det är oerhört viktigt att soldaten – hög eller låg och på vilken nivå han än må befinna sig – inte först på slagfältet upplever krigets påfrestningar, som kommer att göra honom så förvånad och förskräckt. Även om han bara upplevt dem en enda gång, är han därmed dock redan till hälften van vid dem.

*Carl von Clausewitz, Om kriget, slutord till krigets natur.
Sid.82*

Förståelse för krigets natur är en viktig förutsättning för att kunna hantera väpnade insatser.



Bild 2.4 Svenska soldater i Afghanistan. Foto: Mats Nyström / Försvarsmakten.

Krigets krafter

Krigets karaktär balanseras generellt dels av en styrande (rationell) kraft, en *våldsutövande* kraft och en *emotionell* kraft (*drivkraft/vilja*).

Bruket av svenska militära medel i vårt samhälle realiseras i ovanstående av politiken, Försvarsmakten och det svenska folkets vilja. Givet denna modell anser Försvarsmakten att *bruket av svensk militär makt därför alltid ska vara parlamentariskt styrt och förankrat i den svenska folkviljan*.

De motståndare Försvarsmakten möter styrs i grunden av samma grundkrafter, men kan i vissa fall helt eller delvis, ta sig andra uttrycksformer och skepnader än våra och synas vara för oss svåridentifierade. Detta och andra faktorer gör att krigets karaktär, från gång till annan, men även inom samma konflikt ständigt skiftar karaktär.



Bild 2:5. Krigets karaktär är beroende på de olika parternas styrande krafter. Eftersom de i alla konflikter är unika så är aldrig krigets karaktär lika utan skiftar ständigt, både mellan olika konflikter och även inom en och samma konflikt. Modellen benämns som ibland som "Triaden" (trinity).

Olika typer av krigföring

Graden av våldsanvändning, tillgång på resurser och valet av metoder styrs av de beskrivna krafterna ovan och genererar olika karaktärer/typer av krigföring. Benägenhet att tillgripa den yttersta våldsanvändningen beror bland annat på hur vitala intressen det är som står på spel.

Vi skiljer därför i det avseendet schematiskt på obegränsade krig, där till exempel en stats eller organisations överlevnad står på spel och begränsade krig:

- Vid **obegränsade krig** är i teorin benägenheten till våldsanvändning oändlig och intensiteten stegras tills endera parten är fullständigt besegrad och/eller kapitulerar (till exempel Tyskland under andra världskriget).
- Vid **begränsade krig** är däremot intressena inte så vitala att de motiverar obegränsat våld. Det finns ett "pris" för hur långt parterna är beredda att gå och den styrande (rationella) kraften håller därmed tillbaka våldsanvändningen eller avbryter densamma för alternativa metoder (till exempel diplomati).

En dissonans kan också uppstå om den ena parten upplever absoluta vitala intressen som hotade (till exempel egen maktposition), medan den andra partens intressen är mindre vitala. Exempelvis kan upprorsmän i tredje världen drivas av absoluta vitala intressen, medan utländsk trupp från till exempel Europa inte upplever att hemlandets egna absoluta vitala intressen står på spel. Detta får som följd att parterna ser på och agerar olika i konflikten.

Är en stat stark och har stora resurser kan den välja resurskrävande metoder. Detta resulterar ofta i välutrustade styrkor som kan projicera högintensiv strid mot sin motståndare i högt tempo. Med hänsyn till de västerländska traditionerna vad gäller den militära funktionen i samhället och rollen för statsmakternas militära förmåga och användningsområde kallas ofta karaktären av den krigföring som statsstyrda försvarsmakter baseras på för ”reguljär krigföring”. Omväxlande benämns det också som ”konventionell krigföring” eller ”traditionell krigföring”.

MSD väljer att benämna denna karaktär av krig som ”**reguljär krigföring**”. Här avses krigföring, främst mellan stater, med organiserade militära stridskrafter i direkt konfrontation för att besegra motpartens militära styrkor, slå ut dennes förmåga till styrkegenerering och krigsmateriellproduktion eller för att ta eller återta territorium. Kriget syftar till en officiell ändring av motpartens strategi. Fokus är offensiva operationer mot motståndarens militära styrkor. Reguljär krigföring innehåller såväl operativa rörliga, som territoriellt och regionalt bundna koncept. Operationskonsten fokuserar på gemensamma operationer. Att minimera påverkan på civilbefolkning och det civila samhället är ett både strategiskt och militärt mål i reguljär krigföring. Krigföringsformen kan sägas desintegrera militära och civila funktioner och verksamheter både i samhället i allmänhet och på slagfältet.

En motsatt strävan, eller nödvändighet, att integrera militära och civila funktioner, kan ses som en viktig utgångspunkt i det som benämns ”**irreguljär krigföring**”. Här menas krigföring, ofta mellan stater och icke statliga aktörer, eller enbart mellan ickestatliga aktörer, syftande till legitimitet och inflytande över relevanta befolkningsgrupper. Irreguljär krigföring baseras främst på indirekta och asymmetriska angrepp som undviker att konfrontera motståndarens militära styrkor. Den kan omfatta skalan från subversion, öppen gerillakrigföring till (lägre) taktiska (markstrids-)förband som använder reguljär taktik. Kampen är politisk snarare än militär och den syftar till att nöta ut motståndarens vilja, inflytande och kraft. Civila inkluderas i största möjliga utsträckning.

Begreppet ”irreguljär krigföring” har vållat problem då det uppfattas på delvis olika sätt i olika nationer, där till exempel den nuvarande amerikanska definitionen omfattar en så stor mängd delkomponenter att de var för sig kräver sin egen definition. NATO har valt att inte använda begreppet irreguljär krigföring utan angriper problematiken genom att klassificera ”**irreguljära verksamheter eller aktiviteter**” och avser med detta en sammantagen benämning av aktiviteterna; ”Uppror”, ”Terrorism” och ”Andra irreguljära verksamheter”. De senare exemplifieras som kopplade till kriminalitet, upplöpp och sjöröveri.



Bild 2:6 Svenska sjömän griper pirater i Adenviken. .Foto Mats Nyström / Försvarsmakten.

Med ”uppror” förstås här en socialt/ekonomiskt/politiskt motiverad grupp eller rörelse(r) som söker politisk förändring i en stat/region med utomparlamentariska medel och/eller med våld. Fokus ligger på att övertyga och övertala befolkningen i regionen samt omvärlden i övrigt genom våld, subversion och propaganda. Uppror undviker militär konfrontation och kampen kan ha en främst politisk karaktär. Väpnade insatser kan förekomma i takt med att resurser tillförs upproret. Terrorism kan till exempel användas främst i början av ett uppror som en sorts form av kommunikation till folket om att upproret har förmåga att utmana överheten.

Kopplat till ”uppror” återfinns och används internationellt begreppet Counterinsurgency (COIN), vars svenska översättning ”upprorsmotverkan” här ges innebörden av de politiska, ekonomiska, civila, psykologiska, sociala, juridiska och militära åtgärder som genom en sammantagen politisk strategi vidtas för att bekämpa uppror. Värt att uppmärksammas här är att den militära komponenten endast är en av det totala spektret av maktutövningsmedel och att den politiska/civila sektorn har den avgörande förmågan att påverka konflikten.

Begreppet ”gerillakrigföring” används ibland för att benämna en taktik och ibland för att beskriva en särskild krigföringsform. Betydelsen är i stort

militära och paramilitära operationer som genomförs på fientligt territorium av irreguljära enheter. Gerillakrig karakteriseras av mindre enheters angrepp mot motpartens mindre skyddade delar och svaga punkter samt att terräng inte tas eller försvaras. Det bygger på förmåga till överraskning i tid, rum och (delvis) metod och kräver över tiden stöd eller acceptans av befolkningen samt områden för uppladdning och reorganisation. Konceptuellt är gerillaförbanden organisatoriskt den militära komponenten i en motstånd- eller upprorsrörelse. Klassisk gerilla är enhetligt styrd och agerar mot ett fast politiskt mål (som exempel kan nämnas Viet Minh gerillan under Vietnamkriget).

Som en följd av svårigheterna att entydigt särskilja irreguljär och reguljär krigföring och uppfattningar att samtidigt användning av båda sätten att utöva våld kommer att bli en alltmer frekvent utmaning för framtiden, har begreppet ”hybridkrigföring” eller också uttryckt som ”hybridhot” blivit allt vanligare. I grunden handlar det om ett begrepp som inkluderar aktörer oavsett status som har tillgång till både reguljär militär förmåga samt den bredd av våldsförmågor som brukar förknippas med irreguljär krigföring. (Ett exempel på hybridkrigföring är Hizbollahs krigföring mot Israel i Libanon 2006.)

Hybridkrigföring förklaras här som ett krigföringssätt vilket kombinerar olika strategier, taktik och stridstekniker inom samma konflikt(område) med betoning på globaliseringens betydelse för influenser, kommunikation, ledning och stöd i olika utsträckning samt ökad tillgång på kvalificerade vapensystem. Hybridkrigföring kan ses som en utveckling av ”irreguljär krigföring” med ökat utnyttjande av modern teknik. Den kräver förmåga att hantera såväl reguljär, irreguljär och okonventionell krigföring.

En form av krigföring som kombinerar irreguljära aspekter – till exempel inom ramen för reguljär krigföring eller ibland vid upprorsmotverkan – benämns ”Unconventional warfare” eller på svenska **”okonventionell krigföring”**. Denna krigföring innebär ett brett spektrum av militära och paramilitära verksamheter, ofta under lång tid, genomförda främst av irreguljära styrkor understödda av extern part. Det kan inbegripa subversion, gerillakrigföring, sabotage och underrättelseaktiviteter och syfta till motstånd mot ockupationsmakt, uppror mot statsledning, upprors-bekämpning eller som komplement till reguljär krigföring. Denna form av krigföring kan konceptuellt ses som regionalt och territoriellt knuten. (Ett exempel är USA:s stöd till ”Contras” i Nicaragua under 1980-talet.)

Det är troligt att "okonventionell krigföring" är den mest missförstådda form av militära (eller "statligt" understödda) operationer eller krigföringsformer. Okonventionell krigföring kan förekomma i alla former och miljöer, från lokal/regional upprorsmotverkan till reguljära mellanstatliga krig som omfattar stora krigsskådeplatser.

Avslutningsvis återfinns området "specialoperationer" som kan sägas utgöras av verksamheter som har en annorlunda karaktär än den traditionella reguljära krigföringen.

Specialoperationer är militära aktiviteter som bland annat utförs av särskilt avdelade, organiserade, tränade och utrustade förband som använder strids-teknik/taktik och insatsprofiler som normalt inte används av reguljära förband. Sådana operationer utförs över hela spektrumet av militära insatser; i fred, kriser och konflikter, oberoende av eller koordinerat med reguljära förband för att nå uppsatta mål.

Specialoperationer, som fenomen och militärt instrument betraktat, har i takt med det ökade intresset för upprorsmotverkan, irreguljär- och hybrid-krigföring fått en allt ökande betydelse.

Nedan beskrivs andra påverkande faktorer för krigets karaktär: assymetri, globalisering och informationsteknologi samt kompression och dess inverkan på militär förmåga.

Asymmetri

Med asymmetri avses ett gravt tillstånd av obalans i en relation mellan två eller flera parter.

Asymmetriska förhållanden kan medföra både hot och möjligheter. Ofta kan man inte förutse vilken typ av asymmetri som kommer att uppstå eller skapas och det är svårt att förutse vilka konsekvenser asymmetrin får. Dock kan bedömningar av egen och motståndarens styrka och svaghet indikera vilken typ av asymmetri som kan uppstå avseende parternas resurser. En högt utvecklad teknologisk part eller en part med överlägsen numerär kan möta en mindre utvecklad teknologisk part eller en part med en underlägsen numerär. I ett sådant läge har den resurssvagare parten möjlighet att kompensera obalansen genom att använda alternativa angreppssätt exempelvis hemmagjorda bomber, minor, jägarstrid, IT-angrepp eller propaganda.

En annan viktig aspekt på asymmetri är att det utifrån olika värdegrunder kan uppstå en moralisk obalans mellan parterna i en konflikt. Detta kan begränsa handlingsmöjligheterna för en part med ambitionen att följa folk-rätten. Exempel på detta är att använda sig av barnsoldater eller utnyttja civilbefolkningen som gisslan eller som en sköld mot den andra parten. En typ av asymmetri kan röra den legitimitet som föreligger hos parterna i konflikten. Vid till exempel inomstatliga konflikter eller om en nation angrips av en icke-statsstödd aktör finns asymmetrin i att den styrande makten till skillnad från motparten har politisk legitimitet. Den ena sidan företräder formellt staten genom representation i internationella organisationer samt diplomatiska och ekonomiska förbindelser med andra stater. Om motparten saknar motsvarande politisk legitimitet är denne inte formellt jämlik.

Globalisering och informationsteknologi

Beroende på den ökade globaliseringen är information i dag en avgörande tillgång. Informationsteknologin (IT) är det område där globaliseringen ökar snabbast i världen. Militära operationer måste därför genomföras med utgångsläget att information och media har utvecklats till en kritisk framgångsfaktor. Det innebär att en militär aktör är idag utsatt för en mer omfattande granskning än tidigare och med ett ständigt rättfärdigande av sitt agerande inför omvärlden.

Information sprids snabbare än någonsin genom nyhetsbyråer och tidningar, TV, radio och utsända journalister som i dag har tillgång till telefon, radio, satellitnät, Internet med mera. Dessa fungerar både som källor och kritiker med förmåga att väcka opinion lokalt och globalt. Opinionsstöd är viktigt för demokratiska nationer och bilden i media blir därför betydelsefull. Medias rapportering av en konflikt blir en sensor; gynnsam eller ogynnsam för operationen.

En del av utmaningen i denna utveckling bygger på att information som en gång har publicerats i den allmänna IT-miljön inte längre kan kontrolleras av någon. Det innebär också att den kan skapa oväntade och oavsiktliga effekter som påverkar specifika målgrupper såväl som opinioner. Moderna informationssystem kan också bli påverkade av anonyma aktörer, vilket innebär att det inte är möjligt att identifiera källorna och därmed också deras syften.

Den globala informationsmiljön har således lett till stora förändringar och utmaningar, men även möjligheter, inte minst för de motståndare vi möter i de internationella operationerna. Därför måste hänsyn tas till denna aspekt

och de komplexa utmaningar som den globaliserade miljön för med sig måste mötas.

Detta innebär att hänsyn måste tas till informationsfaktorn, vilken måste integreras i alla processer.

Kompression och dess inverkan på militär förmåga

Ett fenomen som hänger ihop med både informationssamhällets utveckling och världens globalisering är begreppet ”kompression”, vilket direkt inverkar på militär förmåga.

Kompressionen kan yttra sig som:

- Geografisk kompression; en händelse i en del av världen får konsekvenser i en helt annan.
- Tidsmässig kompression; en händelse får genomslag mycket snabbare än tidigare.

Ledningskompression; beslut eller åtgärder på högsta/lägsta nivå får i högre utsträckning och på kortare tid än tidigare tydliga konsekvenser i andra änden av ledningsstrukturen. Avståndet och relationen mellan strategisk, operativ, taktisk och stridsteknisk ledningsnivå blir därmed mer otydlig (se vidare kapitel 3.3).

Geografisk, tidsmässig och ledningskompression hänger ihop med och påverkar varandra. Kompression möjliggörs som fenomen både av den tekniska utvecklingen och av en förändring av vår moderna kultur och dess syn på avstånd och gränser.

All personal i Försvarsmakten måste förstå och kunna hantera krigets skiftande karaktär. Det ligger i krigets natur att dess karaktär ständigt skiftar och aldrig upprepar sig exakt.

Ingen kan styra krigets karaktär. Beslutsfattare måste därför i varje fall noga bedöma den specifika konfliktens karaktär och anpassa medel och metoder därefter.

2.4. Operationsmiljön

Militära förband verkar i en operationsmiljö. Operationsmiljön bör ses som ett sammanhängande system där den fysiska miljön, aktörer och informationsmiljön är delar som man måste ta hänsyn till när man planerar och genomför operationer.

Den fysiska miljön består av marken, havet, luften och rymden. Våra förband, oberoende av försvarsgren, verkar i en del eller samordnat i flera delar av den fysiska miljön. Från den del som en militär enhet verkar kan den bidra till att stödja insatser i andra delar.

Aktörerna i en operationsmiljö kan vara engagerade i en konflikt av varierande skäl och till en varierande grad.

Informationsmiljön har både en virtuell och fysisk aspekt, vilket gör att den är integrerad i den fysiska miljön och påverkar och påverkas av aktörerna i och utanför operationsmiljön.

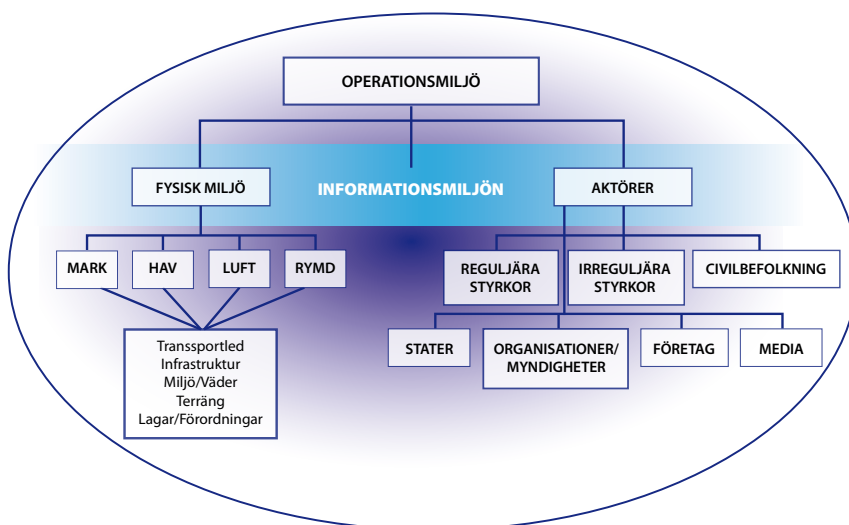


Bild 2:7. Operationsmiljöns ingående delar.

Den fysiska miljön

De olika delarna av den fysiska miljön har olika karaktär och natur, vilket påverkar planering och genomförande.

Marken

Marken har en komplex struktur som karaktäriseras av befolkning, infrastruktur och olika typer av naturmiljöer. De olika fysiska dimensionerna på marken har betydande operativt inflytande som förstärks av olika sikt och väderförhållanden. Väpnade konflikter kan medföra sekundära effekter som då är av fysisk eller mänsklig karaktär. Det fysiska kan innebära att miljöer som är ohälsosamma för människan skapats, till exempel radioaktivt nedfall. Den mänskliga sekundära effekten kan vara i form av exempelvis flyktingströmmar, kriminalitet och epidemier.

Insatser på marken och inom hela konfliktspektret, ställer stora och långtgående krav på kunskap om de nationella och internationella regelverken i form av lagar och konventioner. Dessa påverkar i hög grad hur militära medel kan utnyttjas och agera. Nationella och mellanstatliga organisationers gränser kan ofta medföra ytterligare komplexa omständigheter för våra insatser.

Havet

Havet karaktäriseras av dess betydelse som dominerande transportled för varor och människor samt möjligheten att utnyttja dess resursrikedom. Alla stater kan idag direkt eller indirekt sägas vara beroende av sjötransporter för försörjning. Sjövägar har också stor betydelse för att kunna projicera makt eller transportera personal och materiel.

Det går inte att besätta ett havsområde på samma sätt som ett landterritorium. Principen om det fria havet är svår att kontrollera då fartyg på öppet hav kan förflytta sig utan att behöva ta hänsyn till fysiska eller politiska begränsningar. De främsta miljöfaktorerna som påverkar havets utnyttjande är väder (till exempel dimma, sjöhävning med mera) och hydrografi (det vill säga vattenförhållanden (till exempel skiktning)).

Havens legala dimension är komplex och flätas samman av ett flertal internationella överenskommelser där bland annat Havsrättskonventionen är fundamental. Två viktiga juridiska aktörer är härvid kuststaten och den så kallade flaggstaten. De gällande internationella överenskommelserna medför ibland konkurrerande eller parallell jurisdiktion mellan dessa parter.

Grundprincipen om havets frihet råder och medger bland annat att främmande statsfartyg tillåts göra oskadlig genomfart av annan stats territorialhav. Men de viktiga legala ramverken för haven påverkar i hög grad hur maritima insatser kan genomföras. Vid insats måste havsrättens juridiska aspekter vara klarlagda avseende möjligheter och begränsningar i havsområden som exempelvis är att ses som internationellt vatten, ekonomisk zon eller angränsande zon och staters sjöterritorium.

Luften

Luften karaktäriseras av transparens, hinderfrihet och lågt motstånd vilket ger förutsättningar för dess utnyttjande. Väder och vind påverkar transparensen framför allt i IR/NIR/visuella spektrumet. På låg höjd påverkas både transparens (inom alla frekvensband) och hinderfrihet av markens egenskaper, vilket ger både taktiska möjligheter och nackdelar.

Möjligheten att utnyttja luften som utgångspunkt för påverkan på de övriga delarna i operationsmiljön är därför unik, då den kan användas för snabba förflyttningar och ge överblick över stora områden till lands, till havs och i luften. Luftrummet medger också att resurser snabbt kan kraftsamlas i nya riktningar. Det finns dock begränsningar avseende att ha kontinuerlig närvaro i luftrummet (jämfört med marken och havet) på grund av fysiska begränsningar hos dagens flygande plattformar och deras operatörer.

Luften kan sägas var tvådelad:

- Det fria luftrummet
- Nationella luftrum.

Användningen av de nationella luftrummen regleras i internationella överenskommelser, men med nationell suveränitet.

Luftrummet inom fria och nationella områden delas upp i:

- Kontrollerat luftrum (<14.000 m och inom reglerade områden)
- Okontrollerat luftrum.

Övergången till vad som är den fria luften/rymden ovanför den nationella är inte internationellt definierat, men en definition kan vara att ett lands luftrum i höjddedd består av den luftvolym som det kan försvara med sina luftstridskrafter.

Rymden

Rymden är en del av operationsmiljön där plattformar kan användas för övervakning, spaning, kommunikation, navigering och tidsangivelser för underrättelseinhämtning, planering och genomförande av insatser. Rymden som operationsmiljö medför speciella förutsättningar då olika länders plattformar kontinuerligt kan finnas över andra länders territorier utan att kränkningar sker. Plattformarnas höga höjd (> 100 km) ger en god överblick samt gör det svårt att detektera, spåra, störa ut eller bekämpa dem. Beroende på sensorernas art kan de rymdbaserade förmågorna även vara väder- och mörkerberoende. Teknikutveckling, multilaterala samarbetsprojekt samt ökad förståelse för rymdens möjligheter medför att allt fler nationer och aktörer nyttjar rymden.



Bild 2.8. Den fysiska miljöns komplexitet.

Aktörer

En konflikt innefattar ofta en mängd olika aktörer som av varierande skäl är engagerade och i varierande grad har inflytande över situationen.

En aktör kan beskrivas på många olika sätt. Det kan vara en fysisk person, men kan också utgöras av skilda organisatoriska strukturer, till exempel stater, som inom sig består av olika, ibland konkurrerande, intressen. Aktörer kan ha sin bas inom det aktuella konfliktområdet, interna aktörer, men kan också befinna sig utanför det territorium som berörs, externa aktörer.

Vissa befinner sig i själva konfliktområdet och agerar för egen eller andras vinning, medan andra kan befinna sig utanför och ger stöd till eller styr aktörer i området. Aktörerna har varierande grad av inflytande och andra står i olika beroendeställning till dem. Det är därför viktigt att identifiera vilka aktörer som är inblandade, vilket inflytande de har och vilket beroendeförhållande som råder mellan aktörerna och mellan konfliktens drivkrafter.

För att få inflytande spelar omgivningens syn på aktören en viktig roll, med andra ord vilken legitimitet som denne har. Ofta kan aktörer som får sin legitimitet och därmed maktbas från en kulturell, etnisk eller religiös bas ha ett större inflytande. Kulturella och samhällsrelaterade aspekter som exempelvis gender påverkar aktörernas förhållning till varandra och den militärstrategiska analysen måste därför ta hänsyn till detta.

Den militärstrategiska analysen av aktörerna är också viktig då de åtgärder som kommer att föreslås vid en eventuell insats kommer att interagera med de aktörer som antingen har en aktiv roll eller är direkt påverkade av konflikten.

Informationsmiljön

Informationsmiljön karaktäriseras av att den inte utgörs av fysiska eller geografiska platser som går att befinna sig på, till exempel det elektromagnetiska våglängdsområdet, människans kognition eller Internet. Gränserna mellan strategisk, operativ och taktisk nivå kan därmed vara svåra att urskilja. Denna miljö kan ändå sägas vara ett eget stridsrum, även om striden här till sin form kan vara skild från den mer fysiskt traditionella militära striden.

Informationsmiljön omfattar de individer, organisationer och system som samlar in, bearbetar, sprider eller agerar utifrån information. Aktörerna utgörs av ledare, beslutsfattare, individer och organisationer samt resurserna av materiel och system som används för att insamla, analysera, använda eller sprida information. Det är i denna miljö som människor och automatiserade system observerar, värderar och utvärderar, beslutar och agerar på information.

Dagens utvecklade informationsmiljö präglas av ett konstant och snabbt kommunikationsflöde, möjliggjord av den moderna teknikutvecklingen och utvecklingen av distributionskanaler för media. Vikten av och inflytandet av massmedia har därmed ökat, till exempel genom den ökade genomslagskraften av så kallade "sociala media" på Internet.

De effekter som kan åstadkommas i denna miljö uppnås genom att förändra innehåll, omfattning och tillgången till information. Genom att skapa, förändra eller avbryta flödet av data och information, påverkas individers olika psykologiska processer och handlingar. Exempelvis kan en förvanskning av beslutsunderlag leda till ett visst önskat beteende. Samtidigt är det viktigt att beakta den komplexitet som informationsmiljön innebär. Denna komplexitet bidrar till att det ibland kan vara svårt att förutsäga eller följa upp effekter jämfört med andra verksamheter.

2.5. Konfliktspektrum

Det kontextuella sammanhang krig och konflikter utspelar sig i är alltid komplext och ingen konfliktkaraktär är heller den andra helt lik. Trots detta kan det vara meningsfullt att försöka klassificera eller beskriva konfliktkaraktärer utifrån vissa valda kriterier för att lättare strukturera och skapa en förståelse av den aktuella konfliktsituationen. Detta blir också av vikt för att bättre kunna inrikta bruket av exempelvis militära medel samt identifiera vilken typ av krigföring som är aktuell i konflikten.

Därför används i våra doktriner ett tvådimensionellt konfliktspektrum:

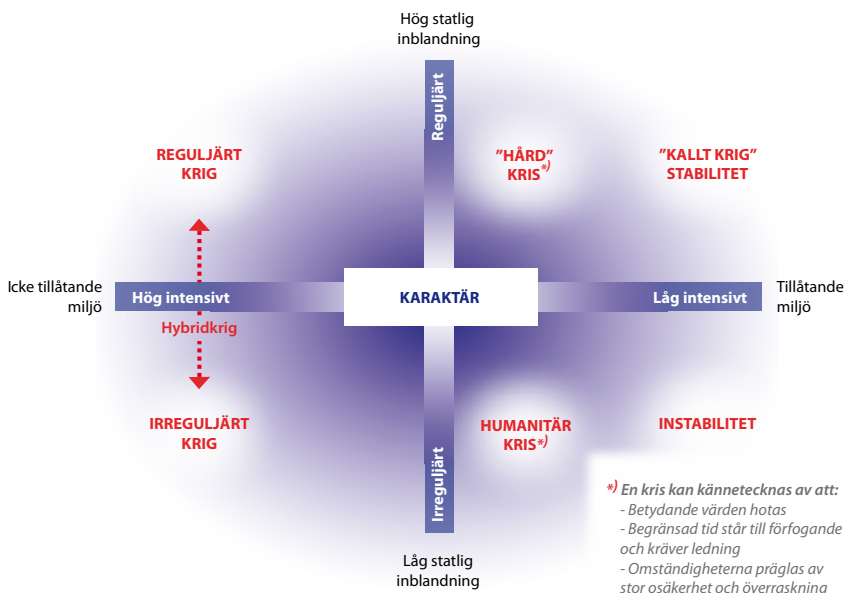


Bild 2:9. Konfliktspektret.

Genom att förstå en konflikts karaktär och miljö kan vi lättare analysera olika aktörers intressen, engagemang och interagerande samt identifiera de parter vi bör påverka, stödja och/eller samarbeta med. En analys av konflikten ska klarlägga utmärkande drag, processer och fenomen som är centrala för konflikten.

Det är viktigt att kunna förstå konflikters karaktär och miljö för att kunna inrikta och bruka militära och andra medel på rätt sätt.

Att till exempel ohämmat använda metoder avsedda för reguljär krigföring i en irreguljär/lågintensiv kontext kan få oönskade följder och försvåra lösandet av konflikten, speciellt i de fall insatser görs parallellt med civila medel.

Exempel på identifiering av en konflikt i spektret

Den före detta franska kolonin Centralafrikanska republiken (CAR) kan när detta skrivs (år 2011) beskrivas som en stat i permanent kris; hotad av interna och externa faktorer, drabbad av konflikt, svåra säkerhetsproblem och omfattande fattigdom. CAR är belägen i en av världens våldsammaste och turbulenta regioner då staten gränsar till Sudan, Tchad och Demokratiska republiken Kongo. Inom landet agerar en mängd väpnade aktörer med varierande motiv och agenda, men alla med det gemensamma karaktärsdraget att de endast skulle utgöra en svag motståndare för en välorganiserad statsmakt. Men CAR saknar en välorganiserad statsmakt.

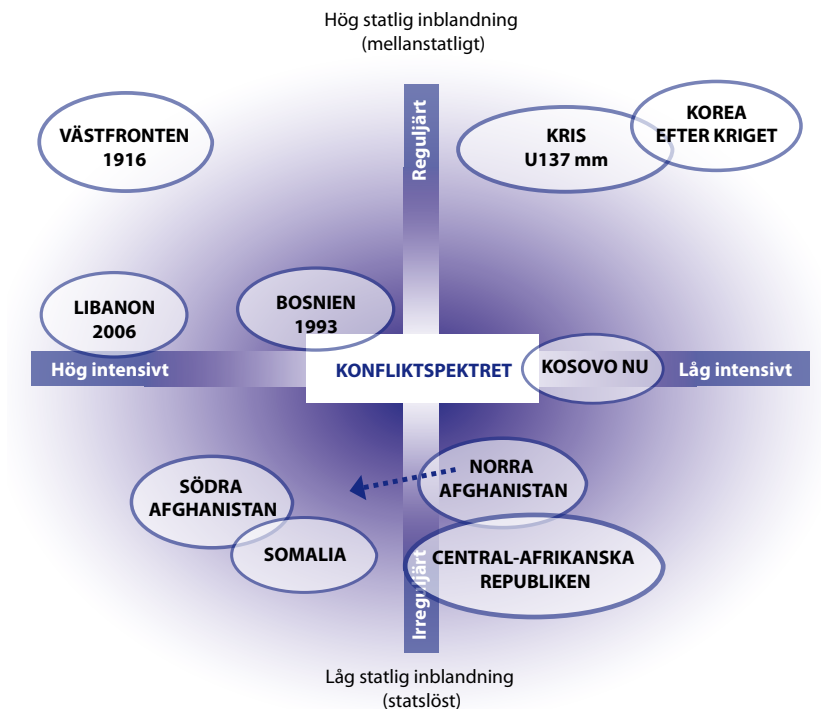


Bild 2:10. Exempel på olika konflikters karaktär kopplade till konfliktspektret (år 2011).

Regeringen som kom till makten genom en militärkupp är inte i position att uppfylla en suverän stats funktioner som försvar, säkerhet, rättvisa och allmän ordning utanför landets huvudstad. Landets armé saknar också förmåga att kontrollera de vidsträcka landområdena inom statens territorium. Statens oförmåga att kontrollera sitt territorium har gjort CAR till hemvist för bland annat väpnade vägbanditer som attackerar befolkningen i jakt på boskap och förnödenheter. Detta har fått människor att organisera informella säkerhetsnätverk (som självförsvarsmiliser) eller har tvingat människor att söka sin säkerhet hos rebellgrupper, vilka ibland är de enda som har möjlighet att bekämpa de organiserade vägbanditerna. Regeringsstyrkorna har dock slagit hårt mot civilbefolkningen som man misstänker stödjer rebellrörelserna. Därför har landets innevånare uppfattat staten som det reella hotet.

Situationen i CAR skulle kunna utgöra ett exempel på ett konflikttillstånd som på grund av statens låga kapacitet att hantera säkerhetssituationen inom de vidsträckt landområdena kan placeras långt ned på skalan av graden av statlig inblandning inom konfliktspektret. Vidare kan få områden inom

statens gränser anses som säkra då både de externa och interna hoten är många. Trots att inget storskaligt krig pågår i landet har det bland annat attackerats av grannländers reguljära arméer, inhemska och regionala rebellrörelser samt organiserade kriminella nätverk med relativt hög intensitet. Detta placerar situationen på gränsen mellan den vänstra och högra delen av konfliktspektret.

3. DET MILITÄRA MAKTMEDELET

3.1. Strategi

Begreppet Strategi härstammar från grekiskans stratego´ s (fältherre), av strato´ s (här) och a´ go (leda). Grekiskans strategi´ a (fältherrevärdighet) är därmed begreppets ursprung och avsåg kunskapen om och konsten att för krig på den högsta nivån. Begreppet har utvecklats då en stat numera – till skillnad från de grekiska statsstaterna – förfogar över en rad utvecklade (makt) medel för att hantera en konflikt till exempel diplomatiska, informativa, militära, ekonomiska medel.

I Sverige görs åtskillnad på politisk strategi (grand strategy) och militärstrategi (strategy). Militärstrategi är därmed underordnad den politiska strategin och verkar parallellt med andra (makt) medel. Vid till exempel ett fullskaligt reguljärt krig kan militärstrategi i ett visst skede vara avgörande och de andra medlen stödjer, till exempel diplomati. Omvänt, vid till exempel en kris, kan militärstrategi stödja diplomatin som är det avgörande medlet med vilket det politiskstrategiska målet nås. (Se kapitel 4 Säkerhetspolitik.)

Strategibegreppet kan även allmänt förstås i betydelsen ”en strategi” och Försvarsmakten definierar då ”en strategi” som:

”Plan eller förhållningssätt i form av mål medel och metoder för hur tillgängliga resurser bör utvecklas, tillföras eller användas för att uppnå överordnade syften.”

Det finns specialiserade strategier för olika maktmedel, till exempel diplomatiska, ekonomiska eller militära medel. Strategier kan också utformas för enskilda vapensystem eller teknologier samt för vissa operationer eller konflikter. Vidare görs åtskillnad på strategier som rör förberedelser för krigföring och sådana som rör den direkta användningen av stridskrafter.

Varje aktörs krigföringsstrategi eller säkerhetsstrategi utgörs av en hierarki av skilda strategier som dock påverkar varandra på ett ömsesidigt sätt. Dessa samordnas genom en kedja av mål, medel och metoder mellan och på respektive nivå. Utifrån de givna målen skapas den förmåga avseende medel och metoder som strategin kräver.

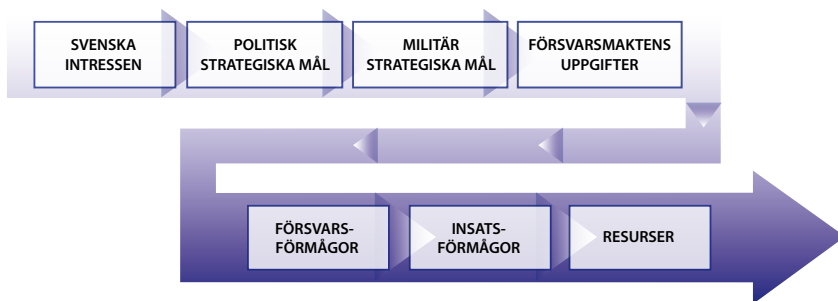


Bild 3:1. Hur militär förmåga skapas utifrån givna mål (ur Försvarsmaktens Perspektivstudie).

För att hantera en konflikt måste den övergripande strategin – det vill säga den politiska strategin – alltid i någon mån vara multifunktionell för att kunna lyckas i längden. Visserligen kan de olika delstrategierna delvis komplettera och/eller ersätta varandra, men ingen del eller aspekt av konflikten kan helt ignoreras. Om inte en viss grundläggande förmåga kan uppnås i alla delar av strategin, bör strategin omprövas mot en lägre ambition. (Se även kapitel 3.8, avsnittet om seger.) Tydliga politiskstrategiska mål är alltid en förutsättning för att lösa en konflikt.

När en strategi omsätts i handlingar (insatser) och med olika medel uppstår effekter på olika nivåer. Insatser inom en delstrategi kan få effekter – positiva (önskade) såväl som negativa (oönskade) – för den egna delstrategin såväl som för en annan delstrategi.

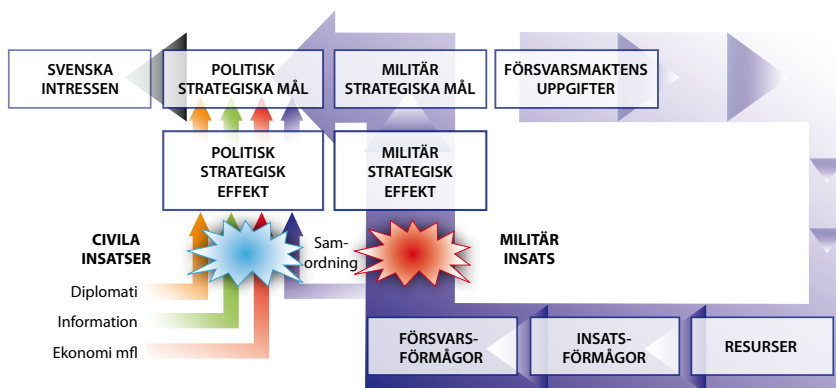


Bild 3:2. En multifunktionell strategi bygger på att civila och militära insatser samordnas varvid de övergripande målen uppnås. Den "strategiska konsten" ligger i att kunna harmonisera insatserna mellan delstrategierna (de olika medlen) så att önskade effekter uppnås och oönskade minimeras. En värdering av effekterna och en avvägning av insatserna på den politiskstrategiska nivån är därför ständigt nödvändig under genomförandet.



Bild 3:3. Politisk strategi är överordnad och omfattar de övriga strategierna. En insats inom en delstrategi påverkar de andra strategierna. "Strategin" måste därför ses som en helhet, det vill säga vara multifunktionell och kan inte skiljas åt i dimensioner.

3.2. Syften med militära maktmedel

Utgångspunkten för innehavet av militära maktmedel är att med vapenmakt kunna nå de politiska mål som anses gynna de egna intressena. Samtidigt är den tidsrymd kort då militär våldsanvändning äger rum, i förhållande till de tidsperioder då fred råder. Detta betyder dock inte att den militära organisationen under fredliga förhållanden inte spelar någon roll. Innehavet och närvaron av militära resurser har inflytande även när de inte direkt används för sitt yttersta syfte, det vill säga väpnad strid.

Användningen av militära förband inom ramen för fredsfrämjande verksamhet har ytterligare accentuerat komplexiteten i användningen av det militära maktmedlet. Även om militära insatser ofta spelar en avgörande roll är det sällan möjligt att nå långsiktig framgång utan ett nära samarbete med många andra aktörer. Det militära maktmedlet har därför en roll att spela inom ett brett användningsområde vars syfte kan beskrivas på följande sätt: påverka – avskräcka – tvinga – besegra.

Påverka – avskräcka – tvinga – besegra

Dessa syften kan användas på olika nivåer, den strategiska, operativa såväl som på den taktiska.

Samtidigt som denna beskrivning visar på en avsevärd bredd i användningen av det militära maktmedlet är följande utgångspunkt helt central:

Innehavet av det militära våldsinstrumentet och förmåga till väpnad strid är grunden för allt militärt engagemang.

De syften som beskrivs kan förekomma samtidigt på olika nivåer. Syftet att till exempel tvinga en annan stats politiska ledning på den strategiska nivån, kan innebära att det på den taktiska nivån förekommer aktiviteter som betyder att någon besegras.

Syftet med att **påverka** någon är att motparten på egen hand ska välja att ändra sitt stöd och agerande i positiv riktning.

På den politiskstrategiska nivån kan innehavet av en stark, militär organisation medverka till att andra stater påverkas att söka Sveriges stöd eller vara beredda till stöd. När förband ur Försvarsmakten på ett kompetent sätt genomför militära operationer påverkar detta andra staters syn på vårt land, vilket kan ge fördelar även inom andra politiska områden.

På den taktiska nivån är en viktig uppgift vid fredsfrämjande operationer att vinna den lokala befolkningens sympati, vilket inte kan ske på befallning. Istället måste förtroende vinnas genom infriande av förväntningar hos de människor som finns där Försvarsmakten verkar. På detta sätt kan de påverkas att ge stöd.

Syftet med att avskräcka någon är att få motparten att avstå från att vidta oönskade åtgärder.

För att lyckas med avskräckning krävs att motparten uppfattar att denne har mer att vinna på att vara passiv, än att aktivt påverka. En viktig aspekt med avskräckning är att motpartens agerande beror på hur denne uppfattar Försvarsmaktens styrka, vilja och förmåga att stå emot ett angrepp. Egen analys av styrkeförhållandena är med andra ord av sekundär betydelse. Avskräckning är därför lika mycket en fråga om psykologi som ett innehav av reella förmågor.

Syftet med att **tvinga** någon är att få motparten att agera enligt Sveriges vilja. Begreppet tvinga innebär i detta sammanhang en förhandling där motparten själv får möjlighet att bestämma om denne ska gå med på uppsatta krav. Behovet att tvinga någon kan uppstå, då det politiska handlingsutrymmet inte medger att en motståndare besegras.

De metoder som används för att tvinga en motpart att ge efter kan bestå av till exempel politiska påtryckningar, ekonomiska sanktioner, men även militära insatser. Vid användningen av militära medel måste dessa noga anpassas till de uppsatta förhandlingsmål. Detta kan betyda att den militära insatsen inte sker med full kraft från början, utan omfattningen ökar successivt. Det kan därför ta lång tid att nå ett avgörande.

Syftet med att besegra någon är att eliminera motpartens förmåga att själv välja handlingsväg. För att besegra en motståndare strävas efter ett avgörande, där dennes vilja eller förmåga att göra motstånd upphör.

3.3 Krigföringens nivåer

Genomförandet av militär verksamhet kan översiktligt delas in i fyra nivåer:

- Politiskstrategisk
- Militärstrategisk
- Operativ
- Taktisk.

Verksamheten involverar personal från den högsta politiska ledningen till enskilda soldater och sjömän. Nivåerna överlappar ofta varandra, men är ändå en hierarki i vilken mål, medel och metoder samordnas och där verksamheten på strategisk nivå är styrande för de lägre nivåerna. Det är den planerade effekten av insatserna – det vill säga resultatet av verksamheten – som ytterst avgör på vilken nivå en enhet verkar.

Politisk strategisk nivå

Den politiska strategin:

- Definierar de strategiska mål statsmakterna vill uppnå
- Fastställer, utan att detaljreglera, vilka medel och metoder som ska användas
- Fastställer begränsningar för användandet av angivna medel

Den politiskstrategiska nivån är därmed ansvarig för samordning av alla de medel den förfogar över. Utformandet av den politiska strategin är förbehållen statsmakten.

Den politiskstrategiska nivån är – jämte andra strategiska nivåer som till exempel den militärstrategiska – ansvarig för att planlägga och genomföra

det som militärt kallas kampanjer (campaigns) också i Sverige benämnt fälttåg. MSD väljer av interoperabilitetsskäl ordet kampanj.

En kampanj kan bestå av flera länkade och överlappande insatser, både civila som militära (operationer). Vid ett reguljärt mellanstatligt ”storkrig” (obegränsat krig) – där statens överlevnad hotas eller vid rent militära kriser – är kopplingen mer direkt mellan politiskstrategisk och militärstrategisk strategi. De andra strategiska medlen stödjer då militärstrategin eftersom statens överlevnad är beroende av den (jfr totalförsvar). Då utgår kampanjplaneringen från huvudsakligen militära behov.

Vid hantering av irreguljära konflikter och vid fredsfrämjande insatser med mera bör kampanjerna vara multifunktionella. Detta innebär att de då inbegriper inom ramen för modern konflikthantering alla tänkbara medel, civila som militära, och bygger på en gemensam förståelse för problemet. På så vis inbjuds även icke-statliga aktörer att medverka. (Se vidare kapitel 4.6.2 Allomfattande ansats.)



Bild 3:4. Under Gulf-kriget 1990–1991 genomförde alliansen en kampanj med flera länkade operationer. Först operation Desert shield för att skydda styrkeupbyggnaden, sedan Instant thunder som förberedelse inför Desert storm som slutligen drev ut de irakiska styrkorna ur Kuwait. Denna kampanj var linjär med militärstrategiskt fokus. Vid en fredsbevarande kampanj kan operationerna ske parallellt och icke linjärt, till exempel genomförs kanske samtidigt informationsoperationer, stabiliseringsoperation, humanitära hjälpsatser, social uppbyggnad, ekonomisk rekonstruktion med mera. (Här är de civila insatserna att jämföra med ”operationer”).

Militärstrategisk nivå

Då krig kan ses som en ”fortsättning på politik med andra medel” så utgör militärstrategin en brygga mellan politiska mål samt militära medel och metoder. Militärstrategin rationaliserar och inriktar bruket av militär makt

inom en eller flera krigsskådeplatser, nationellt som internationellt, och beskriver hur den kan användas för att nå de övergripande målen.

På den militärstrategiska nivån klarläggs målen utifrån överordnande politiska syften. Den operativa nivån ges direktiv omfattande mål, tid, rum, resurser, mandat och insatsregler. Detta sker oftast i dialog med den politiska nivån och påverkar den militära delen av kampanjplaneringen. I Sverige är Överbefälhavaren ansvarig för att statsmakternas behov av militära medel för konflikthantering tillgodoses genom att stridskrafter med rätt förmåga finns tillgängliga för insatser inom givna tidsramar.

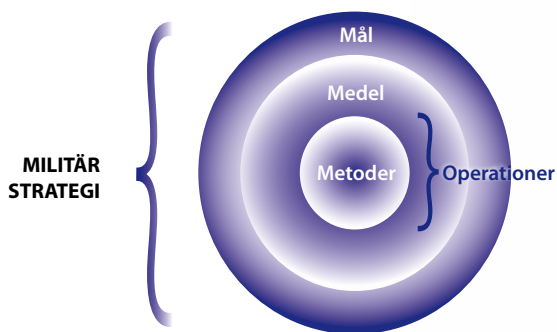


Bild 3:5. Vad avser bruk av militära medel, det vill säga militärstrategi, så realiseras denna avseende metoder i operationer. Det är viktigt att förstå att militärstrategin inbegriper operativ verksamhet. Operativ nivå skapar sedan en ny kedja av mål, medel och metoder.

Strategier som är knutna till andra (civila) medel kan ha helt andra begrepp för genomförandenivån. Tolkningen här av begrepp som kampanjer, operationer och taktik är förbehållet den militära användningen.



Bild 3:6. Strategisk samordning av främst militära och diplomatiska medel under en kris. Svensk politisk och militär ledning efter att den sovjetiska U-137 grundstött i Gåsefjärden, november 1981. (Från vänster: Utrikesminister Ola Ullsten, försvarsminister Torsten Gustavsson, statsminister Torbjörn Fälldin och överbefälhavare Lennart Ljung.)

Operativ nivå

På den operativa nivån klarläggs målen utifrån de överordnade militärstrategiska målen samt hur tilldelade militära medel, i form av stridskrafter, ska användas. Operativ ledning omfattar främst koordinering och samordning av förflyttningar och logistik samt militära taktiska (strids)insatser mot efter-sökt effekt inom ett operationsområde.

Den operativa nivån är därmed länken mellan de militärstrategiska målen och de stridskrafter som ska verkställa insatser inom avdelade operationsområden. Den operativa nivån ansvarar för den operationsplanering som samordnar de olika stridskrafterna och de taktiska insatserna, vilket uttrycks i militära operationsplaner med mål och uppgifter. Dessa är länkade i en kampanj till andra planer och måste koordineras med civila insatser. Exempelvis kan den militära uppgiften vara att bidra till säkerheten vid ett val. Valet i sig och planeringen av detta görs av andra aktörer och denna planering är då överordnad den operativt militära. Operativ ledning innebär ofta också att ”på fältet” och utifrån gemensamma mål inordna/samordna militära insatser med civila

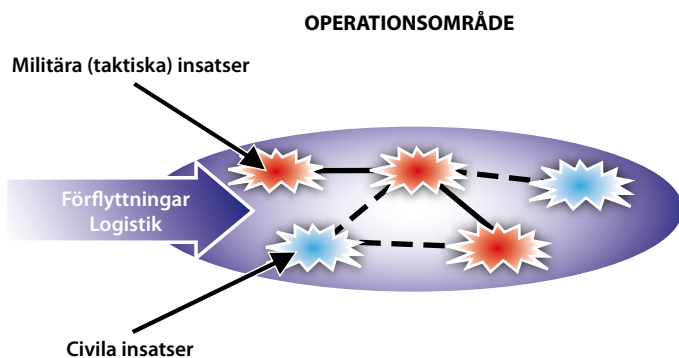


Bild 3:7. I en operation samordnas militära förflyttningar, logistik och insatser som till exempel anfall, försvar med mera inom ett bestämt område. Ofta måste insatserna koordineras med civila insatser, vilket gör operationskonsten än svårare att realisera "på fältet." Vid vissa tillfällen kanske inte den egna operationsplanen kan genomföras som tänkt på grund av att de civila intressena i området väger över.

Den strategiska nivån stödjer den operativa nivån under genomförandet. Syftet är att den operativa nivån ska kunna fokusera på operativt genomförande och inte i onödan belastas med strategiska problem. Militärstrategisk nivå planerar och samordnar, till exempel på myndighetsnivå, militära insatser med civila samt överlämnar överenskommelser och kontakter med mera till operativ nivå för det praktiska genomförandet.

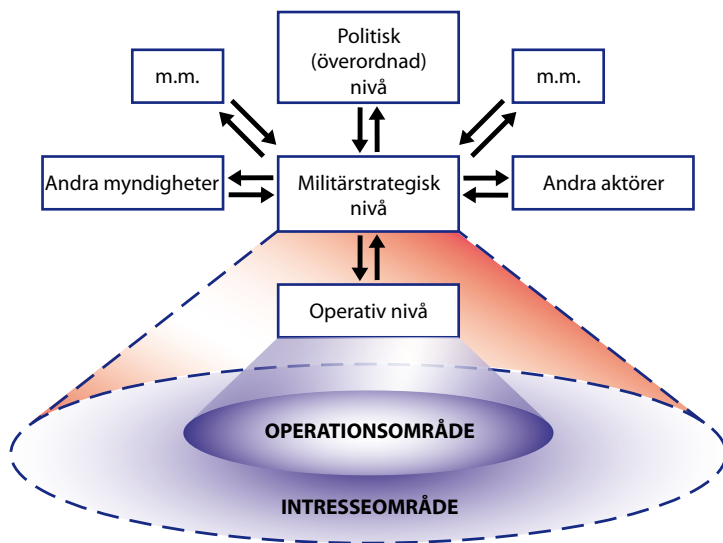


Bild 3:8. Den övergripande ansvarsfördelningen mellan strategisk och operativ nivå.

Taktisk nivå

Taktiska nivån omfattar samordning av förbandens verksamhet på fältet. På den taktiska nivån klarläggs målen utifrån de överordnade operativa målen samt hur förband – enskilt eller med andra – ska utnyttjas och samordnas inom en operation, vilket uttrycks i konkreta uppgifter/order. Det är ytterst genom att stridskrafter uppnår taktiska avgöranden och effekter som operativa och slutligen militärstrategiska mål kan förverkligas. Den taktiska nivåns ledning indelas i högre och lägre taktisk ledning.

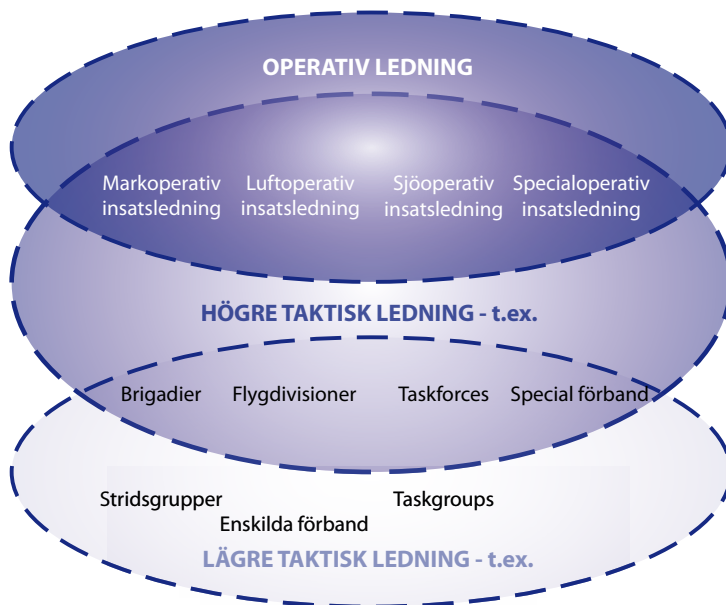


Bild 3:9. Förhållandet operativ – taktisk ledning. Nivåerna är delvis överlappande beroende bl.a. insatsens storlek, placering i konfliktspektret och på hur ledningen i en specifik situation organiseras.

Regional ledning

Första januari 2013 inrättas fyra regionala staber i Försvarsmakten. Dessa staber har som primära uppgifter att leda regional militär säkerhetstjänst inom sina regioner, leda Försvarsmaktens samverkan med övriga aktörer inom regionen, länsstyrelser, andra myndigheter och så vidare för att samhällets resurser på effektivaste sätt ska utnyttjas i en krissituation. Regional chef ska även, under HKV (Chefen för insats), leda tilldelade hemvärnsförband och vara beredd att leda tillförda förband.

Ledning av hemvärnsförbanden sker normalt från ordinarie stabsp plats. Chef regional ledning har dock möjlighet att med del leda från annan plats med begränsad ambition under begränsad tid.

Exemplifiering av ledningsnivåer

Synen på ledningsnivåer är principiellt lika vid en internationell jämförelse. Varje system och alla staber är dock unika och tillämpar ledningen med olika variationer beroende på situationen och aktuella förutsättningar.

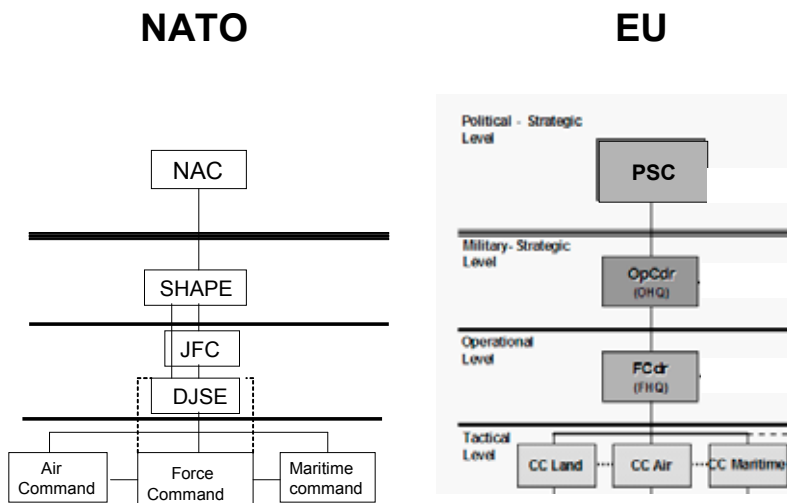


Bild 3:10. Exempel på sammanhanget avseende ledningsnivåer i en internationell jämförelse. Bilden är en generell förenkling av ledningsstrukturerna vid en insats.

Ledningskompression

Grundläggande för framgångsrik strategi är att skapa synergieffekter, det vill säga samordna verksamheter på lägre nivåer så att resultat på högre nivåer blir större än summan av de lägre nivåernas bidrag var och en för sig. Skillnaderna mellan krigföringsnivåerna rör främst abstraktions- och detaljeringsgrad samt tidsförhållanden.

Samtidigt är nivåerna tätt sammanbundna genom hierarkin av mål, medel och metoder. Detta innebär att överlappningar är oundvikliga på grund av konfliktens komplexitet och dynamik. På så sätt kan ledningskompression uppstå (Strategic compression).

En omfattande reguljär och långvarig konflikt med många aktörer och samtidigt insatser leder i regel till att strategiska, operativa och taktiska syften skiljs från varandra. Under sådana förhållanden underlättas ledning av stridskrafterna genom delegering av ansvar och befogenheter.



Bild 3:11. Ledningskompression: Operationerna i Bosnien är exempel på komplicerade politiska och militära insatser där skeenden på lägsta nivå fick direkta återverkningar på högre krigföringsnivåer. Från vänster till höger: okänd fransk marinofficer, mannen i profil: de Lapresle som var Admiral och FC UNPROFOR, mannen med mustasch: Brig van Baal som var Rose COS, mannen med telefon: Michael Rose Commander UNPROFOR BiH Command och slutligen längst till höger: Head of Civil Affairs BiH Command Victor Andreev.

Exempel på situationer när strategiskt, operativt eller taktiskt syfte kan sammanfalla är insatser med specialförband eller precisionsvapen med lång räckvidd, särskilt i irreguljära konflikter med låg våldsintensitet. En komprimering av krigföringsnivåerna kan innebära att högre nivåer blir tvungna att arbeta i mycket korta tidsskalor och med högre detaljeringsgrad. Att taktiska händelser får direkt operativ eller strategisk betydelse kan således medföra att ledningsförhållanden ändras. Detta fenomen innebär oftast att just den operativa nivån komprimeras. Politisk strategisk nivå får så att säga direktkontakt med den taktiska nivån och övertar, vid kritiska skeden, temporärt styrningen av de taktiska insatserna.

Ledningskompression ska dock inte alltid ses som ett problem, det kan ibland vara en styrka att den politiska nivån kan styra insatserna när så behövs. Exempelen från historien är många:

- USA:s president Kennedy styrde själv fartygschefers agerande under Kubakrisen 1962.
- President Obama kontrollerade personligen insatsen mot terrornätverket Al Qaidas ledare Usama bin Laden 2011.

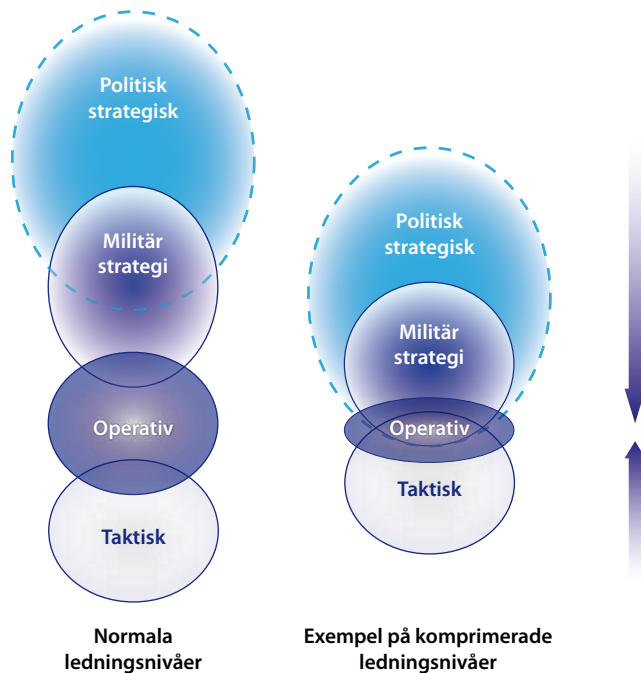


Bild 3:12. Exempel på ledningskompression. Denna typ av kompression är särskilt vanlig vid lågintensiva irreguljära konflikter. I detta fall får den strategiska nivån direktkontakt med den taktiska, varvid främst den operativa komprimeras (och till och med passeras i de fall operativ samordning och koordinering inte krävs). Olika form av kompression beror på dess specifika förutsättningar och kan ta sig andra former än bilden ovan visar beroende på dess påverkande faktorer.

Ledningskompression kan också uppstå som en följd av hur en insats planeras och aktiveras. Om en militärstrategisk stab (till exempel ett OHQ) aktiveras före en operativ stab (till exempel ett FHQ) så uppstår kompressionen direkt som ett resultat av att OHQ utför den planering som omedelbart behöver göras på den operativa nivån i FHQ:s frånvaro.

Alla i Försvarsmakten måste förstå ledningskompression. Agerandet från chefer och staber ska fokusera på att de övergripande målsättningarna nås, snarare än att procedurer och en strikt tillämpning av ledningsnivåer följs – även om dessa utgör riktlinjer för normal verksamhet. Ledningskompression får däremot inte användas som ursäkt för toppstyrning, onödig detaljreglering eller försök till genvägar och/eller ”kortslutning” av ledningssystemet.

3.4. Krigföringsförmåga

Förmågan att genomföra väpnad strid bygger generellt på tillgängliga resurser i form av stridskrafter, kunskaper och föreställningar om hur resurserna ska användas på ett effektivt sätt samt en uttalad vilja att använda det militära maktmedlet. Krigföringsförmåga bygger på fysiska, konceptuella och moraliska faktorer.



Bild 3:13. Krigföringsförmågan vilar på tre pelare.

Fysiska, konceptuella och moraliska faktorer

De **fysiska faktorerna** omfattas av stridskrafter, personal, materiel, infrastruktur och deras tillgänglighet. Fysisk förmåga, uthållighet och möjlighet till situationsanpassning är också byggstenar i de fysiska faktorerna.

Krigföringsförmågan kan ökas inom relativt kort tid genom anpassning och utveckling av de fysiska faktorerna. Medvetenhet måste emellertid finnas om att fysiska åtgärder kan vara känsliga för snabba förändringar avseende resurstillgång, säkerhetsläge och aktuella insatsmiljöer.

De **konceptuella faktorerna** består av en gemensam syn på och kunskap om hur maktmedlet ska användas på bästa vis. Dessa föreställningar skapas genom framtagande och implementering av olika doktriner, reglementen och koncept för stridens förande parallellt med övning och utbildning.

Konceptuella åtgärder ger resultat i det medellånga perspektivet och är mindre känsliga för snabba och oförutsedda förändringar. I detta fall stödjer en gemensam syn på metoder, doktriner och koncept en kontinuerlig anpassning och ett organisatoriskt lärande.

De moraliska faktorerna utgörs av det ledarskap, den värdegrund, etik och moral som präglar en försvarsmakt med dess personal. Här ingår motivation, sammanhållning och förhållningssätt till förändringar och nya uppgifter som föreligger i organisationen och i omvärlden.

Krigföringsförmågan kan utvecklas genom att de moraliska faktorerna påverkas i önskad riktning. Dessa åtgärder tar ofta lång tid, men är i gengäld mer bestående. Åtgärderna säkerställer kontinuitet och stärker förtroendet för krigföringsförmågan hos personal, allmänhet och omvärld.

Krigföringsförmåga tar dock lång tid att bygga upp då processer som till exempel materielanskaffning, utbildning och moraluppbyggnad är komplexa – samtidigt som en balans måste råda mellan de olika faktorerna. Om en snedfördelning uppstår mellan faktorerna ökar risken att svagheter framträder som en motståndare kan utnyttja.

Inför och under en operation måste den egna och motståndarens krigföringsförmåga kontinuerligt bedömas. Genom aktiva åtgärder kan den egna krigföringsförmågan vidmakthållas och utvecklas. Parallellt med detta kan fysiska, konceptuella och moraliska brister i motståndarens krigföringsförmåga identifieras och utnyttjas, vilket kan leda till stora vinster om motståndaren angrips där han är som svagast.

3.5. Grundläggande förmågor

När krigföringsförmåga omsätts till handlingar skapas en dynamisk kombination av de grundläggande förmågorna – verkan, rörlighet, underrättelser, skydd, uthållighet och ledning – som möjliggör att rätt effekt kan säkerställas och målsättningar uppnås. De grundläggande förmågorna ska inte likställas med funktioner, system eller specifika förband, utan utgör en abstrakt summa av den genererade förmågan utifrån sex analysfält.

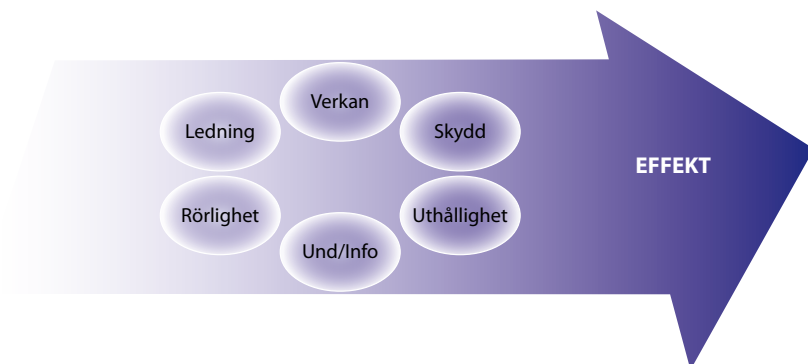


Bild 3:14. Modellen grundläggande förmågor används för att beskriva, samordna och analysera militär verksamhet.

Genom att använda de grundläggande förmågorna som en tankemodell – vilken beskriver de generella förmågor som finns eller krävs för att uppnå målsättningar i en viss situation – kan komplexa situationer beskrivas, samordnas och analyseras utan att begränsa tanken. Denna tankemodell ger ett vidare perspektiv då förmågorna inte avser specifika system eller förband och underlättar därmed att den önskade och rätta effekten kan skapas.

Verkan, rörlighet, underrättelser, skydd, uthållighet och ledning

För att kunna genomföra en insats och påverka en motståndare måste någon form av verkan åstadkommas. Effekten av verkan kan vara både fysisk och psykisk vilket gör att de resurser som förmågan bygger på kan variera. Den resurs som används är beroende av en mängd olika faktorer som till exempel målsättningar, resurstillgång, hotbild, miljö och handlingsregler.

Genom förmågan **rörlighet** kan verkan säkerställas då verkansresurser kan flyttas från en plats till en annan för att lösa den tilldelade uppgiften. Dessutom kan rörlighet i sig skapa en form av verkan på det psykiska planet, då rörelser kan upplevas som ett hot av motståndaren.

För att kunna avgöra var, när och i vilken form verkan ska sättas in och hur rörlighet kan skapas för detta krävs bearbetad och värderad information.

Underrättelser ger beslutsunderlag för våra handlingar och den information som behövs för att stödja samtliga grundläggande förmågor om till exempel motståndaren, egna förband och insatsmiljön.

En bibehållen handlingsfrihet säkerställs genom att våra resurser skyddas.

Förmågan skydd kan skapas genom aktiva åtgärder som vilseledning, rörelse

och underrättelser om motståndaren eller genom passivt **skydd** där smygteknik och kamouflage utgör exempel.

De olika förmågorna kan endast vidmakthållas och fungera effektivt om förmågan **uthållighet** är närvarande. Uthållighet skapas genom fysiska medel som hälso- och sjukvård, transporter, förnödenheter och tekniskt underhåll, men uthållighet innehåller även en psykisk dimension där moral och attityd påverkas av och påverkar förmågan.

En väl avvägd planering och samordning av de olika förmågorna, det vill säga **ledning**, är avgörande för att förmågorna inte ska urholkas fysiskt eller psykiskt. Ledning koordinerar och synkroniserar resurserna och mänskligt handlande för att uppnå den rätta effekten och därigenom de aktuella målsättningarna.

Behovet av de grundläggande förmågorna skiftar över tiden, och i de olika skedena av en operation ser behoven oftast olika ut. I en inledande fas kan till exempel underrättelser och rörlighet vara tongivande för att en framgruppering ska lyckas, medan ledning och verkan kan vara avgörande under den följande fasen där strid genomförs. De grundläggande förmågorna och deras användande kan även ha olika vikt beroende på var i konfliktspektret insatsen befinner sig. Vid till exempel en lågintensiv irreguljär konflikt kan behovet av strategisk uthållighet vara avgörande och brister i förmågan skydd kan snabbt få stora mediala konsekvenser. Chefer på olika nivåer behöver därför ange till vilken grundläggande förmåga kraftsamling ska ske i olika skeden. Samtliga sex förmågor är dock ständigt närvarande, om än i olika grad, och de påverkar varandra kontinuerligt.

De grundläggande förmågorna kan tjäna som ett analysinstrument vid planering inför och under insats. Utgående från vad vi ska uppnå och vad motståndaren bedöms vilja uppnå analyseras de behov av förmågor respektive sida har och vilka alternativ som finns för att tillgodose dessa. De grundläggande förmågornas ingående delar kan med fördel ses som innehållslösa tills analysen fyller respektive förmåga med funktioner, system och förband i en effektiv kombination. Tankemodellen hjälper därmed chefer och staber att – utifrån de behov och alternativ som finns – bryta ner den egna insatsen till konkreta förband och handlingar.

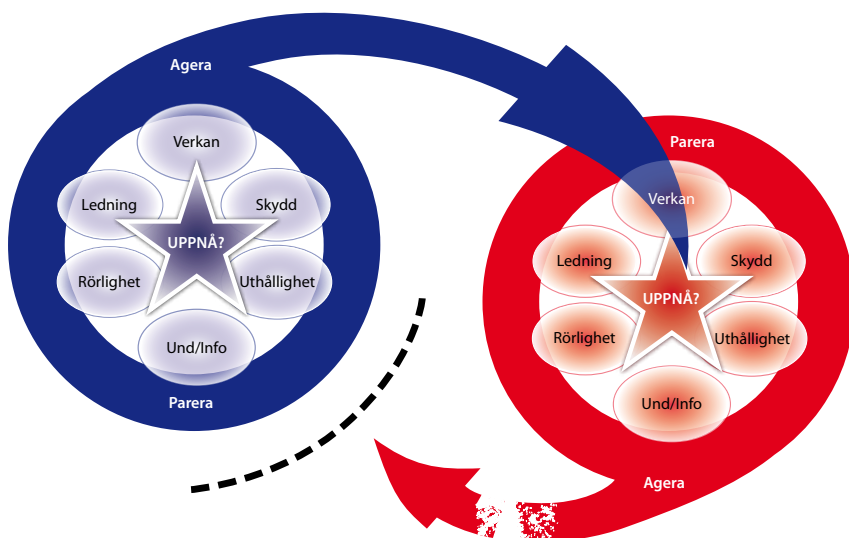


Bild 3:15. Analysen av de grundläggande förmågorna utgår från vad som ska uppnås. Analysen genomförs parallellt på egen sida och motståndaren.

Utifrån analysen som sker på både oss och motståndaren parallellt kan styrkor och svagheter identifieras både som en helhet och i relation till olika skeden i verksamheten. Den egna kraftsamlingen kan därmed styras i rätt riktning på ett snabbt sätt, vilket leder till ökad egen dynamik gentemot motståndaren. Dessutom ger denna del av planeringen underlag till identifiering av avgörande förmågor, behov och kritiska sårbarheter som ingår i tyngdpunktsanalysen. (Se kapitel 5.3.4.)

Ledarskap och information

Ledarskap och information är ytterligare två faktorer som påverkar de grundläggande förmågorna och deras användning. Informations- och mediebildens påverkar både oss och motståndaren under samtliga skeden av en operation. Hur vi använder våra förmågor måste vägas mot de förväntningar och effekter det får i informationsmiljön och vilken mediebild som uttolkas. Till exempel kan inhemsk media kräva bättre skydd för våra soldater, vilket måste kunna hanteras på ett avvägt sätt så att den samlade effekten blir maximal.

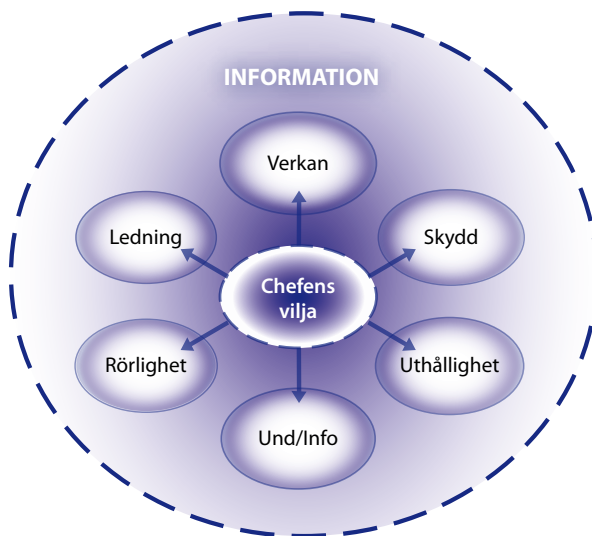


Bild 3:16. Information och chefs vilja i förhållande till de grundläggande förmågorna.

Utgående från informationen krävs ett aktivt ledarskap för att styra verksamheten via förmågorna och säkerställa att de blir ett användbart medel för chefen. Om inte chefs vilja och prioritering får genomslag över förmågorna används inte den högsta möjliga effekten.

Vid planering inför och under genomförandet av operationer analyserar chefer och staber den egna verksamheten utifrån de grundläggande förmågorna. Verksamheten planeras mot optimal effekt genom att identifiera vilka förmågor som är mest avgörande i vissa skeden.

3.6. Krigföringens principer

Krigföringens principer härstammar ur en essens av krigs- och militärhistoriska erfarenheter. Principerna lämpar sig särskilt väl för den operativa och den taktiska nivån, även om de också är applicerbara på den militärstrategiska. De ska inte uppfattas som ofelbara lagar utan snarare som ett antal aspekter vid bruk av militära maktmedel samt tjänar som analysinstrument och vägledning vid planering och genomförande av militära operationer.

Vilka principer och hur många som finns varierar mellan olika länder och organisationer, men de som beskrivs i detta kapitel är de viktigaste för svenskt vidkommande.

Nedanstående elva principer är rådande oavsett typ av operation:

- Målsättningar: Sätt upp och håll fast vid mål!
- Kraftsamling: Koncentrera nödvändiga effekter till tid och rum!
- Överraskning: Agera på ett sätt som är oväntat för motståndaren!
- Handlingsfrihet: Säkerställ flexibilitet att kunna hantera uppkomna möjligheter och begränsningar!
- Initiativ: Ta och uppmuntra initiativ som leder mot målet!
- Säkerhet: Hindra motståndaren från att få ett oväntat övertag!
- God anda: Bygg upp och behåll en god anda!
- Enkelhet: Ta fram tydliga, okomplicerade planer och order!
- Stridsekonomi: Avdela minimalt med resurser till sekundär verksamhet!
- Vidmakthållande: Säkerställ uthållig fysisk förmåga och mental vilja att nå de ställda målsättningarna!
- Samordning: Koordinera tydliga roller, ansvarsområden och gränssytor!

Följande fem principer ska beaktas noga vid verksamhet gällande till exempel irreguljära konflikter och agerande med stabiliserande inriktning:

- Legitimitet
- Återhållsamhet
- Opartiskhet
- Transparens
- Trovärdighet.

För att vinna en stridssituation är det viktigt att inte hamna i ett återkommande mönster vid tillämpningen av principerna. Detta kan resultera i förutsägbarhet och en ökad risk att förlora initiativet. Den militäre chefen ska dock vara medveten om att ett förutsägbart agerande kan vara önskvärt vid till exempel krishantering.

Principerna kan användas för att förmedla chefens vilja genom att ett urval av principerna understryks unikt för den aktuella situationen. De utgör således även en form av beslutsstöd. Principerna bör inte rangordnas, då det är den aktuella situationen som avgör vilken vikt respektive princip har. Vissa principer kan i viss mån motsäga varandra och en del av konsten är att prioritera rätt principer vid varje tillfälle.

Då principerna har olika betydelse, beroende på konfliktens karaktär, är det viktigt att ha förståelse för var i konfliktspektret verksamheten befinner sig och för den specifika situationen. Hur de olika principerna nyttjas måste vägas mot vilka mål och med vilka syften det militära maktmedlet ska användas. Principen överraskning är till exempel ofta viktig när en motståndare

ska besegras fysiskt, men kan få en kontraproduktiv effekt vid en fredsfrämjande insats.

De första elva principerna nedan, äger alltid, om än i olika grad, giltighet vid bruk av det militära maktmedlet och kan därför ses som universell. De därpå följande principerna, vilka är relativt nya, har ofta en avgörande betydelse vid till exempel irreguljära konflikter och stabiliserande operationer. Vilka principer och hur många som finns varierar mellan olika länder och organisationer, men de som framgår nedan är för svenskt vidkommande de viktigaste.

Målsättningar

Sätt upp och håll fast vid mål!

Genom att sätta upp, kommunicera och hålla fast vid tydliga mål som är direkt relaterade till högre chefs målsättningar kan underlydande optimera sitt agerande inom ramen för uppdragstaktik.

Förståelse för målsättningar, syften och vilken effekt som önskas möjliggör att beslut kan fattas som leder i rätt riktning, även när situationen gör att den ursprungliga planen måste lämnas.

Kraftsamling

Koncentrera nödvändiga effekter till tid och rum!

Genom kraftsamling av effekter till tid och rum kan lokal överlägsenhet skapas och avgöranden nås. Resurser samlas eller inriktas för ett bestämt syfte med striden och all verksamhet som genomförs ska ha en direkt eller indirekt effekt där avgörandet söks.

Kraftsamling sker inte bara avseende numerär styrka och eldkraft utan även av till exempel system, metoder, teknologi och icke-militär verksamhet. Effekten som söks vid kraftsamling kan vara både destruktiv och konstruktiv, beroende på rådande situation och position i konfliktspektret.

Överraskning

Agera på ett sätt som är oväntat för motståndaren!

Överraskning kan uppnås genom att nyttja ett högt tempo relativt motståndaren och uppträda oväntat avseende tid, rum, medel och metoder.

Överraskning har en kraftfull men temporär effekt som kan bidra till lokal överlägsenhet. Det är ofta viktigt att handlingsfrihet är säkerställd för att kunna nyttja och fullfölja den uppnådda överraskningen.

Det är inte nödvändigt att motståndaren är helt omedveten om våra åtgärder, men denne ska bli medveten tillräckligt sent för att inte kunna genomföra effektiva motåtgärder. En metod att åstadkomma överraskning är vilseledning, där planerad och aktiv verksamhet förvillar motståndaren eller förstärker dennes felaktiga uppfattning om läget och våra avsikter. För att nå den önskade effekten är det viktigt att kontinuerligt agera oväntat och med ett högt tempo, då det är svårt att avgöra när en motståndare är överraskad.

Handlingsfrihet

Säkerställ flexibilitet att kunna hantera uppkomna möjligheter och begränsningar!

Genom att planera och leda verksamheten på ett flexibelt sätt kan oväntade situationer hanteras när de uppträder, vilket möjliggör ett bibehållet initiativ och egen säkerhet. Motståndarens åtgärder och konflikters inneboende friktioner medför att gällande planer måste kunna förändras under utförandet, men med bibehållet fokus på aktuella målsättningar.

En flexibel situationsanpassning underlättas av tydliga mål, syften och handlingsregler kombinerat med resurser som kan användas med minimala tidsförluster. Handlingsfrihet kräver dessutom en mental beredskap för den dynamiska och föränderliga miljön som operationer genomförs i.

Initiativ

Ta och uppmuntra initiativ som leder mot målet!

Genom utbildning, ömsesidig tillit och gemensam förståelse för vad som ska uppnås möjliggörs de initiativ som är avgörande för att hantera uppkomna situationer till egen fördel. Initiativ utgörs av förmågan att handla även när situationen förändras och instruktioner saknas. De beslut som tas måste dock vara disciplinerade och ligga inom ramen för högre chefs vilja och målsättningar.

För att kunna agera snabbare än motståndaren krävs ofta ett delegerat beslutsfattande och ett handlingsutrymme som möjliggör initiativtagande. Genom nyttjande av uppdragstaktik kan behovet av återkommande initiativ tillgodoses i hög omfattning.

Säkerhet

Hindra motståndaren från att få ett oväntat övertag!

Genom att vidta åtgärder för att identifiera olika typer av risker och skydda egna svagheter kan vi behålla egen handlingsfrihet samtidigt som motståndarens åtgärder kan motverkas. Säkerhet innebär dock inte en överdriven försiktighet, eftersom risktagning är en naturlig del i operationer. Exempelvis förutsätter kraftsamling ofta att risker tas i vissa riktningar. Viktigt är dock att riskerna identifieras och att valet mellan att acceptera riskerna eller att eliminera dem är genomtänkt.

Åtgärder som begränsar motståndarens förmåga att inhämta underrättelser om vår verksamhet och som försvårar dennes förmåga att överraska oss är avgörande för att uppnå den önskade säkerheten.

God anda

Bygg upp och behåll en god anda!

Genom att skapa en god anda hos ett förband formas det mod och den beslutsamhet och energi som krävs för att hantera svåra och påfrestande situationer. Förtroende för förbandet och dess materiel, förståelse för verksamheten och dess syfte och tilltro till logistikens effektivitet och ledningens duglighet är några grundstenar som skapar och upprätthåller en god anda.

Det är viktigt att vara medveten om att det ofta tar lång tid att bygga en god anda hos ett förband, samtidigt som det kan gå oerhört snabbt att förlora densamma.

Enkelhet

Ta fram tydliga, okomplicerade planer och order!

Genom att använda enkla planer, klara direktiv och tydliga order motverkas risken för missförstånd och tidsförlust som annars minskar den effektivitet vi eftersträvar. Enkelhet ökar tempot i våra handlingar och möjliggör ett bibehållt initiativ i den aktuella situationen.

Fördelarna med en komplex och heltäckande plan måste vägas mot risken att mottagaren, som ska verkställa den, missförstår innehållet. Okomplicerade planer som genomförs i rätt tid är bättre än detaljerade planer som utförs för sent. Principen enkelhet är extra viktig vid tillfälligt sammansatta förband,

såväl nationellt som internationellt, då de skillnader som finns ytterligare kan öka risken för missförstånd.

Stridsekonomi

Avdela minimalt med resurser till sekundär verksamhet!

Genom att använda tillgängliga resurser på ett balanserat och avvägt sätt kan största möjliga sammanlagda resultat uppnås trots begränsade medel. Då resurserna aldrig är tillräckliga, krävs att styrkorna distribueras och används effektivt.

Den övergripande målsättningen måste utgöra fokus. Detta kan innebära att risktagning sker i definierade områden för att den kraftsamling som krävs ska kunna åstadkommas. Varje enhet ska ha en uppgift med ett syfte som direkt eller indirekt leder mot den övergripande målsättningen när operationen väl genomförs.

Vidmakthållande

Säkerställ uthållig fysisk förmåga och mental vilja att nå de ställda målsättningarna!

Vi åstadkommer den mentala och fysiska uthållighet som krävs genom att balansera önskan att nå snabba avgöranden gentemot de krav som en utdragen insats kan innebära. De effekter och de målsättningar som eftersträvas i en operation kan ta lång tid att uppnå, vilket medför att förbandens fysiska uthållighet kombinerat med en mentalt positiv inställning och förståelse är avgörande.

Det faktum att operationer riskerar att bli utdragna över tiden får inte tillåtas bli till en fördel för motståndaren. Vi måste därför säkerställa ett fysiskt och mentalt vidmakthållande av vår operativa förmåga att nå våra mål, även vid tidskrävande verksamhet. Dessutom ska denna förmåga vara tydlig gentemot våra motståndare, allierade, hemmaopinionen och andra aktörer som påverkar operationen.

Samordning

Koordinera tydliga roller, ansvarsområden och gränsytor!

Genom koordinering av och mellan olika förband, system, myndigheter och organisationer kan en synergieffekt åstadkommas som underlättar att de gemensamma målsättningarna uppnås. Ett samordnat agerande möjliggör

att effekterna av olika resurser kan kraftsamlas för att besegra en motståndare eller för att dominera aktuell situation.

En framgångsrik koordinering med resurser som inte omfattas av befälsrätten kräver en ömsesidig vilja till samverkan, ett överenskommet gemensamt mål och tydliga roller, ansvarsområden och gränssytor. Samverkan kan ske på flera sätt och kräver flexibilitet för att uppnå en gemensam syn på aktuell situation, målsättning och lämpligt tillvägagångssätt. Viktigt är att viljan till samverkan inte begränsar den handlingsfrihet och möjlighet till initiativ som bör finnas hos de underställda för att behålla ett högt tempo i operationen.

Som tillägg till ovanstående principer, som råder oavsett operationstyp, kräver verksamhet i till exempel irreguljära konflikter och agerande med stabiliserande inriktning dessutom att följande principer beaktas nog.

Legitimitet

Försvarsmaktens handlingar måste följa krigets lagar och eventuella handlingsregler. Dessa måste alltid uppfattas som motiverade och därmed legitima. En bristande legitimitet underminerar både verksamheten i operationen och det stöd som operationen behöver från opinionen och olika aktörer.

Återhållsamhet

Försvarsmaktens uppgifter ska lösas med fasthet och med den mängd insatser som krävs för att uppnå den aktuella målsättningen. Samtidigt måste Försvarsmaktens verksamhet visa respekt för mänskliga värden och tredje part. Legitimitet bibehålls genom att följa de styrningar och begränsningar som föreligger, samtidigt som man strävar efter återhållsamhet.

Opartiskhet

Försvarsmakten måste agera opartiskt när så krävs och agera enligt givna mandat. Operationen riskerar att eskalera och förlora legitimitet om Försvarsmakten uppfattas som favoriserande eller fördomsfull.

Transparens

Försvarsmaktens uppgift och verksamhet måste kommuniceras tydligt gentemot alla inblandade parter, internt som externt. Om Försvarsmakten misslyckas skapa en gemensam förståelse kan detta leda till misstro, misstänksamhet och eventuell fientlighet och aggression.

Trovärdighet

Den operation som genomförs och Försvarsmaktens förmåga att lyckas med denna måste upplevas som trovärdig, både av Försvarsmaktens motståndare, av olika parter i en konflikt och av samarbetspartners. Vi inger den respekt som krävs för att våra insatser ska uppfattas som trovärdiga genom att tillräckliga resurser avdelas för lösandet av uppgifter och genom ett sammantaget professionellt uppträdande.

Det åligger militära chefer att alltid beakta krigföringens principer och vid behov ge tydliga styrningar om hur dessa ska prioriteras och tillämpas i en given situation.

3.7. Seger eller framgång?

Militärstrategisk seger innebär inte alltid strategisk seger eftersom konflikter kan föras i olika dimensioner (till exempel politiska, ekonomiska med flera). Seger måste också betraktas utifrån en moralisk aspekt och en fysisk, och fysisk seger leder med automatik inte alltid till en moralisk seger. Problemet kan också ses i nivåer; man kan vinna alla slagen (taktiskt) men förlora kriget (vilket skedde bland annat i Algeriet och Vietnam).

Vid nationellt försvar av Sverige har det länge varit, och är ännu så, att den moraliska och den strategiska segern i grunden var/är garanterad så länge landet kan försvaras och motståndaren hindras till militär seger. Om Sverige och/eller svenska intressen på ett orättfärdigt sätt hotas eller angrips, finns det mandat från folket samt den internationella förståelse som krävs för att försvara vårt land och våra intressen.

När militära maktmedel brukas utanför territoriet måste detta göras under förutsättningen att även en moralisk seger är möjlig parallellt med att den militära insatsen samordnas med övriga politiska, ekonomiska och humanitära dito. Bruket av det militära maktmedlet är underordnat strategin. Vid insatser utomlands med till exempel stabiliserande inriktning kan de verkansmedel som åstadkommer den slutliga framgången vara civila. Den militära insatsen stödjer då endast dessa och en militär seger är kanske inte specifikt mätbar.

Om inte de strategiska målen och slutlägena kan beskrivas och moraliskt accepteras i vårt land och i det land insatsen genomförs i så bör bruk av svenska militära maktmedel noga övervägas. Det kan dock vara så att akut mänskligt lidande ändå motiverar en insats, vilket i så fall bör vara temporär.

Den ”västerländska” synen på militär seger domineras traditionellt av tron på ett snabbt avgörande. Krig ses som ett onormalt tillstånd – en störning – och freden som ett normaltillstånd. Inom andra kulturer, till exempel delar av den ”österländska”, görs inte alltid samma tolkning av ”fred” och ”krig”. Krig kan till och med ses som ett normaltillstånd och synen på seger och tid kan ses i helt andra perspektiv, även över flera generationer. Krigföring har också i alla kulturer vissa säregna rituella drag med mera, vilka kan tolkas och förstås på helt olika sätt. Förståelse för detta bör alltid övervägas vid insats med svenska militära maktmedel utomlands.

Om en till synes snabb militär seger inte accepteras moraliskt och inte leder till en varaktig strategisk accepterad framgång är den ofta utan värde.

4. SÄKERHETS OCH FÖRSVARSPOLITIK

4.1. Internationell rätt

Den internationella rätten (folkrätten) är den rättsordning som på mellanstatlig nivå reglerar staters handlande och inbördes relationer, d.v.s. staters rättigheter och skyldigheter såväl i fred, som under kris och krig (väpnad konflikt). Den internationella rätten påverkar idag nära nog alla delar av staternas liv, exempelvis deras handel, telekommunikation, transport, nyttjandet av havet, miljön, diplomatiska relationer, och skyddar grundläggande mänskliga rättigheter m.m. Den internationella rätten formar staternas tänkande och handlingsfrihet, inte minst vad gäller militär verksamhet såväl i fred, kris och krig som nationellt och internationellt.

Till de mer centrala delarna av den internationella rätten hör regler om skydd för staternas suveränitet, territoriella integritet och politiska oberoende, och som syftar till att trygga staters självständighet i förhållande till varandra liksom deras inre maktmonopol. Exempel på sådana regler utgörs av regler om vålds- och interventionsförbud, regler som skyddar staternas politiska, ekonomiska, konstitutionella system och regler som skyddar staternas kulturella identitet, territoriella integritet samt deras överhöghet och jurisdiktion över det egna territoriet och dess befolkning.

Sammantaget ger dessa regler uttryck för den internationella principen om staters suveräna likställdhet som bl.a. innebär att stater, med de begränsningar som följer av internationella rätt, har exklusiv rätt att utöva sina befogenheter inom sitt territorium, liksom mot den egna statens fartyg och luftfartyg på och över internationellt vatten. Principen innebär samtidigt att stater är förhindrade att använda sina nationella maktbefogenheter inom en annan stats territorium, liksom mot fartyg och luftfartyg från en annan stat på eller över internationellt vatten, med mindre än att det finns en tillåtande regel i internationell rätt, så som t.ex. ett mandat från säkerhetsrådet, eller att åtgärden vidtas med samtycke från den andra staten.

FN-stadgan

Föreanta nationernas stadga (FN-stadgan) är ett av de viktigare instrumenten inom den internationella rätten och medför bl.a. att FN:s medlemsstater ska lösa sina internationella tvister med fredliga medel (art 2:3) och avhålla sig från hot om eller bruk av våld mot andra staters territoriella integritet eller politiska oberoende eller på annat sätt som är oförenligt med FN:s ändamål (art 2:4). FN-stadgan inskränker dock inte medlemsstaternas rätt att använda

individuellt eller kollektivt självförsvar mot väpnade angrepp intill dess att säkerhetsrådet beslutat om nödvändiga åtgärder för upprätthållande av internationell fred och säkerhet (art 51). FN-stadgan utgör heller inget hinder mot att stater använder ett visst proportionerligt våld inom landets gränser för att i fredstid hävda sitt territorium.

FN:s säkerhetsråd har genom FN-stadgan anförtrotts huvudansvaret för upprätthållandet av internationell fred och säkerhet, och har med stöd av stadgans kapitel VII långtgående befogenheter att fastställa när hot eller brott mot freden föreligger liksom att besluta om såväl ekonomiska som militära tvångsåtgärder för att återställa eller upprätthålla internationell fred och säkerhet. Med stöd av stadgan kapitel VII kan rådet bl.a. besluta om sanktioner mot stater eller individer som hotar eller kränker internationell fred och säkerhet liksom vapenembargon och militära insatser m.m.

Skyldigheten att skydda - Responsibility to Protect (R2P)

Under de senaste decenniernas konflikter, bland annat i forna Jugoslavien och Afrika, har majoriteten av de döda och skadade varit civila. Inom världssamfundet finns en ökande medvetenhet om att respekten för mänskliga rättigheter är en del av ett gemensamt ansvar, och att överträdelser kan utgöra hot mot internationell fred och säkerhet. Vid FN:s toppmöte 2005 lade FN fram rapporten "Responsability to Protect". Världens ledare accepterade den viktiga principen om staters skyldighet att skydda sin befolkning mot folkmord, krigsförbrytelser, etnisk rensning och brott mot mänskligheten, och att världssamfundet har ett ansvar att ingripa när en stat inte vill eller förmår leva upp till denna skyldighet. FN inkluderar numer i de flesta fall skydd av civila (Protection of Civilians) i mandaten för sina insatser.



Bild 4.1. April 2011. Flygplanet av typen TP84T C-130 Hercules genomför lufttankning på två stycken JAS 39 Gripen C under operation Unified Protector över Libyen. Insatsen syftade till att skydda civilbefolkningen. Foto: Johan Lundahl / Försvarsmakten.

4.2. Svensk säkerhets- och Försvarspolitik

Inom säkerhetspolitiken hanteras säkerhetsfrågor i våra relationer till omvärlden. Det övergripande syftet med svensk säkerhetspolitik är att bevara fred och självständighet för vårt land. Inom ramen för detta syfte finns en strävan att värna det svenska samhällets funktionalitet på ett sätt som gynnar den egna befolkningen. Begreppet säkerhet har i detta avseende en vidare betydelse än skydd av enbart militära hot mot det fysiska territoriet. Ett militärt angreppshot mot Sverige kan dock inte uteslutas.

De hot som beskrivs inom ramen för svensk säkerhetspolitik är därför inte bara av militär natur. De är också föränderliga, komplexa och gränsöverskridande. En strategi för att möta dessa hot omfattar alla områden inom politiken och kräver samarbete mellan olika samhällssektorer.

I en värld där olika händelser kan få en global effekt har det internationella samarbetet blivit allt viktigare. För Sverige är ändamålet med det internationella säkerhetssamarbetet att, tillsammans med andra, förebygga och hantera situationer som hotar internationell fred och säkerhet. Genom det svenska EU-medlemskapet och ett utökat internationellt samarbete i andra former har kravet på solidaritet ökat, även vid en militär konflikt. Försvarsmaktens uppgifter är därför inte längre begränsade till försvar av det svenska territoriet. Någon skillnad mellan nationella och internationella insatser finns inte längre.



Bild 4.2. Försvarsmakten används som ett säkerhetspolitiskt instrument, både för nationella behov och för att stärka EU:s gemensamma säkerhetspolitik.

Det militära hotet är för närvarande inte lika påtagligt som tidigare. Försvarsmakten är därför inte bara organiserad och inriktad mot att möta ett väpnat angrepp mot det svenska territoriet. Försvarsmakten är ett säkerhetspolitiskt verktyg som används för att, tillsammans med andra, skapa säkerhet både i vårt närområde och på den globala arenan. På detta sätt bidrar den militära organisationen till att svenska nationella intressen tillvaratas, även inom områden som inte har en direkt koppling till den militära verksamheten.

4.3. Säkerhetspolitiska medel (DIME+H)

Flera olika medel används för att uppnå de säkerhetspolitiska målen. Dessa utnyttjas sällan eller aldrig enskilt, utan det är synergien genom interaktionen mellan de olika medlen som eftersträvas.

Diplomatiska medel

Diplomati används för att skapa eller behålla goda relationer till andra stater och tillsammans med andra verka för en fredlig och stabil utveckling i världen. Diplomati används även för att förebygga potentiella eller bilägga pågående konflikter. Styrkan hos den egna diplomatin är ett resultat av flera olika faktorer:

- Graden av legitimitet i olika situationer
- Förmågan att skapa och upprätthålla goda relationer med samarbetspartners
- Förmågan att övertyga med goda argument.

Informationsmedel

I en kris eller konfliktsituation där många aktörer ska samverka är det av avgörande betydelse att de olika aktörerna framför ett sammanhängande och samstämmigt budskap. Ett sätt att få de olika maktmedlen att verka samordnat och ge önskade effekter är att på strategisk nivå utforma en övergripande informationsstrategi.

Det finns två perspektiv av informationsmedel:

- Innehåll, det vill säga informationen i sig
- Teknologin för att föra över informationen

Militära medel

Försvarsmakten representerar det militära maktmedlet, vilket är en stats yttersta medel för att utöva makt. Militära medel kan aldrig uppnå politiska mål, utan är i de flesta fall en del av insatsen där övriga säkerhetspolitiska medel (som en stat förfogar över) också används.

Ekonomiska medel

Ekonomiska medel kan i positiv mening användas för att främja demokratisk utveckling, fri handel, internationellt samarbete med mera. Genom riktad ekonomisk stimulans kan en stat eller en organisation påverka utvecklingen i en annan stat eller samhälle.

Ekonomiska medel kan också användas som ett maktmedel för att utöva påtryckningar med hjälp av ekonomiska sanktioner.

Humanitära medel

Sverige använder inte humanitära medel och insatser som ett maktmedel.

Även om humanitära insatser inte direkt kan eller bör användas som ett direkt påtryckningsmedel, så kan humanitära insatser ändå bidra till att indirekt påverka en part. Humanitära insatser indelas i humanitärt bistånd och utvecklingssamarbete. Akut humanitärt bistånd kan omfatta hjälp vid naturkatastrofer, omhändertagande av flyktingar eller annan form av direkt hjälp som kan bidra till att lindra nöd, men också att stabilisera läget i en viss region där samhällets möjligheter att skapa lag och ordning satts ur spel.

Utvecklingssamarbete kan i konfliktförebyggande syfte användas för att undanröja grundläggande orsaker till konflikter som kan uppstå på grund av fattigdom, sociala orättvisor, brott mot mänskliga rättigheter samt bristande demokratisk utveckling. Under pågående konflikter kan utvecklingssamarbete användas för att i kris- och konfliktområden bidra till infrastrukturell och politisk återuppbyggnad.

En viktig uppgift inom ramen för humanitära medel är att FN:s konvention för mänskliga rättigheter efterlevs. I många konflikter drabbas ofta kvinnor och barn särskilt hårt, samtidigt som kvinnornas roll i fredsarbetet åsidosätts. Det är därför viktigt att inom ramen för konflikthantering alltid ha en humanitär dimension som bygger på ett genusperspektiv med en utgångspunkt i FN:s resolution 1325, "Kvinnor, fred och säkerhet". Regeringen har utöver detta antagit en nationell handlingsplan för att implementera 1325.

4.4. Försvarsmaktens uppgifter och militärstrategiska mål

Försvarsmaktens uppgifter ges i Förordning med instruktion för Försvarsmakten.

Den övergripande uppgiften lyder:

”Försvarsmakten ska upprätthålla och utveckla ett militärt försvar. Grunden för detta ska vara förmågan till väpnad strid.

Försvarsmakten ska kunna försvara Sverige och främja svensk säkerhet genom insatser nationellt och internationellt. Försvarsmakten ska kunna upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet samt värna Sveriges suveräna rättigheter och nationella intressen utanför det svenska territoriet.

Försvarsmakten ska med myndighetens befintliga förmåga och resurser kunna lämna stöd till civil verksamhet.

Försvarsmakten ska kunna utföra uppgifterna enligt första stycket självständigt, men även i samverkan med andra myndigheter, länder och organisationer.”

Enligt den gällande försvarspolitiska inriktningen är det övergripande målet för det militära försvaret att förebygga och hantera konflikter och krig för att säkerställa Sveriges existens, fortlevnad och självständighet. Detta ska ske ensamt eller tillsammans med andra, genom insatser på vårt eget territorium, i närområdet samt regionalt och globalt. Sverige skall därmed kunna ge och ta emot militärt stöd.

Den svenska Försvarsmakten ska vara insatsberedd med omedelbart gripbara förband.

Utifrån den gällande försvarspolitiska inriktningen inarbetar och utvecklar Försvarsmakten målen till militärstrategiska mål genom begreppen:

- Förebygga
- Hävda
- Dämpa
- Skydda
- Försvara.
- Förebygga

Försvarsmakten ska bidra till att förebygga att konflikter uppstår eller förvärras. Samhällets möjligheter att motstå svåra påfrestningar och den militära organisationens förmåga att genomföra väpnad strid visar på Sveriges vilja att bevara landets fred och självständighet. Därmed uppnås en stabiliserande effekt som förebygger konflikter och understödjer svensk självständighet

Genom ett utvecklat samarbete med organisationer och stater skapas förutsättningar för att förebygga konflikter och att öka stabiliteten i vår omvärld.

Hävd

Försvarsmakten ska kunna hävda Sveriges suveränitet och territoriella integritet samt värna nationella intressen mot yttre hot, även utanför svenskt territorium. Det militära försvaret ska kunna säkra svensk försörjning bland annat genom att hävda våra möjligheter att använda internationella handelsvägar.

Dämpa

Försvarsmakten ska bidra till att dämpa konflikter och förhindra spridning. Om konflikter uppstår i vårt närområde ska därför svensk militär närvaro snabbt kunna upprättas. Beredskapshöjande åtgärder ska dessutom kunna vidtas så att aggressiva aktioner kan mötas tidigt och inte får avsedd effekt.

Skydda

Försvarsmakten ska bidra till att skydda samhället och dess funktionalitet genom stöd till andra myndigheter. Detta innebär att den militära organisationen ska kunna användas för att hantera situationer som inte direkt hotar Sveriges fred och självständighet, men ändå kan innebära snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktioner.

Försvara

Försvarsmakten ska ensamt eller tillsammans med andra kunna försvara landet mot ett väpnat angrepp mot vårt eget territorium, men även ha möjlighet att försvara vår säkerhet genom insatser inom och utanför vårt närområde.



Bild 4.3 Ubåt på väg ut på spaningsuppdrag – en viktig del i att övervaka och hävda Sveriges sjöterritorium. Foto: Försvarsmakten.

4.5. Operativ förmåga

Regeringen reglerar att Försvarsmakten ska ha en operativ förmåga att:

- Genomföra omvärldsbevakning
- Genomföra insatser
- Utveckla insatsorganisationen.

Denna operativa förmåga ska uppnås enskilt eller tillsammans med andra och kontinuerligt kunna omfatta flera insatser samtidigt. Inom varje insats ska olika stridskrafter kunna utnyttjas samordnat.

Efter förberedelser ska Försvarsmakten kunna kraftsamla hela insatsorganisationen för att enskilt, eller tillsammans med andra, kunna möta ett allvarligt militärt hot.

Försvarsmakten ska även vara beredd att ta emot militärt stöd från andra stater eller organisationer för att möta allvarliga militära hot eller för att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp.

Omvärldsbevakning

Syftet med omvärldsbevakningen är att inom ett kort perspektiv skapa förutsättningar för att upptäcka och avvisa kränkningar samt hantera incidenter.

I ett längre perspektiv är syftet att analysera förändringar i hotbilden, lämna underlag till beslut om svenskt deltagande i insatser och skapa den kunskap som krävs för att vid behov förändra den operativa förmågan.

Insatser

Försvarsmaktens insatser kan dels äga rum i anslutning till det svenska territoriet i syfte att hävda Sveriges territoriella integritet och suveräna rättigheter. De kan också ske inom ramen för internationell konflikthantering. I det förstnämnda fallet sker insatserna i en nära samverkan med andra svenska myndigheter, i det andra fallet sker insatserna i första hand med andra stater eller organisationer.

Dessa två typer av insatser ska ändå inte betraktas som skilda från varandra. Många gånger påverkar en händelseutveckling båda insatstyperna och gör dem invävd i varandra.

Försvarsmaktens förmåga att genomföra insatser ska täcka hela skalan från att kontinuerligt kunna upptäcka och hantera kränkningar till att genomföra väpnad strid i lågintensiva till högintensiva konfliktnivåer. Kravet på samverkan med militära förband från andra stater innebär att den svenska Försvarsmakten måste ha hög grad av interoperabilitet.

Utveckling

Det militära försvaret ska ha förmåga att anpassa sin kapacitet till nya hot och utmaningar och även kunna hantera en försämrad omvärldsutveckling. Förmågan till väpnad strid – även för att möta en kvalificerad motståndare – måste därför upprätthållas.

4.6. Multifunktionella strategier

För att åstadkomma bättre synergieffekt mellan staters och organisationers olika medel utvecklas multifunktionella strategier. Militärstrategisk doktrin väljer att grovt skilja mellan Totalförsvar (som är en nationell strategi) och Allomfattande ansats (benämns också på engelska som Comprehensive Approach – vilket är en internationell ”strategi” / förhållningssätt).

Totalförsvar och krisberedskap

Hot och risker kan nu och i framtiden påverka hela eller delar av det svenska samhället eller svenska intressen. Därför har Sverige ett totalförsvar som bygger på en helhetssyn gällande hot, risker och samhällets krisberedskap samt att samhällets samlade resurser ska kunna användas i fred och krig.

Totalförsvaret är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. I fred finns samhällets krisberedskap och försvaret.



Bild 4.4 Civilmilitär samverkan – en viktig del av Totalförsvaret. Foto: Försvarsmakten.

Begreppet totalförsvaret är reglerat och definierat i lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap. Där framgår det att totalförsvaret är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Under krig – eller när regeringen i andra fall beslutat om högsta beredskap – är totalförsvaret all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar).

Det civila och det militära försvaret samverkar och arbetar utifrån gemensamma grunder. Det civila försvaret omfattar hela samhället och alla de funktioner som måste fungera även under krigsfara och krig. Det militära försvaret utgörs av den verksamhet som försvarsmyndigheterna står för, där Försvarsmakten ansvarar för förmågan till väpnad strid.

Försvarsmakten samordnar beredskapsplanläggningen och den operativa planläggningen inom myndigheten med motsvarande planläggning inom övriga delar av totalförsvaret.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, samordnar på motsvarande sätt det civila försvaret och har ett särskilt ansvar på central nivå för frågor av betydelse för avvägningen mellan civila och militära behov av samhällets resurser.

I lagen om totalförsvar och höjd beredskap finns vidare vissa bestämmelser om vilka åtgärder som kommuner och landsting, respektive enskilda organisationer och företag, ska vidta vid höjd beredskap. För kommuner och landsting finns ytterligare bestämmelser om förberedelser för och verksamhet under höjd beredskap i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. För statliga myndigheter finns bestämmelser om beredskapsplanering och åtgärder vid höjd beredskap i förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.

I lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt slås det inledningsvis fast att totalförsvaret är en angelägenhet för hela befolkningen. Därför omfattas alla av totalförsvarsplikten som är mellan sexton och sjuttio år gamla med hemvist i Sverige. Totalförsvarsplikten kan fullgöras som värnplikt eller som civilplikt, men den tillämpas inte längre i fredstid. Den kan dock tas i bruk igen vid behov efter beslut av regeringen.

Det civila försvaret

Det civila försvaret är inte en organisation eller en myndighet, utan olika verksamheter som många olika aktörer genomför för att stärka samhällets förmåga att kunna hantera höjd beredskap och krig. Det civila försvarets uppgifter är att skydda civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och bidra till Försvarsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ansvarar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris. MSB har ett nära samarbete med Försvarsmakten för att civilt och militärt försvar ska kunna samverka på ett effektivt sätt.

Försvarsmakten ska samordna beredskapsplanläggningen och den operativa planläggningen inom myndigheten med motsvarande planläggning inom övriga delar av totalförsvaret. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska företräda det civila försvaret på central nivå i frågor av betydelse för avvägningen mellan civila och militära behov av samhällets resurser. MSB har också ett övergripande ansvar för frågor om civilt försvar, varför myndigheten och Försvarsmakten behöver ha ett nära samarbete i totalförsvarsfrågor.

Samhällets krisberedskap

Oavsett orsak måste samhällets kritiska infrastrukturer och viktiga verksamheter som sjukvård, räddningstjänst, elförsörjning, elektroniska kommunikations- och informationstjänster samt vattenförsörjning, värme och liknande funktioner fungera. Samhällets krisberedskap handlar således om att hela samhället ska kunna klara av såväl små som stora olyckor och kriser.

Med kris menas i samhället en händelse som drabbar många människor och stora delar av samhället och som hotar grundläggande värden och funktioner. En kris kan vara oväntad, utanför det vanliga och vardagliga och kräva samordnade åtgärder från flera aktörer. En kris kan till exempel vara följden av en naturkatastrof, stor olycka, epidemi eller en IT-incident.

Samhällets krisberedskap syftar till att skydda befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet samt förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga rättigheter. En gott samhällsskydd och beredskap lägger grunden för civilt försvar, kompletterat med de särskilda åtgärder som fordras för ett starkt totalförsvar.

Den grundläggande strukturen för samhällets krisberedskap baseras på den så kallade ansvarsprincipen, vilket innebär att den som bedriver verksamhet under normala förhållanden har motsvarande ansvar även under kris-situationer. Det innebär att myndigheterna eller andra aktörer själva ska ha en organisation som också är förberedd för att klara av verksamheten vid en eventuell kris.

För att kunna lösa sin uppgift behöver ofta den som är ansvarig för en verksamhet samverka med andra. Därför innebär ansvarsprincipen också ett ansvar för varje aktör att arbeta tillsammans med andra för att hantera och lösa kriser.

Såväl kommuner och landsting som statliga myndigheter, företag och organisationer har viktiga uppgifter inom samhällets krisberedskap. Detsamma gäller frivilliga försvarsorganisationer som kan förse det civila försvaret med utbildad personal.

En viktig uppgift när det gäller Sveriges internationella åtagande, är att delta i fredsfrämjande och humanitära insatser utomlands. Det omfattar allt från internationellt erfarenhetsutbyte och medling i konflikter till praktisk hjälp med sjukvård och återuppbyggnad av förstörd infrastruktur som broar, hamnar och vägar.



Foto: Svenska Kraftnät.

Samhällets krisberedskap bygger på att alla tar sitt ansvar och arbetar tillsammans mot samma mål: att minska sårbarheten och förbättra förmågan att hantera kriser.

En kris får alltid konsekvenser på lokal nivå. Kommunerna har därför en nyckelroll i krisberedskapen och har ett geografiskt områdesansvar. Det betyder att de ska se till att den lokala krishanteringen samordnas mellan alla inblandade.

Planering och resursfördelning av krisberedskapen samordnas inom för närvarande följande sex samverkansområden:

- Teknisk infrastruktur
- Transporter
- Farliga ämnen
- Ekonomisk säkerhet
- Geografiskt områdesansvar
- Skydd, undsättning och vård.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap stödjer de ansvariga, framför allt kommuner och länsstyrelser.

Försvarsmaktens stöd till samhället

Försvarsmakten samarbetar i sitt dagliga arbete med många myndigheter och organisationer. Enligt särskilda författningar ska Försvarsmakten lämna stöd vid räddningstjänst, civil verksamhet och till sPolisen vid bekämpning av terrorism.

Försvarsmakten ska vid behov lämna stöd vid räddningstjänst. Även i andra fall kan Försvarsmakten lämna stöd bland annat till kommuner och myndigheter om myndigheten har resurser lämpliga för uppgiften och det inte allvarligt hindrar Försvarsmaktens ordinarie verksamhet eller dess stöd vid räddningstjänst. Vidare kan Försvarsmakten under vissa förutsättningar lämna stöd till Polisen vid insatser som kan innebära användning av våld eller tvång mot enskilda.

De frivilliga försvarsorganisationerna

De frivilliga försvarsorganisationerna har uppstått genom engagemang för att stärka vårt lands försvar. De är viktiga som folkrörelser så att Sverige kan behålla en stark försvarsvilja i samhället, vilket även ökar vårt försvars trovärdighet internationellt.

Det finns ett tjugotal frivilliga försvarsorganisationer. De är självständiga, ideella, opolitiska föreningar som utbildar och rekryterar personal för olika uppgifter i totalförsvaret. Utbildning och annan verksamhet sker dels lokalt i föreningar och kårer under kvällstid och över veckoslut, dels genom veckokurser som ordnas på utbildningsplatser runt om i landet.

Varje kommun kan knyta till sig frivilligorganisationer. Organisationernas medlemmar kan genom avtal eller på annat sätt tjänstgöra vid större olyckor, naturkatastrofer, bränder, elavbrott och andra kriser som kan uppstå. Det kan handla om att till exempel informera allmänheten, köra transporter, genomföra rekognoseringsflyg över skogsbränder eller ta hand om medmänskors i krissituationer.

Allomfattande ansats

Internationella insatsmiljöers många sammanlänkade problem, bredd av aktörer och ambitiösa mål ställer krav på en mer allomfattande ansats. Detta innebär ett långsiktigt perspektiv och en helhetssyn som omfattar diplomatiska, ekonomiska, militära, civila och humanitära medel. Det militära instrumentet utgör bara en, om än viktig, del av ett större sammanhang. Effektiva insatser inom olika områden kräver samverkan mellan olika nyckelaktörer som till exempel militär och polis, rättstatsexperten, utvecklingsorganisationer och diplomater eller politiska sändebud.

Principerna för hur och till vilken grad samarbete ska ske är alltså beroende av den enskilda organisationen. Olika tidsperspektiv, organisationskultur, arbetssätt och strukturer samt en asymmetri vad gäller resurser begränsar ofta möjligheterna till samverkan. Det inbördes förhållandet mellan olika aktörer i en multifunktionell insats varierar vidare mellan olika typer av konflikter och under en konflikts olika skeden.

Allomfattande ansats har ingen exakt vedertagen definition. Ansträngningar för att skapa mer integrerade och samordnade fredsfrämjande insatser har gjorts av exempelvis FN och EU, liksom av enskilda länder. Som ett resultat har det vuxit fram ett antal organisationsberoende begrepp och koncept som lägger stor vikt vid regerings- och myndighetssamordning (Whole-of-Government Approach, bland annat USA, OECD), integrering (integrated mission, FN) och breda, allomfattande ansatser (Comprehensive approach, bland annat EU, Storbritannien, NATO).

Den bärande idén är att se bortom organisatoriska gränser och fokusera på helhetsresultatet i stället för enskilda aktörers aktiviteter. Principiellt kan alla insatser vara allomfattande, förutsatt att de:

- har ett systemövergripande förhållningssätt genom hela kedjan av analys, planering, genomförande och utvärdering.
- beaktar alla aktörer av betydelse och ger uttryck för en vilja att komplettera och kompletteras av dem.
- främjar flexibla lösningar för samverkan.
- eftersträvar hållbara lösningar i samverkan med lokala aktörer.

En allomfattande ansats handlar mindre om de instrument och resurser man använder, utan mer om de attityder och förhållningssätt man anammar gentemot insatsen i sin helhet och mot andra aktörer. I grunden behövs en samverkanskultur mellan en mångfald aktörer samt samordnade och samverkande insatser mot gemensamma eller ömsesidigt stödjande målsättningar.

Det finns därmed en stor skillnad mellan den form av civil-militära samverkan som här avses och så kallade Cimic (Civil-Military Cooperation). Cimic är ursprungligen ett begrepp som används inom NATO omfattande de kontakter och den samverkan med civila aktörer som krävs till stöd för planering och genomförande av en militär operation. På nationell nivå kan jämförelse snarare göras med en utvecklad form av så kallad ordinarie myndighetssamverkan, vilken omfattar den samverkan som genomförs mellan Försvarsmakten och övriga myndigheter.

Allomfattande ansats ska heller inte jämföras med svenskt totalförsvär där det svenska militära och civila försvaret samverkar och stödjer varandra för att lösa gemensamma uppgifter. Totalförsvär har en lång tradition och folkförankring, är reglerat i lagar och förordningar. Det är en nationell lösning ursprungligen avsett för krig direkt mot Sveriges territorium. Allomfattande ansats kan (som nämnts ovan) för närvarande mer ses som ett förhållningssätt. Ett förhållningssätt som bygger på internationellt samarbete, vilket inte kan regleras i lagar och förordningar. Syftet är dock detsamma – att samordna militära och civila resurser till optimal effekt.

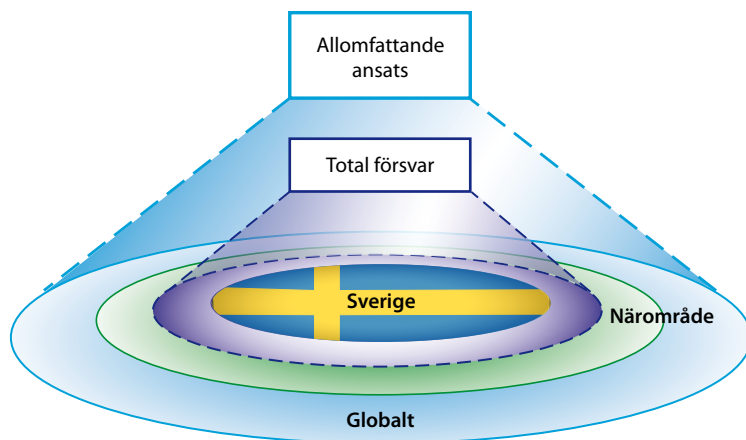


Bild 4:6. Totalförsvär är en svensk nationell strategi för att stärka den egna totala motståndsförmågan för att möta främst ett nationellt hot. Allomfattande ansats utvecklas primärt för internationella insatser, men kan sägas utgå från likartade förhållningssätt om samordnade insatser.

En allomfattande ansats förutsätter tydlig och gemensam strategisk inriktning, företrädesvis med hjälp av de stora internationella och regionala organisationerna. Detta leder också till att allomfattande ansatser domineras av ett top down-perspektiv.

Olika nivåers och aktörers nedbrytning av målsättningar och krav på aktiviteter, tillsammans med avståndet till fältet, leder till ökad tröghet i den strategiska processen. Resultatet kan bli ett komplext mönster av ömsesidiga beroenden, brist på förankring av målsättningar i lokal konfliktdynamik och komplicerade system för uppföljning och kontroll. Detta står i kontrast till det faktum att den grad till vilken samordning kan tillämpas i fredsfrämjande insatser kommer att variera. Samverkan med aktörer från olika organisationer behöver hanteras på ett flexibelt och pragmatiskt sätt, för att skapa incitament för brett deltagande.

Denna balans – mellan tydlig strategisk inriktning och flexibilitet i utförande i fält – är avgörande och viktig att upprätthålla i en allomfattande ansats. Med vissa aktörer behöver inte samverkan ske utan det kan räcka med ”sam-existens”, medan samverkan med andra aktörer är absolut nödvändig för att uppsatta mål ska kunna nås. Vissa aktörer, särskilt inom humanitärt bistånd, har som grundläggande förhållningssätt att inte samarbeta med politiska, stridande eller intervenerande parter, så att de ska ha bästa möjliga förutsättningar att bedriva sin verksamhet neutralt, opartiskt, oberoende och till stöd för alla som är i behov av hjälp. En annan viktig aspekt är huruvida den organisation som leder insatsen har inbyggda civila funktioner (exempelvis FN eller EU) eller är en huvudsakligen militär organisation (exempelvis NATO eller en frivillig koalition) och därmed måste ägna sig åt högre grad av extern samverkan.



Bild 4.7. Chimtal 20110421 En svensk soldat i samspråk med distrikstguvernören väster om Mazar-e-Sharif. Det är på fältet som allomfattande ansats realiseras och svårigheterna får inte underskattas. Foto: Anna Noren / Försvarsmakten.

Slutligen innebär en allomfattande ansats också en nära samverkan med lokala statliga aktörer och organisationer i det civila samhället. Syftet är att skapa bästa möjliga förutsättningar för en hållbar positiv utveckling utan behov av extern intervention och omfattande stödinsatser. Beroende på situationen kan sådan samverkan vara mycket mödosam, men principen om lokalt ägarskap är idag vägledande för alla fredsfrämjande insatser.

DEL B –

MILITÄRSTRATEGISK INRIKTNING



*Framåt ! Vidareutbildning av officerare på vinterkrigföring Kusträsk med stöd av I19.
Foto: Mats Engfors / Försvarsmakten.*

5 . FÖRSVARSMAKTENS KRIGFÖRINGS- FÖRMÅGA

5.1. Moraliska faktorer

Moralfaktorerna utgörs av det ledarskap, den värdegrund, etik och moral som präglar en försvarsmakt med dess personal. Här ingår vilja, sammanhållning och förhållningssätt till förändringar. Det är människor som tillsammans bygger moralfaktorerna. Deras förmåga i detta avseende avgör i vilken utsträckning moralfaktorerna stärker vår krigföringsförmåga.

På det mänskliga planet synliggörs moralfaktorerna genom den militära professionen.

Den militära professionen

Försvarsmaktens personal är den viktigaste resursen för att Försvarsmakten ska kunna lösa sina uppgifter. Personalens kompetens och sammanhållning ska vila på en gemensam identifikation med en svensk militär profession.

Den militära professionens yttersta syfte är att uppfylla statsmakternas krav. Det unika med professionen är Försvarsmaktens mandat att bruka dödligt våld.

Den militära professionens natur byggs upp av följande fyra delar:

- Yrkeskunnande som grundar sig på prövad och erkänd erfarenhet samt teori. För individen grundläggs yrkeskunnandet genom utbildning och övning.
- Ansvar gentemot samhället och yrkeskollektivet att fullfölja det åtagande som professionen innebär.
- Gemensamma värderingar innebär att leva efter professionens värderingar, vilka bygger på samhällets grundläggande värderingar och har utvecklats utifrån professionens särskilda krav.
- Yrkesidentitet vilken gör att kollektivet identifierar sig med det yrkeskunnande, det ansvar och de värderingar som utgör professionen. Därmed levs och synliggörs den militära professionen, moralfaktorerna utvecklas och vår krigföringsförmåga stärks.

Yrkeskunnande

Yrkeskunnandet ska uppfylla de krav som ställs på individen vid deltagandet i militära operationer. Att handla i en given situation har sin grund i personliga egenskaper som självförtroende, trygghet, mod och förståelse. Förmåga och egenskaper utvecklas genom verklighetsnära utbildning, övning och ett lärande i och genom insatser.

Den uppgift förbandet har att lösa är den viktigaste utgångspunkten för individens egna val av handlingar. Uppgiften som utgångspunkt tydliggör kraven på att alla i ett förband är delaktiga i – och har ett ansvar för – att uppgiften blir löst. Alla förväntas efter bästa förmåga bidra med de handlingar som krävs. För att detta ska vara möjligt krävs att all personal har en hög utbildningsnivå har utvecklat en egen förståelse för uppgiftens innebörd.

Situationer och händelseutvecklingar under insats kan aldrig helt omfattas av reglementen, instruktioner eller insatsregler (Rules of Engagement, ROE). En väl utvecklad omdömesförmåga är en viktig förutsättning för uppdragstaktiken. Om framgång ska nås, är det därför viktigt att varje individ visar ett gott omdöme, tilltro till detta och till andras. Utbildning och reflekterad erfarenhet ska utveckla individens omdöme.

Genomförande av militära operationer är förenat med fysisk ansträngning och psykisk press, vilket ställer krav på att kunna agera under kärva och osäkra förhållanden. Stor kraft måste ägnas åt fysisk förmåga och stresshantering. Förtroende och väl fungerande samarbete i gruppen befordrar förmågan att övervinna svårigheter, lösa tilldelade uppgifter och att aldrig ge upp.



Bild 5.1 Hemvärnssoldater under framryckning. Foto: Försvarsmakten.

Försvarsmaktens operativa förmåga uppnås i första hand tillsammans med andra. Personal på alla nivåer måste ha förmåga att samverka och samarbeta med andra länders förband och med andra myndigheter och organisationer. Detta kräver en anpassningsförmåga, flexibilitet och kulturell medvetenhet för att efterhand möta och hantera förändringar, nya krav och uppgifter. Ett relevant yrkeskunnande ska utvecklas ur erfarenhet som prövas och dokumenteras. Ett ständigt samtal ska pågå om vad vi gör och hur vi gör det. På förbandsnivå är detta det viktigaste verktyget för utveckling av yrkeskunnande.

Ansvar

Försvarsmakten är en ansvarstagande arbetsgivare med ett helhetsansvar, såväl före som under och efter insats. I detta ingår ansvar för ett väl utvecklat anhängigstöd.

Den militära professionen innebär ett ansvar att utföra Försvarsmaktens uppdrag till nytta för det svenska samhället och svenska intressen. Uppdraget innebär att förebygga och hantera konflikter och krig – ytterst genom väpnad strid med användande av dödligt våld. Det är det svenska samhället som ålagt den militära professionen detta ansvar.

Varje individ har ett ansvar för att lära och utveckla sitt eget yrkeskunnande för att uppfylla professionens och samhällets krav. Individen är ansvarig för

att utveckla sin förståelse för vilka effekter som ska uppnås och ansvarig för att ta nödvändiga initiativ och agera för att detta sker.

Uppträdande och agerande som individ – under nationella och internationella insatser – påverkar förtroendet för Försvarsmakten och Sveriges internationella anseende. Individen har ett tydligt ansvar för konsekvenserna av valda handlingar. Att ha en maktställning innebär också ett ansvar att inte missbruka denna, varken i yrkesrollen eller i övriga relationer.

Försvarsmaktens personal är skyldig att aktivt ta avstånd från missbruk och olaglig hantering av droger, diskriminering, trakasserier och brottslighet som korruption, sexhandel eller övergrepp i alla former.

All personal i Försvarsmakten har ett ansvar att ingripa mot missförhållanden.

Värderingar

Den militära professionen vilar på en gemensam värdegrund, vilken speglas i policy och individers handlingar. Den värdegrund, den attityd, den hållning och vilja som krävs och visas under insats ska grundläggas i Försvarsmaktens dagliga verksamhet. Detta sammantaget innebär en god disciplin.



Bild 5.2 Disciplin - order under snabba lägen. Foto: Sven Åke Haglund / Försvarsmakten.

I utövandet av den militära professionen ställs individer inför många moraliska dilemman där varken regler eller fullständig vägledning finns. I sådana situationer är den gemensamma värdegrunden vägledande för val av handlingar.

Den svenska militära professionen ska präglas av viljan att stödja och hjälpa, både varandra och andra. Individers handlande ska präglas av initiativ, beslutsamhet, högt säkerhetsmedvetande och medvetenhet om riskerna i verksamheten. Detta sker med personlig hänsyn till varandra, omgivningen och miljön.

Den militära professionen innebär att individen kan behöva bli beordrad eller kan behöva beordra andra att skada människor. Detta ställer extrema krav på moralisk handlingsberedskap, vilken ständigt ska utvecklas. Detta ska i första hand ske genom att, på förbandsnivå, lära av erfarenheter och att resonera om moraliska aspekter på kommande uppgifter.

Under insats krävs en bred kulturell medvetenhet som förutsätter kunskap om och uppmärksamhet på rådande normer hos befolkningen i operationsområdet. Medvetenheten ska kunna omsättas till åtgärder som bygger och främjar tilltro mellan människor, kulturer och organisationer. All personal i en insats ska ha en kunskap om religiösa, kulturella och historiska förhållanden.

Alla handlingar – med avsikt att påverka andra människor – har en grund i de värderingar som den enskilde individen bär med sig. De värderingar som rör synen på andra människor blir helt centrala för den som deltar i en militär enhet. Var och en ska därför reflektera över sin syn på medmänniskorna. Gruppen i sin helhet ska reflektera över den människosyn som kommer till uttryck i gruppens handlande. I detta sammanhang är den inledande artikeln i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna en viktig utgångspunkt.

Artikel 1

Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter. De äro utrustade med förnuft och samvete och böra handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna, antagen den 10 december 1948.

Yrkesidentitet

Den svenska militära professionen har en lång tradition. Att dela en gemensam yrkesidentitet är av fundamental betydelse och den stärker samhörighet i den lilla gruppen såväl som i Försvarsmakten som helhet.

Att tillhöra den militära professionens gemenskap innebär att acceptera de uppgifter Försvarsmakten har. Det innebär att varje medlem i professionen är en del av ett förhållningssätt med personlig beredskap att genomföra insatser i Sverige, i närområdet och globalt.

Omvärldens förtroende för Försvarsmaktens förmåga är nödvändig för att genomföra insatser tillsammans med andra länders förband eller med andra myndigheter och organisationer. Vår förmåga kommer att bli bedömd utifrån hur varje individ handlar. Varje individ måste därför handla som representant för hela Försvarsmakten.

Den professionella yrkesidentiteten vilar på:

- Ett gemensamt ansvar att förbereda personalen på att försvara Sverige, värna svenska intressen och främja säkerheten genom insatser på eget territorium, i närområdet och globalt.
- Ett förhållningssätt som uttrycker en vilja att genomföra insatser globalt.
- Viljan att aldrig ge upp, att övervinna svårigheter och lösa uppgiften på bästa sätt.
- En anpassningsförmåga, flexibilitet och kulturell medvetenhet att efterhand möta och hantera förändringar, nya krav och uppgifter.
- Insikten att medvetet utveckla moralisk handlingsberedskap för att kunna ta ansvar för tilldelat mandat.
- Förtroende till det egna och kollegornas yrkeskunnande.
- Trygghet i det egna och kollegornas omdöme.
- Insikten att attityd och handlingar ska stärka samarbete, sammanhållning och profession.
- Gemensam värdegrund.

Chefskap, management och ledarskap

Tre komponenter är centrala för att stödja individers val av handlingar: chefskap, management och ledarskap.

Behovet av **chefskap** utgår från att det finns uppgifter som ska lösas. Genom chefskapet formuleras mål och planer för hur organisationens resurser och förmågor ska användas så att det efterfrågade resultatet uppnås. Genom chefskap fattas beslut och ges riktlinjer. Genom chefskapet initieras styrning och

uppföljning. Syftet med chefskapet är sammantaget att skapa förutsättningar för ett uppgiftsinriktat gemensamt handlande.

Chefskap utgår från befälsrätten, vilken är reglerad i författning. Den innebär rätten, men också skyldigheten att i tjänsten föra befäl.

Management utövas för att skapa ordning och strukturer, som kan utgöra grund för det uppgiftsinriktade gemensamma handlandet. Rutiner, normativa regler, reglementen och insatsregler (ROE) är exempel på resultat av management.

Ledarskap uppstår när det är nödvändigt att påverka människor för att åstadkomma det uppgiftsinriktade gemensamma handlandet. Vem som påverkar vem eller vilka förändras över tiden. Ledarskap är därmed tillgängligt för alla i en organisation eller enhet.

Att påverka andra innebär att jag påverkar andra individers uppfattning om vad som är möjligt och omöjligt, vad som är eftersträvänsvärt, vad som vore värdefullt, vad som skulle vara problematiskt och så vidare. Att en individ tillmäter det någon annan säger sådan vikt att hon eller han låter sig påverkas och följa detta, innebär att aktivt vara med och skapa förutsättningar för att uppgiften ska kunna lösas.



Bild 5.3 Chef utövar ledarskap i fält. Foto Lasse Sjögren / Försvarsmakten.

Chefer intar en särställning då de i situationen kan välja att handla med utgångspunkt i både chefskap och ledarskap. En framgångsrik chef har en stark känsla för balansen mellan de båda.

Chefskap ska utövas så att det blir tydligt för personalen vad som ska åstadkommas och vilka styrningar som gäller. Avdömningar ska ske när så krävs, bland annat för att förebygga konflikter i förbandet. I chefskapet ligger att medverka till att det management som är beslutat efterlevs, både av chefen själv och av personalen. Chefskapet ska bidra till att förändra regler som är otidsenliga eller motverkar en effektiv verksamhet.

Chefer utövar ledarskap så det bidrar till en anda av samarbete, utrymme för initiativ och handlingskraft. Personal som löser uppgifter med livet som insats måste respekteras som individer och visas stor omsorg. Chefer måste stödja och hjälpa sina underställda när så krävs. För att få förtroende måste chefer kunna ha naturliga, meningsfulla och trovärdiga samtal i dialogform med sin personal.

Aktiviteterna chefskap, management och ledarskap utövas inte skilda från varandra. De utövas sammanhängande och inbördes stödjande. När en enhet ställs inför en uppgift, finns det som regel behov av alla tre för att skapa ett uppgiftsinriktat gemensamt handlande.

Förhållningssätt

Den militära professionen representerar ett förhållningssätt som innebär en god anpassningsförmåga till en mångfald av utmaningar och förändringar samt en beredskap att agera beslutsamt, effektivt och i rätt tid. Det kräver ett nationellt och globalt perspektiv med fokus på att hantera en stor bredd av situationer och händelser nationellt och i ett främmande område under kärva och osäkra förhållanden.

Förhållningssättet måste genomsyra grundsyner, policy, attityder och verksamhet inom såväl Försvarsmakten, med stöd-myndigheter, som det övriga samhället. Bruket av militärt våld ska alltid vara parlamentariskt styrt och förankrat i den svenska folkviljan.

Krigets lagar

De komplexa förhållanden som råder såväl vid krig/väpnad konflikt som vid fredsfrämjande verksamhet ställer långtgående krav på kunskap om de regelverk som styr sådan verksamhet. Regelverket skiljer sig åt beroende på om

verksamheten bedrivs under fred, beredskapstillstånd eller krig/väpnad konflikt. Likaså gäller särskilda regler vid internationell verksamhet.

Regelverket ser olika ut vid olika typer av insatser, bland annat vad avser vålds- och tvångsanvändning. Därför måste valet av medel och metod för lösande av uppgifter alltid situationsanpassas till gällande regler.

Överträdelser av det regelverk som gäller kan medföra straffansvar och få långtgående och allvarliga konsekvenser på politisk och strategisk nivå, samt medföra att verksamhetens folkliga stöd förloras. Förståelse för gällande rättsliga begränsningar och överväganden är grundläggande för att chefer ska kunna ta egna initiativ och agera i ett överordnat sammanhang. Sådan förståelse krävs också för att nå en helhetsbaserad förståelse för verksamheten och dess förutsättningar. Genom god kunskap om de rättsliga förutsättningarna ökar möjligheten till högt tempo, flexibelt agerande och bättre insatseffekt.

Krigets lagar (jus in bello) innefattar folkrättsliga regler vid mellanstatliga och inomstatliga väpnade konflikter. Lagarna reglerar formerna för hur krig och väpnade konflikter får föras. Merparten av krigets lagar är knutna till mellanstatliga väpnade konflikter. Endast ett begränsat antal traktater behandlar inomstatliga väpnade konflikter. Det bör dock noteras att folkrätten genomgår en snabb utveckling, varigenom humanitära regler i allt större utsträckning anses som sedvanerättsligt tillämpliga även vid interna väpnade konflikter.

Till de viktigaste principerna i krigets lagar hör

- distinktionsprincipen: kravet på att åtskillnad ska göras mellan civila eller civil
- egendom, kombattanter och militära objekt
- proportionalitetsprincipen: skyldigheten att undvika oproportionerliga förluster i
- civila och civil egendom
- försiktighetsprincipen: skyldigheten att vidta försiktighetsåtgärder
- för att minimera förluster i civila och civilegendom
- förbudet mot onödigt lidande och överflödigt skada: skyldigheten att inte
- åsamka överdrivna eller onödiga skador på fiendens kombattanter
- humanitetsprincipen: kravet på att omhänderta sjuka och skadade samt
- krigsfångar.

Det är viktigt att notera att krigets lagar inte tar ställning till om ett krig eller en väpnad konflikt är laglig eller ej och att reglerna inte heller avser att inverka på krigets utgång. Ingenting i krigets lagar får tolkas såsom ett rättfärdigande av eller godkännande av en angreppshandling eller annat våld som är oförenligt med FN:s ändamål. I stället syftar krigets lagar till att säkerställa att fientligheterna riktas mot mål av militär betydelse. Härigenom kompletterar och förstärker krigets lagar många av de principer som ligger till grund för modern krigföring genom att bidra till att militära medel inte förbrukas eller används mot personer, platser och objekt som saknar militär betydelse. Krigets lagar syftar till att minska övergrepp och mänskligt lidande i samband med krigföringen, till gagn för såväl soldater som civila.

Vid avsaknad av regelverk vid insats gäller alltid krigets lagar !

Mänskliga rättigheter styrs av internationella traktat, såsom den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, och i internationell sedvänja. Till de grundläggande mänskliga rättigheterna hör bl a. rätten till liv, förbudet mot tortyr och annan grym och förnedrande behandling samt förbudet mot summariskt frihetsberövande. De mänskliga rättigheterna medför internationella begränsningar i staters rätt att utöva offentlig makt över enskilda individer, såväl i fred som vid krig och väpnad konflikt. De grundläggande mänskliga rättigheterna kan stater inte upphäva ens vid krig eller väpnad konflikt. I krig och väpnad konflikt värnar grundläggande mänskliga rättigheter, i likhet med krigets lagar, om liv och hälsa för personer som inte tar aktiv del i fientligheterna.

Mänskliga rättigheter och krigets lagar kan därför sägas ha ett gemensamt beröringsområde där de båda regelsystemen tillvaratar samma intressen.

Försvarsmakten ska i all maktanvändning som riktas mot enskilda iakttas vad som följer av de mänskliga rättigheterna !

Insatsregler (Rules of Engagement, ROE) begränsar den militära maktanvändningen och befogenheter att nyttja våld, såväl nationellt som internationellt. Insatsreglerna kan användas av såväl den politiska ledningen som militära chefer som styrinstrument avseende användning av militärt våld. De ska tillämpas inom ramen för gällande nationell och internationell rätt. Det är viktigt att uppmärksamma att den lagliga befogenheten att använda militärt våld i en viss situation inte kan utökas genom insatsreglerna, endast begränsas. Den politiska ledningen och militära chefer kan förhindra att våld används på ett sätt som är politiskt, militärt eller i övrigt oacceptabelt genom att ange begränsningar i när, var och hur samt för vilka ändamål militärt våld får användas, även om våldsanvändningen annars skulle vara tillåten uti-

från juridiska utgångspunkter. Ett motiv till att införa sådana begränsningar (insatsreglerna) från politisk nivå kan vara att säkerställa att den militära maktanvändningen stödjer utrikes- och säkerhetspolitiska mål. Användning av insatsregler på militär nivå motiveras främst av möjligheten att säkerställa att underställda förband inte tar initiativ till oönskad våldsanvändning ur ett strategiskt perspektiv. Genom insatsregler erhålls ett instrument, som inom ramen för gällande regelverk, har hög flexibilitet att möta behov av politisk/strategisk kontroll av våldsanvändning. Centralt beslutade insatsregler avseende militära maktbefogenheter kan dock i motsvarande grad begränsa underlydandes handlingsfrihet. Utformningen och användningen av insatsreglerna måste därför ske så att de inte blir ett oberättigat hinder för decentraliserad ledning och effektivt genomförande. Genom att följa regelverket, både formella och icke formella regelverk (lagar, insatsregler, folkrätt, mänskliga rättigheter kulturella normer) skapas handlingsfrihet genom att operationens legitimitet förstärks och initiativet i operationen kan bibehållas eller ökas. Detta har störst betydelse i insatser med stabiliserande inriktning, t ex vid fredsinsatser där insatsens legitimitet är avgörande för att nå målet.

Varje insats är unik. Detta innebär att planering och genomförande av insatser måste kontrolleras mot gällande lagar och insatsregler !

5.2. Fysiska faktorer

Stridskrafterna

Krigsförbanden

Krigsförbanden organiseras som stående förband och kontraktsförband samt hemvärn med nationella skyddsstyrkor. Krigsförbanden lyder under insatschefen vid insatser. Krigsförbanden är underställda chefen för produktion (C PROD) för vidmakthållande, utveckling och beredskap.

Stående förband genomför insatser (se kap 6.5) och upprätthåller beredskap, vidmakthåller och utvecklar sig själva, genomför befattningsutbildning, stödjer vid genomförande av grundläggande militär utbildning (GMU) samt avdelar personal till skolor och centrum. Huvuddelen av den kontinuerligt tjänstgörande personalen tjänstgör över tiden vid sitt krigsförband.

Kontraktsförband genomför insatser (se kap 6.5) och upprätthåller beredskap, vidmakthåller och utvecklar sig själva med stöd av stående förband, genomför befattningsutbildning, stödjer med GMU samt avdelar personal till skolor, centrum och staber samt till hemvärn med nationella skyddsstyrkor

för stöd med utbildning och övning. Vid samtliga kontraktsförband finns alltid kontinuerligt tjänstgörande personal för att säkerställa kontinuerlig planering och uppföljning inklusive ekonomi och personal.

Regional chef leder hemvärn med nationella skyddsstyrkor.

Markstridskrafterna

Markstridskrafterna utgörs av såväl stående förband som kontraktsförband. Markstridskrafterna kan leda och genomföra strid i flexibelt sammansatta brigad- och bataljonsstridsgrupper samt genomföra insatser tillsammans med luft- och marinstridskrafterna.

Kärnan av markstridskrafternas förband är:

- Ett antal manöverbataljoner med förmåga till verkan mot markmål.
- Understödsförband som till exempel artilleri-, ingenjör- och luftvärnsbataljoner.

Marinstridskrafterna

Marinstridskrafterna består huvudsakligen av stående förband med hög tillgänglighet. De genomför insatser i nära samverkan med förband ur flygstridskrafterna (främst med sjöoperativ helikopter och stridsflyg).

Marinstridskrafternas kärna utgörs av:

- Sjöstridsförband med förmåga att bekämpa mål på och under ytan samt att röja minor.
- Ubåtsförband med förmåga att bedriva dold underrättelseinhämtning samt bekämpa ytmål och undervattensmål.
- Amfibiebataljon med förmåga till verkan, i första hand mot mål i skärgårdsmiljö, men även på marken.



Bild 5.4. Korvett av Visby-klass utgör kärnan i sjöstridsförbanden. Foto / Försvarsmakten.

Luftstridskrafterna

Luftstridskrafterna består i huvudsak av stående förband med hög tillgänglighet.

Luftstridskrafternas kärna utgörs av:

- Ett antal stridsflygförband med förmåga att utföra såväl jakt-, attack- som spaningsföretag. De kan också understödja mark- och sjöstriden.
- Transport- och specialflygförband för genomförande av taktiska transporter, transporter av statsledning, radar- och signalspaning.
- Ledningsförband för övervakning av vårt luftterritorium och ledning av våra flyg- och luftvärnsförband.
- Luftvärnsförband för bekämpning av mål i luften.
- Helikopterförband för stöd till övriga förbandstyper med bland annat transporter, räddnings- och sjöoperativa uppgifter.



Bild 5.5. TP84T C-130 Hercules ingår i Transport- och specialflygförbanden.

Foto: Johan Lundahl / Försvarsmakten.

Lednings- och underrättelseförband

Lednings- och underrättelseförbanden utgörs av såväl stående förband som kontraktsförband. Ledningsförbanden är inriktade både mot internationella och nationella uppgifter.

Förmåga till strategisk, operativ och taktisk ledning finns vid Högkvarteret. Rörlig operativ ledning (FHQ) är en del av Högkvarterets operativa ledningsresurs. Betjäningsförband till FHQ och brigadstaber vidmakthålls i modulerat uppbyggd ledningsplatsbataljon och sambandsbataljon vilka är försvarsmaktsgemensamma. Bataljonerna kan även stödja övriga stridsgrupper.

De fyra regionala staberna samordnar den territoriella verksamheten. Rörlig marktaktisk ledning utövas av brigadstaberna och rörlig sjötaktisk ledning av flottiljledningarna. Flygtaktisk ledning utövas av Högkvarteret. Flygstridsledning utövas från stridslednings- och luftbevakningsbataljonen.

Underrättelse- och säkerhetsförbanden är inriktade både mot internationella och nationella uppgifter. Den militära säkerhetstjänsten i samverkan med den militära underrättelsetjänsten, polisen och andra myndigheter syftar till att tillgodose behovet av tidig förvarning angående hot mot Försvarsmakten. Försvarsmaktens säkerhetstjänst med förband säkerställer att Försvarsmaktens personal, information, anläggningar, verksamheter och materiel har säkerhetsskydd.

Informationsstridskrafter

Informationsstridskrafterna består av förband avsedda för verkan mot ledning, information och ledningssystem. Kärnan utgörs av förband för telekrig, psykologiska operationer och IT-försvar. Det är i huvudsak stående förband med hög tillgänglighet som är inriktade både mot internationella och nationella uppgifter.

Dessa förband är försvarsmaktsgemensamma och utgör främst en resurs på den operativa ledningsnivån, men i vissa fall även den strategiska och taktiska. Förbanden har förmåga att verka inom ramen för informationsoperationer.

Logistikförband

Logistikförbanden består av såväl stående förband som kontraktsförband. Huvuddelen av den främre logistiken organiseras vid logistikbataljonerna, vilka understödjer behovsanpassat och framåtriktat. Vid övriga förband i främre nivå ingår logistikenheter inklusive försvarsgrensspecifika resurser med kapacitet för bland annat sjukvård, driftstödsgrupper och omhändertagande av materiel samt resurser för reparationer och förnödenhetsförsörjning.

Logistikstöd till ett operationsområde erhålls främst från FMLOG och av det övriga samhället i Sverige samt, vid internationell insats, från värdlandet (Host Nation Support). För det senare krävs bi- eller multinationell samverkan.



Bild 5.6. Lossning av last i Afghanistan 2007. Foto: Försvarsmakten.

Hemvärn med nationella skyddsstyrkor

Hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna organiseras i hemvärnsbataljoner med huvudsakligen insats- och bevakningskompanier:

- Insatskompanierna, som har god rörlighet, är grunden för nationella skyddsstyrkor och kan lösa uppgifter i hela landet.
- Bevakningskompanier används för till exempel bevakningsuppgifter av förstahandsobjekt inom det egna länet. Förbanden har en hög beredskap och uthållighet; de kan med mindre delar verka inom några timmar och med huvuddelen inom ett dygn.

Stridsenheten inom hemvärnsförbanden är i huvudsak pluton. Hemvärnsförband med marin- och kustnära inriktning utgör en resurs för skydd och bevakning i främst skärgårdsmiljö. Hemvärnet används som bas för rekryteringen av individer till internationella insatser.

Specialförband

Försvarsmaktens specialförband är stående krigsförband med hög beredskap som är rekryterade, tränade, utrustade och organiserade för att genomföra specialoperationer. De understöds av särskilt utrustade, utbildade och organiserade enheter för logistik, luft- och sjötransporter, tekniskt stöd samt sjukvård. Specialförbanden är försvarsmaktsgemensamma och utgör en militärstrategisk resurs. Specialförbanden ska kunna användas både nationellt och internationellt samt ska vara dimensionerade för högriskmiljöer i alla konfliktnivåer. De ska kunna verka enskilt (autonoma specialoperationer) eller i samverkan med reguljära förband (gemensamma operationer).

Specialförbanden används i första hand för specialoperationer där konventionella förband inte kan nå verkan, som fritagningsoperationer och kvalificerade underrättelse- eller säkerhetsoperationer. Specialförbanden används även för personskyddsinsatser samt förstärknings- och räddnings-/evakueringsoperationer.

Förbandens verksamhet genomförs som:

- Strid
- Kvalificerad spaning och övervakning
- Utbildning/understöd av reguljär eller irreguljär krigföringsförmåga.



Bild 5.7. Specialförband övar fällning i Karlsborg. Foto: Försvarsmakten.

Specialförband kan etablera initial närvaro i ett område, öka ömsesidigt samarbete och stödja genomförandet av gemensamma fullskaliga operationer. Specialförband kan då tillhandahålla tidiga underrättelser och bedömningar, utbilda allierade styrkor och utveckla militär samverkan. I kriser kan specialförband tillhandahålla bedömningar och skapa tidig ledningsförmåga i områden där reguljära förband kan ha svårt att uppträda.

Specialförband används för kvalificerade uppgifter som leder mot militär-strategiska och operativa målsättningar. De genomför specialoperationer med stridsgrupper som är anpassade till uppdragens karaktär med snabba, flexibla och asymmetriska insatsmetoder. Dessa operationer leds normalt från operativ nivå. Planeringen genomförs centralt och ledningen är decentraliserad i genomförandet.

Chefer på alla nivåer i Försvarsmakten ska vid behov stödja specialförbanden med nödvändiga underrättelser och underlätta dess operationssekretess.

Förbandsreserv

Utöver insatsorganisationen finns en förbandsreserv som består av ett antal mekaniserade bataljoner. Förbandsreserven kan, inom några år efter särskilda regerings- och riksdagsbeslut, förstärka insatsorganisationen.

Materiel och infrastruktur

Materiel är en central del i insatsförbandens möjligheter att leverera avsedd effekt. Samtliga förband ska i möjligaste mån vara uppfyllda materiellt. Försvarmakten är beroende av att det finns industriella förutsättningar, nationellt eller internationellt, för att få tillgång till förnödenheter samt krigsduglig och kostnadseffektiv materiel anpassad för modern krigföring. Ett förbands krigföringsförmåga är starkt beroende av att relevant materiel finns tillgänglig. Exempelvis kan brist på ammunition eller sjukvårdsmateriel vara begränsande för en uppgifts lösande. I andra fall kan brister i materiel leda till anpassning av insatsens genomförande.

Krigföringsförmågan påverkas också av att det finns en utbyggd infrastruktur som kan användas av stridskrafterna eller samarbetsorganisationerna. Det kan exempelvis handla om vägar, byggnader, telekommunikation, IT med mera. Exempel på viktig infrastruktur är flygplatser, hamnar, järnvägar, telemaster med mera.

Personal och personalförsörjning

Personalen är Försvarmaktens viktigaste tillgång.

Vårt lands befolkning är grunden för rekrytering av Försvarmaktens olika kategorier av personal. För att Försvarmaktens personalförsörjning ska kunna säkerställas både på kort och lång sikt, krävs att tillräckligt många män och kvinnor väljer Försvarmakten som arbetsgivare.

Grunden för personalförsörjningen av militär personal består av en frivillig *grundläggande militär utbildning* (GMU) varifrån rekrytering till alla militära personalkategorier sker.

Krigsförbanden ska i successivt ökande grad personalförsörjas och bemannas med kontinuerligt respektive tidvis tjänstgörande officerare, specialistofficerare, gruppbefäl, soldater och sjömän. Dessa ska tjänstgöra i stående förband och kontraktsförband, vilka används för insatser, beredskap och övningar. Krigsplacerade totalförsvarspiktiga ska successivt ersättas av anställda, kontinuerligt eller tidvis tjänstgörande arbetstagare.

Personalförsörjningen av hemvärnsförbanden ska baseras på frivillighet och att individen tecknar ett hemvärnsavtal. Cirka 300 reservofficerare ska tjänstgöra i hemvärnsförbanden.

Officerare

Kontinuerligt tjänstgörande officerare ska utbildas genom ett treårigt akademiskt kvalitetssäkrat officersprogram, alternativt genom en särskild officersutbildning (enligt officersförordningen) som baseras på en redan existerande civil akademisk examen som ges en militär påbyggnad.

Tidvis tjänstgörande officerare ska utbildas antingen genom ett treårigt akademiskt kvalitetssäkrat officersprogram, genom en tvåårig reservofficersutbildning eller genom en särskild officersutbildning¹ som baseras på en redan existerande civil akademisk examen som ges en militär påbyggnad.

Specialistofficerare

Specialistofficerare ska utbildas antingen genom en artonmånaders specialistofficersutbildning eller genom en anpassad specialistofficersutbildning. Den anpassade utbildningen är avsedd för officersaspiranter som redan är anställda som gruppbefäl, soldater eller sjömän och genom sina vunna erfarenheter kan ges en kortare utbildning.

Efter genomförd utbildning till officer eller specialistofficer ska arbetstagaren anställas för kontinuerlig eller tidvis tjänstgöring med placering på en officers- eller specialistofficersbefattning i ett krigsförband. Arbetstagaren ska därefter kompetensutvecklas genom tjänstgöring vid krigsförband samt kortare eller längre kurser. I den senare delen av karriären ska kontinuerligt tjänstgörande officerare och specialistofficerare även kunna arbeta i basorganisationen.

Gruppbefäl, soldater och sjömän (GSS)

Gruppbefäl, soldater och sjömän i stående och kontraktsförband ska främst personalförsörjas från GMU. Utbildningen under GMU ska ske som rekryt vilket ska innebära att individen är *förmånsreglerad* och inte anställd vid Försvarsmakten.



*Bild 5.8. Karlsborg 20110131 Rekryterna får en första lektion i grundläggande exercis.
Foto: Torbjörn F Gustafsson / Försvarmakten.*

Rekryter som vill fortsätta som tidvis eller kontinuerligt tjänstgörande GSS kan erbjudas en längre tidsbegränsad anställning, vilken ska inledas med en försöksanställning om sex månader. Under försöksanställningen ska soldaten eller sjömannen ges den inledande utbildningen kopplad till sin befattning i insatsorganisationen. Rekryter som vill tjänstgöra i hemvärnsförbanden kan ingå ett hemvärnsavtal och därefter krigsplaceras vid sitt hemvärnsförband. Rekryter som vill genomgå utbildning till officer eller specialistofficer ska erbjudas en kortare förberedande utbildning innan den längre utbildningen inleds.

Kontinuerligt tjänstgörande gruppbefäl, soldater och sjömän (GSS/K)

GSS/K ska antas ha en genomsnittlig anställningstid i Försvarmakten på sex år. GSS/K ska ha arbetsskyldighet inom all verksamhet som Försvarmakten deltar i och placeras normalt vid stående förband.

GSS/K ska delta i insatser, beredskap och övningar. Under de perioder som krigsförbandet har beredskap eller i övrigt är stationerade i Sverige ska GSS/K även kunna arbeta med andra uppgifter som ingår i Försvarmaktens verksamhet. Exempel på sådana uppgifter är bevakningsverksamhet, statsceremoniell verksamhet, eskortverksamhet, stöd till andra myndigheter (främst avseende räddningstjänst), materielunderhåll, utvecklings- och testverksamhet samt stöd till annan försvarsverksamhet.

GSS/K ska under hela anställningsperioden ha möjlighet att ansöka om utbildning till yrkes- eller reservofficer.

Tidvis tjänstgörande gruppbefäl, soldater och sjömän (GSS/T)

GSS/T kompletterar GSS/K och ska antas ha en genomsnittlig anställningstid på ca sju år. Tjänstgöringsskyldigheten (skyldigheten att tillfälligt lämna sin civila sysselsättning för att tjänstgöra i Försvarsmakten) för GSS/T, liksom för reservofficerare, ska bygga på individens intresse och engagemang. Straffrättsliga verktyg kopplade till tjänstgöringsskyldigheten saknas. *Under tjänstgöringen* ska all tidvis tjänstgörande personal ha nationell och internationell arbetsskyldighet.

Merparten av GSS/T ska placeras i insatsbefattning vid kontraktsförband men en viss del ska placeras vid stående förband. Placering vid ett stående förband ska göras på befattningar som kan undvaras under stora delar av beredskap och förbandsträning.

En placering vid ett kontraktsförband ska innebära att de tidvis tjänstgörande arbetstagarna kommer att ianspråktagas för insatser, beredskap och övningar i enlighet med förbandets planerade verksamhet. Tidvis tjänstgörande arbetstagare med en insatsbefattning i ett krigsförband ska ha en plan för tjänstgöringen. Strävan ska vara att all tjänstgöring ska aviseras i så pass god tid till att civila arbetsgivare kan ges en rimlig förberedelsestid för att exempelvis anställa vikarier.

Försvarsmakten ska på alla nivåer vinnlägga sig om att, med de faktiska begränsningar som existerar, behandla de tidvis tjänstgörande arbetstagarna fullt ut som *anställda i Försvarsmakten*, även när de inte tjänstgör.

Militära arbetstagare med specialkompetenser

Krigsförbanden innehåller en mängd insatsbefattningar som kräver omfattande *civil kompetens* men endast ett minimum av specifik *militär kompetens*. För säkerställa kostnadseffektivitet och rationalitet i krigsförbanden ska därför arbetstagare med i grunden *militär kompetens* (officerare, specialistofficerare, gruppbefäl, soldater och sjömän) kunna kompletteras med arbetstagare med i grunden *civil kompetens*, vilka dock under sin tjänstgöring i krigsförbandet ska ges militär tjänstegrad och räknas som militära arbetstagare. Militära arbetstagare med specialkompetenser behövs för både kontinuerlig och tidvis tjänstgöring.

Beredskap

Försvarsmaktens beredskapssystem är under utveckling och beslutas sent hösten 2011. Av den anledningen kommer inriktningen för beredskapssystemet att inriktas i nästa version av militärstrategisk doktrin.

5.3. Konceptuella faktorer

I detta kapitel beskrivs och inriktas de viktigaste konceptuella faktorer som ligger bakom Försvarsmaktens agerande. Dessa faktorer är i vissa fall av metodisk art, medan det i andra fall mer handlar om ett förhållningssätt till användningen av militära medel. De konceptuella faktorerna är inte varandras motsatser, de är inte heller direkt jämförbara och de kan blandas och viktas olika vid insatser beroende på placering i konfliktspektret, geografi, kultur, klimat, politiska förutsättningar med mera.

Det åligger militära chefer och staber att utifrån dessa faktorer (och även andra som inte tas upp här) i varje situation forma en strategi som bäst svarar för lösandet av uppgiften och uppnåelse av givna mål. Var och en måste också förstå varför och under vilka premisser vissa konceptuella val är mer eller mindre lämpliga.

5.3.1. Effekttänkande

Effekttänkandet är ett *resultatorienterat synsätt* som kompletterar manövertänkandet (se 5.3.5) genom att beakta effekter i ett vidare sammanhang, det vill säga inte bara som fysiska resultat orsakade av militära åtgärder. För att detta ska vara möjligt behöver motståndaren och egna betraktas som anpassningsbara system som ingår i ett övergripande strategiskt sammanhang. Detta omfattar hela operationsmiljön med alla ingående aktörer och samhällsfunktioner.

Genom att ständigt resonera och tänka i termer av vad som leder till framgång – det vill säga vilka effekter som ska skapas – fokuseras värdet och konsekvenserna av olika handlingar. Denna filosofi bygger på att chefer är utrustade med en förståelse för det sammanhang där de är verksamma och en medvetenhet om de viktigaste följderna av sina handlingar.

För att vägleda dess tillämpning är effekttänkandet förtydligat genom sex principer:

- Fokus på effekter istället för aktiviteter

- En utvecklad systemsyn
- Nyttjande av olika medel
- Helhetsgrepp om konfliktens olika faser
- Logisk koppling mellan mål, effekter och aktiviteter
- Kontinuerlig utvärdering.

Fokus på effekter istället för aktiviteter

Att förstå följderna av våra handlingar innebär mer fokus på effekter istället för aktiviteter. Effekter är förändringar som uppkommer som ett resultat eller konsekvens av åtgärder, förhållanden eller andra orsaker.

Efterfrågade effekter uttrycks som fysiska tillstånd och/eller beteendemönster hos de ingående elementen i operationsmiljön. Konsekvenserna av åtgärder som genomförs påverkar både den fysiska och kognitiva domänen, det vill säga får både materiella och mentala följder. Dessa effekter kan vara avsiktliga och önskade, men också oavsiktliga eller oönskade.

Fysiska effekter kan skapas direkt eller indirekt genom att förstöra eller begränsa någons materiella förmåga att genomföra egen verksamhet. *Kognitiva effekter* kan skapas av åtgärder som förändrar eller styr uppfattningar och föreställningar hos individer. De kognitiva effekterna är ofta svåra att utvärdera och det tar lång tid innan dessa framstår klart. Båda typerna av effekter påverkar viljan att agera och bör därför beaktas samtidigt – vilket innebär att ta hänsyn till hur effekter samverkar, stödjer eller stör varandra – för att optimera användningen av egna förmågor.

En utvecklad systemsyn

Värdering av effekter underlättas av en utvecklad systemsyn där även kulturella och samhällsrelaterade faktorer måste beaktas. Genom att beakta varje aspekt av krigföringsförmågan kan styrkor och svagheter upptäckas hos våra förband, motståndaren eller annan aktör.

En analys av de grundläggande förmågorna hjälper Försvarmakten att inrikta det egna systemet av stridskrafter för att uppnå optimal balans mellan offensiv och defensiv kapacitet. Att åstadkomma effekter på annan aktörs system görs främst genom verkan, rörelse och information eller en kombination av dessa.

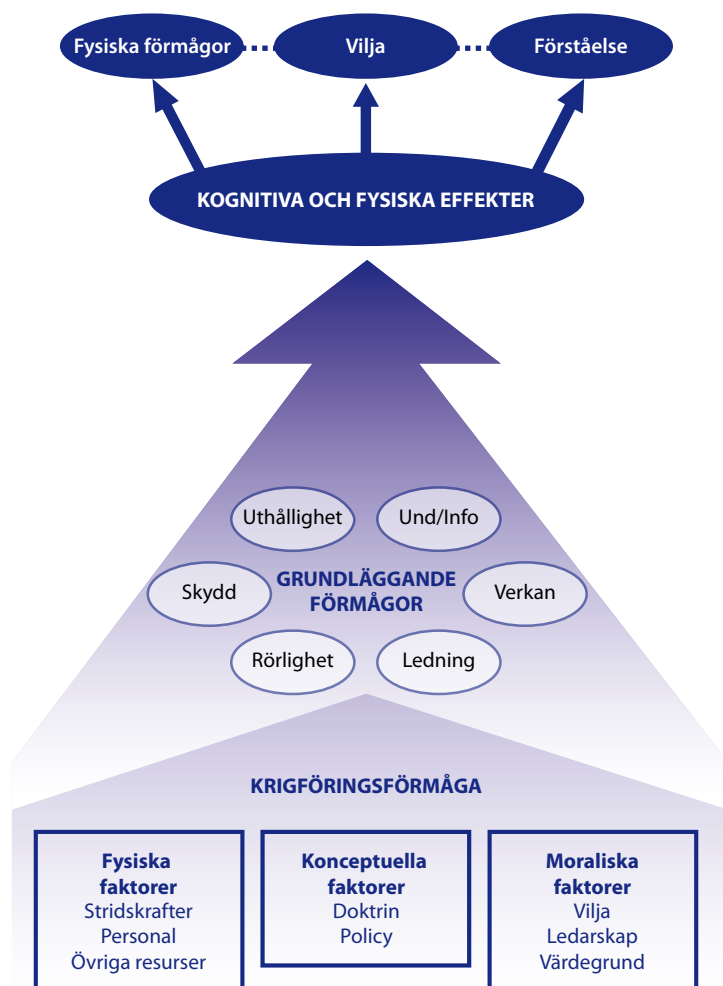


Bild 5:9.. Effekttänkande utgår ifrån en systemanalys av krigföringsförmågan för att identifiera vilka fysiska och kognitiva effekter som behöver åstadkommas så att utvalda aktörers vilja, förståelse och förmåga påverkas i enlighet med ett övergripande önskvärt resultat.

Att välja vilka fysiska och kognitiva effekter som ska skapas, kräver en analys av hur aktörers vilja, förståelse och förmåga ska påverkas för att leda till ett övergripande önskvärt resultat. Detta innebär att chefer måste bedöma vilka konsekvenser dennes beslut och handlingar får hos alla relevanta aktörer – inte bara motståndare – för att säkra ett resultat som leder till att strategiska målsättningar nås.

Nyttjande av olika medel

Genom att inrikta sitt tänkande på vilka effekter som leder till att strategiska mål kan nås, blir det möjligt att ta hänsyn till samspelet mellan olika medel. Det handlar om samspel mellan diplomatiska, informationsmedel, militära, ekonomiska och humanitära medel. På så vis kan effekter skapas tillsammans med en rad aktörer och med olika medel. Det krävs att det militära medlet agerar i samklang med övriga medel för att integrera det militära bidraget effektivt i en allomfattande strategi. Strävan är att skapa effekter som gynnar den övergripande strategin och samtidigt undvika oönskade effekter. Detta ställer krav på ett fortlöpande samarbete och harmonisering med övriga aktörer.

Helhetsgrepp om konfliktens olika faser

För att förstå hur de olika medlen bäst kan harmoniseras krävs ett helhetsgrepp om konfliktens olika faser. Detta innebär att förstå de olika medlens roller, bidrag och tidsförhållanden sett över ett längre tidsperspektiv.

Med denna insikt underlättas identifiering av militära operativa mål och önskade tillstånd för respektive fas. Dessa operativa slutmål utgår därmed från en förståelse för ett vidare strategisk sammanhang, vilket är en förutsättning för en effektbaserad analys och planering.

Logisk koppling mellan mål, effekter och aktiviteter

Att genomföra en effektbaserad analys och planering kräver en metodik som förtydligar och länkar samman det önskvärda resultatet med militära aktiviteter. Denna metodik utgår ifrån en förståelse för hela konfliktsituationen, inklusive miljöns komplexitet och oförutsägbarhet. Detta kräver fortlöpande analyser för att utveckla situationsförståelsen både före och under planering.

Genom denna förståelse, kan chefer och deras staber länka strategiskt slutmål och operativa mål med de avgörande punkter och stödjande effekter som krävs för att nå framgång. Utifrån denna design identifieras aktiviteter och resurser som bäst bedöms ha möjligheten att skapa det efterfrågade resultatet (se bild 5.11). Under genomförandet provas antagandena bakom denna logiska koppling, vilket medför en naturlig utveckling och förädling av planen allt eftersom situationsförståelsen ökar.

Kontinuerlig utvärdering

Under ledning av genomförandet krävs återkommande justeringar av planen allt eftersom förståelsen för hur operationsmiljön fungerar ökar. Denna situationsförståelse utvecklas genom att kontinuerligt utföra utvärdering

(assessment) under genomförandet. Framsteg och resultat bedöms efterhand och i förhållande till planlagda aktiviteter, stödjande effekter, avgörande punkter och operativt slutmål (se bild 5.11). Utvärderingen omfattar därmed flera tidsperspektiv och ledningsnivåer för att stödja chefen att fatta beslut när det är lämpligt. Effekttänkandet operationaliseras således genom analys, planering, ledning av genomförande och utvärdering.

Utvärdering av effekter sker genom att analysera hur insatsen påverkar de *politiska, militära, ekonomiska, sociala, infrastrukturella och informativa* domänerna, den så kallade PMESII-modellen.

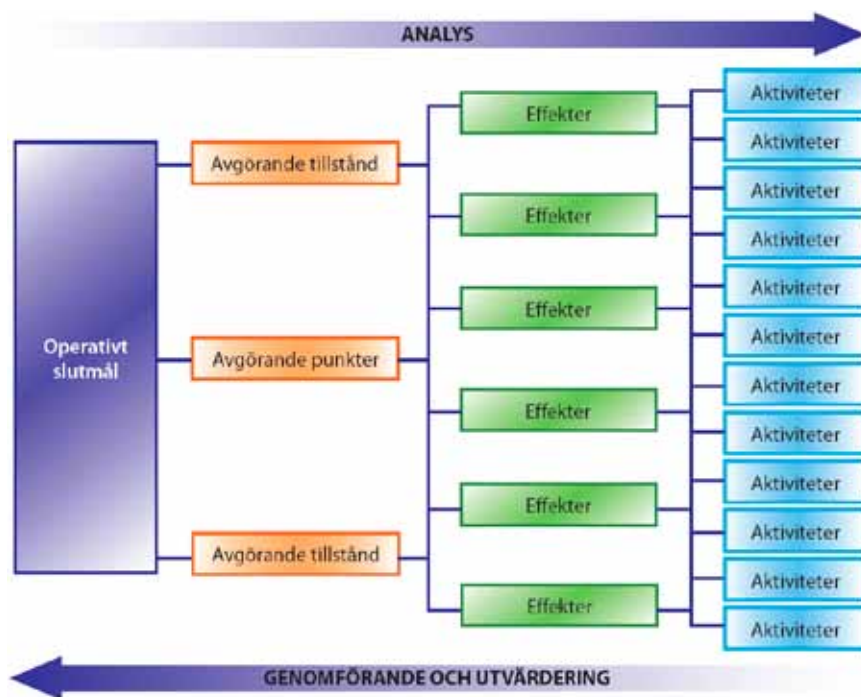


Bild 5:10. Under analys och planering omsätts erhållet uppdrag och strategiska målsättningar till operativt slutmål. Det önskvärda resultatet förtydligas och beskrivs i termer av avgörande punkter och stödjande effekter som tar hänsyn till hela operationsmiljön. Utvalda stödjande effekter länkas till militära aktiviteter som hanterar både den fysiska och kognitiva domänen. Under genomförandet samordnas dessa aktiviteter. Framsteg och resultat utvärderas efterhand och i förhållande till planlagda stödjande effekter, avgörande punkter och operativt slutmål.

Gender – ett exempel på effekttänkande

Gender, inklusive FN:s säkerhetsrådsresolutioner 1325 och 1820, är såväl ett mål som ett medel och för militär verksamhet syftar det till att öka den totala effekten.

Att integrera gender innebär att man vid varje enskilt tillfälle tar hänsyn till och hanterar det faktum att kvinnor och män i hög grad lever olika liv, ofta har olika erfarenheter och behov samt fysiskt befinner sig på olika platser och i olika sammanhang. Detta innebär att såväl gruppen kvinnor som gruppen män måste hanteras både utifrån gemensamma och separata aspekter inom ramen för all militär verksamhet.

Genom att på alla nivåer integrera gender som en naturlig faktor i militära insatser erhålls ett bredare perspektiv och en bättre förståelse för vilka effekter de militära insatserna kan uppnå. Genom att även särskilt adressera den kvinnliga delen av befolkningen erhålls bättre information och underrättelser. Utöver detta tillkommer förmågan att kunna kommunicera gentemot alla grupper och representanter ur den lokalbefolkning där verksamheten genomförs. Det ger också vidare kunskap om hur resurser kan användas och koncentreras. Detta är giltigt både vid insatser vars karaktär är reguljärt och högintensiva som irreguljärt och lågintensiva.

Gender vid militära insatser har såväl ett internt som externt fokus där de externa aktiviteterna ska relateras till och samverka med andra aktörers aktiviteter inom ramen för en allomfattande ansats. Gender används som ett strategiskt verktyg i syfte att förstå kulturen, samhället, miljön och de önskade effekterna där militära insatser ska genomföras (och användas som ett taktiskt verktyg) för att nå uppsatta mål.

Att uppnå den optimala effekten av att arbeta med gender integrerat förutsätter en sammansättning som består av kvinnor och män fördelade i hela organisationen, speciellt i de taktiska enheterna som på ett unikt sätt erbjuder möjligheten att exponera sig mot den kvinnliga befolkningen. Det måste också finnas förmåga att anlägga genderperspektiv i samtliga skeden – från planering till genomförande och utvärdering.

Inriktning för effekttänkande

Effekttänkande ska främst tillämpas på militärstrategisk och operativ nivå.

På *militärstrategisk nivå* ska ett kampanjperspektiv antas och effekttänkandet omfattar hela PMESII. På operativ nivå ska effekttänkandet fokusera på militära effekter i förhållande till PMESII. På taktisk nivå ska uppgifter lösas mot uppsatta mål, vilka kan härröra från en analys baserad på effekttänkande. Det är först på den operativa nivån effekter systematiserat beräknas och utvärderas.

Vid lågintensiv verksamhet med stabiliserande inriktning kan effekttänkande användas av taktisk nivå. Detta skall dock samordnas av den operativa nivån.



Bild 5.11. Staben för NBG 11 övar. Vid t.ex. operationer mot irreguljära motståndare med stabiliserande inriktning i främmande kulturer är det i militär planeringen svårare att förstå hela operationsmiljön. De effekter som uppstår av de militära insatserna i andra domäner än den militära måste noggrant övervägas. Sådan planering är svår och ofta tidsödande. Foto: Johan Lundahl / Försvarsmakten.

5.3.2. Information och kommunikation

Försvarare av det öppna samhället

Försvarsmaktens huvuduppgift är att försvara det öppna demokratiska samhället och de grundpelare på vilket detta vilar. Offentlighetsprincipen innebär att Försvarsmaktens verksamhet om möjligt ska ske i så öppna former som möjligt. Det ska ske med tydlighet och så långt sekretessen medger. Information om och kring Försvarsmakten ska helst bedrivas på samma sätt oavsett konfliktnivå.

Försvarsmaktens kommunikation ska utgå från värdegrunden. Hur detta uttrycks i tal, skrift, bild och genom handling påverkar trovärdigheten. Försvarsmaktens värdegrund ska slå vakt om alla människors lika värde, rättvisa, jämlikhet och det fria ordet.

För att uppnå övergripande effekter och mål är det avgörande att ha förmåga att förstå och utnyttja effekten av information. Genom att koordinera ord och

handling skapas medvetet enade budskap. Samtidigt är det viktigt att beakta att såväl allt som görs, som allt som inte görs, sänder ett budskap, dvs. även de handlingar som inte görs ger en signaleffekt. Det är därför viktigt att vara medveten om effekterna av en handling eller ett agerande och därigenom förstå vilka budskap som indirekt ges.

Den militärstrategiska kommunikationen ska utformas så att den politiska viljan, och de intressen denna ger uttryck för, återspeglas i Försvarsmaktens budskap.

Försvarsmaktens inriktning ger förutsättningar för att utforma dessa budskap i syfte att skapa relationer med intressenterna på militärstrategisk och operativ nivå. Den operativa ledningsnivån har sedan till uppgift att balansera behov för taktisk verksamhet och avväga konsekvenserna mot ett strategiskt perspektiv.

Informationstjänstens grundläggande uppgift

Informationstjänsten ska förvalta och utveckla Försvarsmaktens förtroendekapital och därmed skapa handlingsfrihet för chefer i planering, genomförandet och slutförandet av militära operationer. Informationstjänsten ska bygga på planerad kommunikation och tjäna olika intressen i Försvarsmakten.

För den militära ledningen ska informationstjänsten vara ett strategiskt och operativt instrument när det gäller att utveckla intressenternas kunskap, inställning och engagemang. Grunden för framgångsrik kommunikation är att det skapas relationer med dessa intressenter. Intressenterna definieras som olika målgrupper med särskilda behov och förutsättningar. Dessa kan vara soldater och sjömän i de egna stridskrafterna, anhängare, beslutsfattare eller den breda allmänheten.

Försvarsmakten i en globaliserad värld

Information har alltid haft en stor roll i militära operationer, men har fått en ökad betydelse under senare tid. Detta beror till stor del på globaliseringen och de senaste årens moderna teknikutveckling och utveckling av distributionskanaler för media, informella och formella. Denna utveckling spelar en viktig roll för samhällets bild av vad Försvarsmakten gör och med vilken framgång myndigheten verkar.

Krig och konflikter är inte längre endast förbehållet militären, utan texter, bilder och video direkt från oroshärdar länkas rakt in i människors vardagsrum eller läggs ut på webben. Denna utveckling har pågått sedan tidigt 1970-

tal med den avgörande skillnaden att informationen idag är i hög grad ofiltrerad, extremt tillgänglig och mycket omfattande.

Den enskilde medborgaren, som saknar kopplingar till medier eller centrala makthavare, har numera möjlighet att distribuera information som har kraft att påverka och därmed ändra den allmänna opinionen. Detta påverkar den militära planläggningen på strategisk, operativ och taktisk nivå.

Utöver det ökade medietrycket och möjligheten för var och en att sprida och ta emot information, har även den politiska karaktären, längden och komplexiteten på moderna konflikter samt motståndarens mer sofistikerade användning av propaganda, bidragit till att information sett till begreppet militärstrategisk kommunikation fått en allt viktigare roll.

Att därför själva berätta om och beskriva Försvarsmaktens del i konflikten och hur Försvarsmakten löser tilldelade uppgifter, och att ge möjligheter för andra att berätta det, är en förutsättning för att skapa tilltro för militära förmåga. Det bidrar ytterligare till en relevant och öppen dialog om Försvarsmaktens uppdrag. Information är också en förutsättning för en demokratisk beslutsprocess.

Militärstrategisk kommunikation

Strategisk kommunikation i en militär kontext avser samordning och koordinering av 'ord och handling' på strategisk och operativ nivå samt koordinering av aktiviteter; kinetiska och icke-kinetiska. Syftet med detta är att genom synergi skapa önskade effekter och därmed nå uppsatta mål, helst utan att använda kinetiska operationer. Därmed ska den strategiska kommunikationen bidra också till strävan att uppnå informationsöverläge. Målet är att skapa enade budskap i alla tillgängliga medium och till alla relevanta intressenter. Den är ett rådgivande stöd till chefen på strategisk och operativ nivå i dennes beslutsfattande.

Råden kan till exempel handla om hur planerade och genomförda aktiviteter på taktisk och operativ nivå kan ge en vidare påverkan för att stödja högres chefs vilja och mål. Det kan också röra sig om att bedöma hur aktörer och evenemang utanför operationsområdet kan påverka och forma den militära kampanjen samt chefsens handlingsfrihet. Genom militärstrategisk kommunikation samordnas om möjligt verksamhet knuten till informationstjänst och informationsoperationer.

Informationsoperationer

Informationsoperationer (Info Ops) utgör främst en militär funktion på operativ nivå som koordinerar informationsaktiviteter (handlingar som påverkar information eller informationssystem) och andra aktiviteter i syfte att skapa önskade effekter på vilja, förståelse och förmåga hos en motståndare eller annan aktör, samtidigt som egen verksamhet i informationsmiljön skyddas. Informationsoperationer kan även utgöra en operationstyp i sig för att uppnå specifika målsättningar, och innehåller ofta inslag av andra operationstyper, t.ex. mark-, sjö-, luft- eller specialoperationer.

5.3.3. Uppdragstaktik

Ledning är den funktion som ger inriktning och samordning och är jämte ledarskap det som krävs av chefer för att kunna leda. Aktiviteten att leda sker alltid inom ramen för ett ledningssystem.

Uppdragstaktik är grunden för all ledning i Försvarsmakten.

Försvarsmaktens ledningsförmåga ska utgå från behovet att leda väpnad strid. Ledning av väpnad strid utgår från och bejakar *krigets natur*. Detta innebär att uppdragstaktiken utgår från att krig är en oerhört komplex mänsklig företeelse med friktioner och osäkerheter som ofta är svåra att förutsäga, inte minst med tanke på motståndarens vilja och förmåga.

Varje situation där våld eller hot om våld används är extrem och unik. Detta sätter människan i centrum, eftersom framgång i krig och krigföring alltid är beroende av människans förmåga. För att förstå ledning av väpnad strid med uppdragstaktik som grund krävs alltså även förståelse för Krigets natur. (Se vidare i kap 2.3.)

Ledning av väpnad strid med uppdragstaktik som grund bygger bland annat på att:

- Det finns en atmosfär som stimulerar viljan att ta initiativ och vara aktiv.
- Det finns ett förtroende mellan chefer på olika nivåer och personalen.
- Individerna i organisationen är självständiga och handlingskraftiga.
- All personal har en hög utbildningsnivå, förståelse och viss erfarenhet (träning).
- Disciplinen är god och att det finns en gemensam värdegrund.
- Det föreligger en anda av uppgiftsglädje och ansvarvilja.

Beslutsfattande kan – med hjälp av decentraliserad ledning – ske snabbare genom alla nivåer. Tempot i striden kan därför ökas, vilken är en av förutsättningarna för exempelvis *manöverkrigföring*. Viljan och möjligheten att ta initiativ gör det också möjligt att utnyttja uppkomna möjligheter och exploatera motståndarens svagheter, vilket är viktiga förutsättningar för *indirekt metod*. Eftersom beslutsfattningen och ledningen är decentraliserad med det uppdragstaktiska förhållningssättet, erhålls även en robusthet vid friktioner. Om exempelvis delar av den egna ledningskedjan bryts, kan och ska verksamheten ändå fortsätta mot uppsatta mål. En förutsättning för att detta ska vara möjligt är att beslutsfattare på alla nivåer har en klar uppfattning om verksamhetens mål och genomförande.

Effektivitet ska säkerställas genom att individer och chefer på alla nivåer tillåts ta och självständigt tar nödvändiga initiativ samt agerar mot uppsatta mål och avsedda effekter, snarare än okritiskt agerar i enlighet med en specifikt angiven order. Individer och chefer har till och med en skyldighet att reflektera om givna order gagnar det övergripande målet. En order kan ju bli inaktuell på grund av ändrade förutsättningar och händelseutvecklingar.

I Preussen exemplifierades under 1800-talet detta med historien om majoren som fick en uppsträckning av prins Friedrich Karl. Prinsen gav majoren en reprimand för ett taktiskt misstag. Majoren framförde då till sitt försvar att han lytt order och tillade oförsiktigt nog att en order från en överordnad är att jämföras med en order från Konungen. Prinsen replikerade snabbt: "Hans Majestät utsåg Er till major för han tilltrorde Er att själv kunna avgöra när Ni inte ska lyda en order".

Ledning av väpnad strid med uppdragstaktik som grund, kräver en hög utbildningsnivå och förståelse. Chefer måste förstå verksamheten på den egna nivån och flera nivåer över för att kunna tolka givna uppdrag mot övergripande mål samt måste förstå verksamheten flera nivåer under den egna nivån för att kunna ställa adekvata uppdrag.

Trots att Försvarsmaktens ledning i grunden utgår från en förmåga att leda väpnad strid, behöver man kunna hantera ledning i många andra miljöer samt tillsammans med många olika aktörer – nationella såväl som internationella (det vill säga andra militära organisationer, officiella och frivilliga organisationer samt politisk styrning och civila företag). Ledning behöver kunna

ske i hela konfliktspektrumet. Försvarsmakten måste därmed kunna hantera ledning på ett flexibelt och situationsanpassat sätt.

Olika situationer ställer olika krav på ledning. Om samordningsbehoven är stora, ska en situationsanpassad ledning användas som tillgodoser samordningsbehoven. Ibland behöver en chef handfast samordna sin verksamhet med mycket höga krav på vad som ska åstadkommas i ett kort tidsperspektiv och vara tydlig med vad olika enheter ska uträtta i samordning med andra. Sådana situationer innebär inte att uppdragstaktik har övergivits. Uppdrag med stor handlingsfrihet över tid, såväl som kommando som ska verkställas omedelbart, är naturliga inslag i ledning av väpnad strid. Frihet och skyldighet för underställda att ta initiativ och agera mot uppsatta mål kvarstår. Det är just i de snabba och ofta oklara stridsförloppen som chefer blir överbelastade och andras initiativ behövs som mest.

I situationer med lägre samordningsbehov bör chefen inrikta underställda med djupt satta mål i tid och rum. Chefen måste då också vinnlägga sig om att ge underlydande förtroende och inte i onödan detaljreglera verksamheten. Överordnad chef ska däremot stödja underlydande chefer med information och ledarskap. En gemensam lägesinformation och tolkning av situationen stärker uppdragstaktiken och gör den möjlig även i komplexa situationer. Ömsesidiga dialoger om främst mål och önskade effekter är ständigt viktiga för att verksamheten ska kunna bedrivas på ett framgångsrikt sätt. Det ansvar som tilldelats en chef kan inte delegeras.

Det är de föreliggande samordningsbehoven som avgör hur ledningen bör tillämpas.

Den form av ledning som dock generellt bäst uppfyller uppdragstaktikens intentioner är *uppdragsstyrning*.

Ett uppdrag innebär generellt att chefen ska:

- Ange mål som ska uppnås.
- Ställa uppgift/uppgifter.
- Tilldela resurser för uppgiftens eller uppgifternas lösande.
- Ange handlingsregler och överlämna i så stor omfattning som möjligt till underlydande att själv fatta beslut om hur uppdraget ska lösas.

Högre chef kan tillfälligt bryta uppdrag med order/kommando. Det kan förekomma händelseutvecklingar som medför att chefen måste agera eller reagera snabbt. Exempelvis kan det inträffa att någon missförstått sitt uppdrag,

att motståndaren har agerat på ett för oss överraskande sätt eller att en möjlighet uppstått som inte förutsetts.

Detaljstyrning (t.ex. med kommandon) kan till exempel också behövas när:

- Samordningsbehovet är stort (till exempel av säkerhetsskäl, politisk hänsyn och så vidare).
- Tidsfaktorn inte medger annat.
- Resurser är knappa och måste regleras.
- Specifika resultat eller effekter måste uppnås.
- Ett speciellt agerande krävs, till exempel vid ett specifikt inövat förfarande.

Viss detaljstyrning med kommando förekommer normalt vid alla typer av uppdrag. Vid lägre förband är detta en förutsättning för att verksamheten ska fungera. Vid högre förband är det mindre vanligt, men kan förekomma som komplement till uppdrag.

Ledning med uppdrag kompletterat med kommando riktar sig normalt till den egna organisationen. Detta är inte alltid tillämpligt då man arbetar tillsammans med andra. När man samarbetar med andra organisationer och aktörer, vilka formellt inte ingår i den egna organisationen, behöver samordningsbehoven ofta lösas genom *samverkan* och *förhandling*. Det är den form som krävs när ledningsauktoriteten är låg. I en multinationell och multifunktionell miljö där olika parter arbetar sida vid sida och där det inte finns några direkta lydnadsförhållanden är ofta samverkan och förhandling det enda som fungerar. Samverkan genom förhandling fokuserar inte primärt på hur något ska göras utan snarare på vad som ska göras. Syftet är att få harmoni mellan olika organisationer/aktörer och acceptera att de arbetar på olika sätt. Det är kanske inte ens möjligt att exakt enas om ett gemensamt mål, och då de militära insatserna stödjer de civila måste militära chefer vara lyhörda och acceptera andras mål över de egna. Samverkan genom förhandling kan också ta tid, något som måste accepteras.

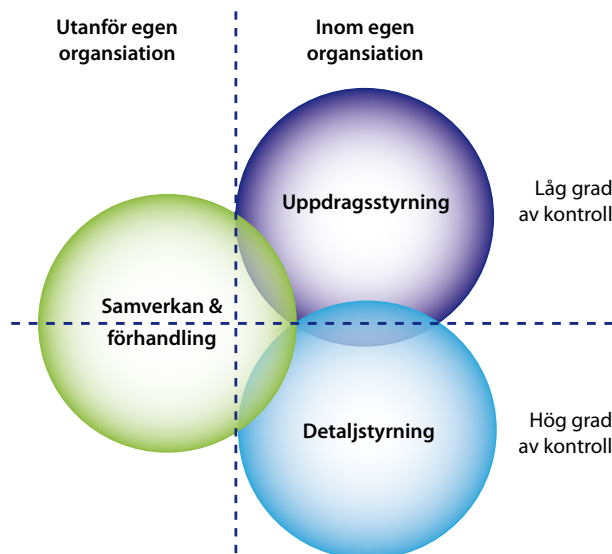


Bild 5:12. Sätten att samordna varierar och samexisterar vid all form av aktivitet.

Att kunna samverka genom förhandling stärker Försvarmaktens förmåga att lyckas vid allomfattande ansats.

Klassisk uppdragstaktik med ledning genom uppdrag är effektiv vid väpnad strid med korta tidsförhållanden. Denna form av uppdragstaktik måste dock tillämpas med största omdöme vid till exempel lågintensiva irreguljära konflikter eller kriser där det militära medlet verkar parallellt med andra verkansmedel. Det som kan tyckas vara logiskt militärt nödvändigt och föranleda snabba initiativ kan få oönskade effekter i ett avsevärt större sammanhang, såväl i den militära som civila domänen.

Detta innebär att högre ledningsnivåer måste stödja lägre nivåer med information och kunskaper. Effekterna av ett visst agerande måste kanske beräknas och bedömas i ett större perspektiv innan en insats görs. Högre nivå måste ibland också kanske detaljstyra vissa insatser. Om läget till exempel inte är tidskritiskt och det råder osäkerhet om insatsens effekter måste enskilda och chefer på alla nivåer dialogisera planerade insatser. I sådana situationer är det inte professionellt att ta initiativ på osäkert underlag, chansa och därefter referera till uppdragstaktik.

Från Afghanistan berättas, enligt muntlig tradition, en sedelärande historia. Chefen för ett ingenjörförband från ett icke namngivet land från Västeuropa förfasades över vattensituationen i en by. Kvinnorna tvingades gå till en brunn några kilometer bort flera gånger varje dag för att hämta vatten. Initiativ togs och ingenjörerna drog fram en vattenledning som grenade ut sig till ett antal tappställen i byn. Efter en tid saboterades vattenledningen och misstankarna riktades mot kända upprorsmän. Utredningen visade dock att det var kvinnorna som hade saboterat ledningen. Vid förhör sade en av kvinnorna: ”Men det måste ni ju förstå – då ledningen byggdes försvann också vårt sociala umgänge, att gå till brunnen var ju en förvändning för oss kvinnor att få gå ut och träffas varje dag”.

Likaså vid till exempel en krissituation där två parter befinner sig på randen till väpnad konflikt måste ledning med uppdrag tillämpas med viss försiktighet. Snabba initiativ till manöver för att förbättra den egna militära positionen kan fullständigt förstöra de diplomatiska framsteg som inte sällan framförhandlas utan insyn på den högsta politiska nivån. ”En enskild korprals agerande kan få strategiska konsekvenser.” Att ständigt kommunicera mål och syften med bruk av det militära maktmedlet med all personal är alltså synnerligen viktigt.

Tillämpningen av uppdragstaktik varierar också mellan mark-, sjö- och luftstridskrafter, bland annat på grund av deras särart, uppgifternas karaktär, organisation, tempo och räckvidd. Till exempel leds luftstridskrafterna till delar centralt och detaljstyrt i snabba dynamiska förlopp. Detta utvecklas i Operativ doktrin och i respektive stridskrafterns olika publikationer.

5.3.4. Direkt och indirekt metod

Direkt metod

Den direkta metoden kännetecknas av att man utnyttjar den egna styrkan som är både kvantitativt som kvalitativt starkare än motståndaren, främst gällande fysiska faktorer. Motståndarens starka sidor konfronteras med maximal ansträngning.

Vid *direkt metod* konfronteras motståndaren i direkt strid för att förstöra dennes förmåga till strid och/eller ta viktig terräng/position. Stor vikt fästs vid kraftsamling av de egna styrkorna och tilltro till den egna direkta verkansförmågan, det vill säga elden. Motståndaren ska inom ett specifikt

rum överväldigas av verkan i alla former och snabbt brytas ner – både moraliskt och fysiskt – samt tvingas att ge upp eller retirera.

Vid direkt metod beräknas därför tillgången på resurser gentemot motståndaren och strid tas upp först när dessa anses överlägsna, även om det tar lång tid att bygga upp. Den anfallande anses behöva flera gånger starkare relativ styrka än försvararen. Försvararen anses kunna försvara sig mot en jämbördig eller något starkare motståndare i de fall försvararen kan utnyttja olika former av skydd och planerade motåtgärder samt inte behöver exponera sig lika öppet som anfallaren.

Den direkta metoden kan också utnyttjas i tvingande och avskräckande syfte. Genom att öppet visa sin styrka och tänkta avsikter ges tydliga signaler till motståndaren vad som väntar om denne inte ändrar sin strategi.

För den överlägsne kan direkt metod anses vara relativt snabb och säker, eftersom resultatet till viss del kan beräknas i förväg. Nackdelen är att om något går fel (friktioner, felberäkningar med mera) så kan det leda till mycket stora förluster eftersom motståndarens styrka och avsikter öppet utmanas.

Indirekt metod

Den indirekta metoden kännetecknas av exploatering av motståndarens svagheter, både moraliskt, konceptuellt och fysiskt. Motståndarens starka styrkor undviks.

Att besegra motståndarens styrkor eller ta terräng/position görs bara om det är nödvändigt för den egna stridens fortsatta utveckling. Rörlighet tillmäts stor betydelse och utnyttjas för manöver på djupet genom fiendens svaga punkter och mot vitala funktioner som till exempel kommunikationer, ledningsförmåga, underhåll med mera. Syftet är att åstadkomma en förskjutning i styrkeförhållandena och försätta motståndaren i (en känsla av) obalans. Angrepp längre in i motståndarens djup och mot dennes viktigaste funktioner förstärker motståndarens känsla av obalans och skapar en mer långvarig verkan i dennes ledning.

Genom att agera i en fysisk och psykologisk sfär förstärks motståndarens uppfattning om att dennes eget agerande och resurser inte räcker till. Den indirekta metoden ska i fysisk mening agera på ”minsta motståndets väg” och psykologiskt på den minst förväntade. Därför är också överraskning viktig. Överraskning nås genom att uppträda oväntat till tid, rum och sätt. Ett accelererande stridstempo samt rörelser och ageranden som ofta byter rikt-

ning eller avsikt är i sig också överraskande. Även vilseledning är av stor betydelse och i vissa fall kan en del av de egna styrkorna med direkt metod binda motståndaren på ett trovärdigt sätt.

Genom att angripa motståndarens vitala funktioner med indirekt metod kan fördelaktiga lägen skapas till låg egen kostnad och avgöranden nås.

Inriktning för direkt och indirekt metod

Direkt metod är ofta lämplig vid krishantering och vid lågintensiva konflikter samt incidenter när det är viktigt att tydligt visa egen vilja och avsikt vad avser bruket av det militära maktmedlet. Direkt metod kan då verka i till exempel avskräckande eller tvingande syfte (se kapitel 3.2) och därmed vara konfliktdämpande och komplettera andra maktmedel.

Vid alla typer av strid ska dock avgöranden eftersträvas med hjälp av indirekt metod, även om metoderna ständigt måste blandas. Indirekt metod är också en förutsättning för framgångsrik manöverkrigföring (se kapitel 5.3.5) och underlättas av uppdragstaktik (se kapitel 5.3.3).

Både direkt och indirekt metod kan tillämpas på alla krigföringens nivåer.

5.3.5. Manövertänkande

Manövertänkande är en utveckling av indirekt metod och ursprungligen framtaget för att besegra en reguljär motståndare. När motståndaren utgörs av ett system beroende av en inre sammanhållning kan dennes förmåga till samordning och vidare kamp påverkas genom att vitala sårbara funktioner, som helheten är beroende av, identifieras och neutraliseras. Om de vitala funktionerna upphör att fungera eller görs irrelevanta orsakas en systemchock hos motståndaren som i sin tur kan leda till systemets sönderfall. Detta medför att motståndaren blir oförmögen att fortsätta verka effektivt som en helhet och de delar som kvarstår kan, om de inte ger upp kampen, neutraliseras var och en för sig.

Inom ramen för manövertänkande tillmäts därmed de moraliska och konceptuella faktorerna i motståndarens krigföringsförmåga större betydelse än de fysiska faktorerna. Motståndarens organisation, sammanhållning och moral är därför viktigare mål än fysisk bekämpning av stridskrafterna. Avgörandet ska uppnås genom att lamslå motståndarens kampvilja.

Manöverkrigföring – det väpnade genomförandet av manövertänkande – är ett koncept som gör det möjligt för en underlägsen styrka att besegra en

överlägsen styrka. Manöverkrigföring är dessutom ett stridsekonomiskt sätt att använda sina resurser även när den egna sidan är överlägsen motståndaren, eftersom resurserna inte fokuserar på motståndarens styrka utan på dennes svagheter.

Sammanfattningsvis syftar manöverkrigföring till att uppnå avgöranden genom att åstadkomma systemchock. Grunden för manöverkrigföring är att:

- Tillämpa den indirekta metoden och utnyttja kritiska sårbarheter.
- Ständigt sträva efter initiativet, vilket underlättas av uppdragstaktik.

Försvarsmakten och dess ingående förband ska sträva efter att tillämpa manöverkrigföring när så är möjligt. Den militärstrategiska nivån ska ge underlydande chefer den handlingsfrihet och det stöd som krävs för att kunna använda konceptet och åstadkomma denna typ av avgöranden.

Tyngdpunkter och kritiska sårbarheter

För att identifiera de nämnda vitala funktionerna ska en analys av både motståndarens och det egna systemet göras. Med utgångspunkt från aktuella målsättningar och resurser, ger analysen vid hand en *tyngdpunkt*. Tyngdpunkten anger de förutsättningar som kampen baseras på för att en part ska uppnå sina målsättningar, samtidigt som dennes motståndare hindras att nå sina.

Tyngdpunkter finns på alla krigföringens nivåer och kan vara av såväl moralisk, konceptuell som av fysisk karaktär. Exempel på strategiska tyngdpunkter är en karismatisk ledare, en ideologi, folkvilja och huvudstridskrafter.

På strategisk nivå finns ofta bara en eller ett fåtal tyngdpunkter, medan det på operativ och taktisk nivå kan förekomma ett större antal (vilka ofta är av fysisk karaktär). Exempel på operativa tyngdpunkter kan vara flygvapnets luftförsvarsförmåga och arméns elitförband, exempelvis Republikanska Gardet i Irak 1991.

En tyngdpunkt byggs upp av en eller flera *avgörande förmågor* som är vitala för att målsättningarna ska kunna nås. De avgörande förmågorna utgör eller mynnar ut i en tyngdpunkt och de beskriver varför det är en tyngdpunkt.

Avgörande förmågor är i sin tur beroende av *avgörande behov*, vilka består av de förutsättningar som krävs för att de avgörande förmågorna ska vidmakthållas.

När de avgörande behoven eller delar av dessa har vitala begränsningar som kan påverkas av motparten uppstår *kritiska sårbarheter*.

En framgångsrik manöverkrigföring bygger på en korrekt utförd tyngdpunktsanalys där de identifierade kritiska sårbarheterna neutraliseras i rätt tid. Tyngdpunkten med tillhörande kritiska sårbarheter kan dock förändras efterhand som verksamheten fortskrider, vilket är vanligare på de lägre krigföringsnivåerna. Vidare kan det visa sig att systemets inre sammanhållning är bättre än bedömt och den förväntade systemchocken uteblir.

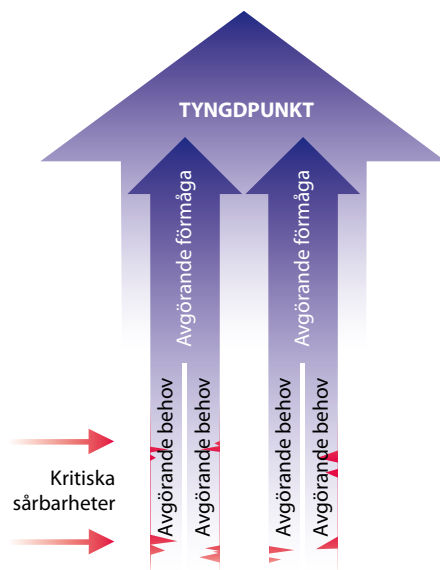


Bild 5.13. Sambandet mellan begreppen tyngdpunkt, avgörande förmågor, avgörande behov och kritiska sårbarheter. Angrips de senare kan det leda till systemkollaps då de är så vitala

Tyngdpunkt	Avgörande förmåga	Avgörande behov	Kritisk sårbarhet
Presidenten	Kan skapa negativ folkvilja mot vår insats.	Inåtriktad propaganda, hot om våld, och utdragen intervention utan framgång.	Den interna propagandan och våldet.
av Y-land	Kan hålla samman och samordna de väpnade styrkornas motstånd.	Elitstyrkans existens, fungerande ledningssystem och stöd från X-land.	Ledningssystem Vapenimporten från X-land.

Bild 5:14. Exempel på strategisk (fysisk) tyngdpunkt med två identifierade kritiska sårbarheter. Stödet från X-land kan påverkas både med det militära maktmedlet genom kontroll av transportleder samt genom diplomatiska hot om sanktioner mot X-land. Samtidigt kan den interna propagandan och våldsnivån användas för att underminera presidentens ställning.

Operationsdesign och avgörande punkter

När tyngdpunkter och därtill hörande kritiska sårbarheter har identifierats görs en design för hur kampanjen eller operationen ska kunna påverka dessa. Här identifieras avgörande punkter som består av en serie förutsättningar för att målsättningarna ska kunna uppnås. En avgörande punkt kan vara såväl fysisk som abstrakt, där till exempel en transportled måste blockeras eller ett visst beslut måste fattas. De avgörande punkterna knyts samman till handlingsvägar som benämns operationslinjer och dessa punkter ger i sin tur underlag till operativa och taktiska uppgifter.

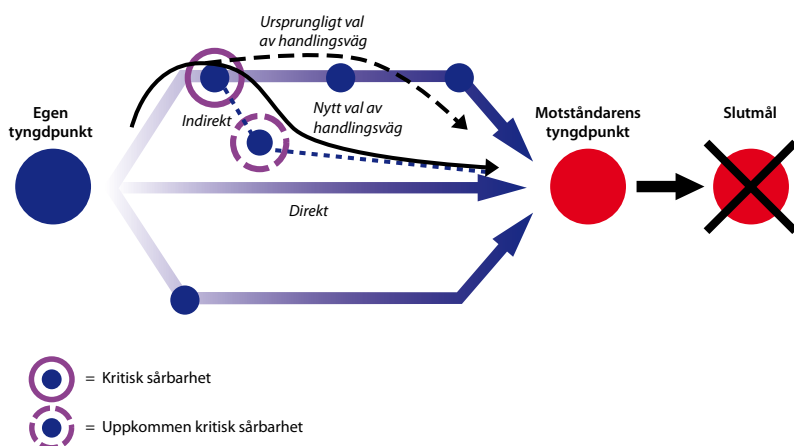


Bild 5:15. Verksamheten med tillhörande plan utvecklas och förändras dynamiskt. Uppdragstaktik är viktig för att kunna följa utvecklingen i denna dynamik och gripa initiativet när till exempel nya kritiska sårbarheter uppkommer.

Beslutscykel och tempots betydelse

För att uppnå den önskade systemchocken med efterföljande systemkollaps ska motståndaren kontinuerligt utsättas för nya hot och flera händelser än denne kan hantera. Vårt relativa tempo ska vara accelererande och högre än motståndarens. Strävan är att komma innanför motståndarens beslutscykel (förmågan att upptäcka, bedöma, fatta beslut och agera) så att denne tvingas reagera på våra handlingar istället för att agera efter eget initiativ. Genom att genomlöpa beslutscykeln snabbare än motståndaren kommer dennes reaktioner på vårt agerande bli mer och mer irrelevanta.

Motståndaren förlorar initiativet och sin handlingsfrihet när ledningsöverbärrande uppnås. Detta är dock temporärt och svårt att uppfatta, så därför behålls ett kontinuerligt högt relativt tempo så att motståndaren inte får utrymme för återhämtning.

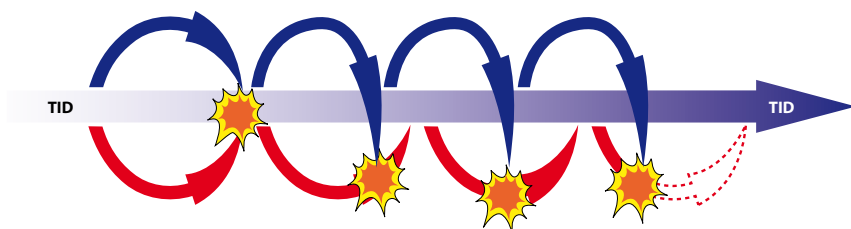


Bild 5:16. Genom att ständigt ta initiativet, förekomma motståndaren och ta sig innanför dennes besluts-
cykel åstadkoms ett ledningsöverbärrande vilket resulterar i att motståndarens åtgärder blir irrelevanta och
att denne till slut bryts ner.

Manöverkrigföringens kärna är förmågan att ständigt ta initiativet, ha ett högt relativt tempo och kunna rikta kraften mot kända och i striden blottade kritiska sårbarheter. Uppdragstaktik underlättar det höga relativa tempot samt förmågan att ta, återta och behålla initiativet.

Underrättelser och samordning

Manöverkrigföring kräver en väl fungerande underrättelsetjänst då identifieringen av kritiska sårbarheter och vägen att nå dem är avgörande. Underrättelsetjänsten ska vara proaktiv och relevanta underlag ska tas fram i ett högt tempo.

Manöverkrigföring kräver också samordning så att den samlade kraften rik-
tas mot rätt mål. Förståelse för högre chefs plan är avgörande så att enskilda
initiativ inte leder till kraftsplittring eller röjande av högre chefs stridsidé.
Alla ingående chefer måste ha förståelse för "vem som äger manövern" i den
aktuella situationen.

Manöverkrigföring mot irreguljär motståndare

Irreguljära motståndare är inte av en sådan karaktär att de kan betraktas som ett system på samma sätt som en reguljär motståndare. En irreguljär motståndare består snarare av decentraliserade "system av system" där tyngdpunkten (inklusive kritiska sårbarheter) är mer problematiska att identifiera och analysera.

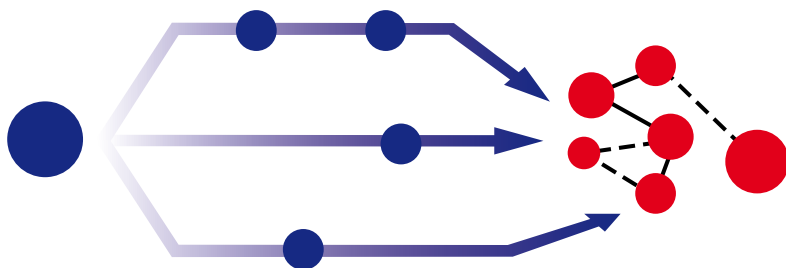


Bild 5:17. Irreguljära motståndare har inte alltid den sammanhållning och densitet som gör det möjligt att analysera tyngdpunkter och därtill hörande kritiska sårbarheter på traditionellt vis.

För att med manöverkrigföringen påverka en irreguljär motståndare krävs därför en djupare förståelse för den aktuella operationsmiljön. Det krävs att analysen tar större hänsyn till politiska, ekonomiska och sociala förhållanden eftersom motståndarens förmåga till kamp inte alltid grundar sig på den väpnade kapaciteten.

På taktisk nivå har dock traditionell tyngdpunktsanalys en tydlig giltighet och minskad komplexitet, då det väpnade motståndet lokalt ofta är av mer reguljär karaktär.

Vid operationer med stabiliserande huvudinriktning, där irreguljärt motstånd är vanligt förekommande, måste dock manöverkrigföringen tillämpas med eftertanke. Aktuella insatsregler, syftet med användningen av det militära maktmedlet och aspekter rörande övriga maktmedel kan stå i konflikt med en renodlad manöverkrigföring. Här är det viktigt att det militära maktmedlet samordnas med övrig verksamhet för att inte motverka den önskade multifunktionella helhetseffekten. (Se vidare kap 4.6. Allomfattande ansats.) En viktig uppgift, kanske den viktigaste, vid den här typen av konflikter är att skydda den egna tyngdpunkten och säkerställa vidmakthållande av en förmåga till en effektiv och eventuellt långvarig insats.

effektivitet, dras de stödjande militära enheterna ur eller begränsas till fortsatt indirekt stöd till värdlandet.

Skydd av befolkningen ses som avgörande för att såväl ge fortsatt legitimitet åt statsledningen som därmed hindrar eller begränsar befolkningens stöd eller anslutning till de irreguljära aktiviteterna. Detta gäller också i synnerhet de underrättelse- och säkerhetsåtgärder som etableras för denna form av stöd. Militärt innebär detta att förmåga krävs att interoperabelt med andra deltagande nationers förband balanserat kunna verka stabiliserande, defensivt såväl som offensivt, till stöd för värdlandets säkerhetsstrukturer. Uppbyggnad av dessa är en central uppgift.

Ytterligare en avgörande förmåga är att kunna verka ute bland befolkningen över tiden för att vinna förtroende, få underrättelser och stöd. Genom att på alla nivåer integrera kulturella och sociala faktorer (så som gender) som en naturlig faktor i militära insatser, erhålls ett bredare perspektiv och en bättre förståelse för vilka effekter de militära insatserna kan uppnå. Genom att exempelvis särskilt adressera den kvinnliga delen av befolkningen erhålls bättre information och underrättelser.

Utöver detta tillkommer förmågan att kunna kommunicera med alla grupper och representanter ur den lokalbefolkning där verksamheten genomförs. Det ger också vidare kunskap om hur resurser kan användas och koncentreras.

Insatser för att möta och hantera irreguljära angrepp på stater tenderar ofta att bli mycket långvariga. Ett taktiskt och operativt tålamod är många gånger utmanande och ovant för förband som huvudsakligen tränats för traditionell strid. Anpassningsförmågan behöver därför grundläggas i tidig utbildning för chefer och förband. Det krävs en ny form av kunskap kring motståndaren som i flera fall behöver delas med den polisiära funktionen. Denna konflikttyp påverkar på flera olika sätt förhållningssättet till såväl strategi som operationskonst och taktik.

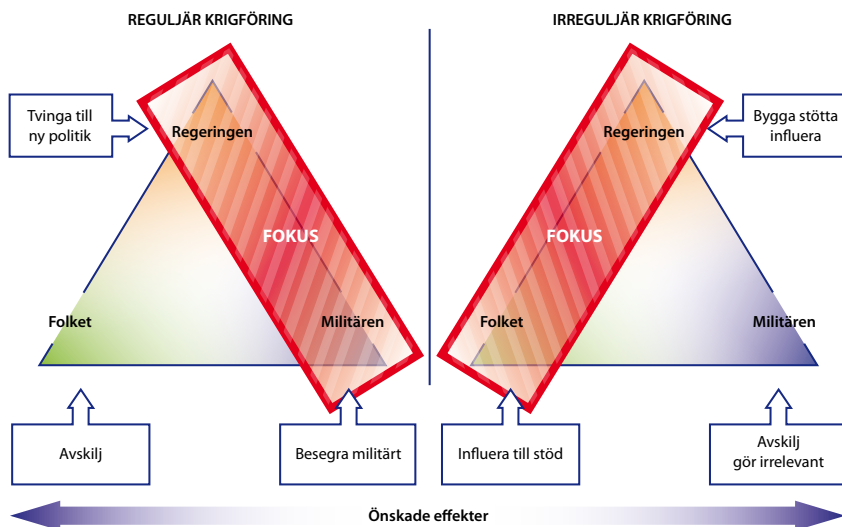


Bild 5:19. Bilden åskådliggör, utifrån "triaden" (se kap. 2.3), den skillnad i fokus som krävs vid användningen av militära medel och andra medel vid reguljära respektive irreguljära konflikter. Att ensidigt fokusera "militärt" vid en irreguljär konflikt kan snarare leda till att förvärra konflikten än att lösa den, då det i irreguljär krigföring handlar om att vinna inflytande över befolkningen inte primärt att besegra den irreguljära motståndaren.

Inriktning för verkan mot irreguljära statsstrukturella angrepp

För nödvändig militär interoperabilitet finns idag olika internationella doktriner vad gäller till exempel Peacekeeping Operations (PKO), Stability Operations (SO), Crisis Response Operations (CRO), Peace Support Operations (PSO) och Counter Insurgency Operations (COIN). Därför behöver Försvarsmakten inte utveckla egna doktriner för nationellt bruk inom ovan nämnda områden.

Försvarsmakten behöver dock för insatser internationellt ha kunskaperna och förmågan att – tillsammans med andra – möta irreguljära motståndare och hybrida hot parallellt med förmågan till reguljär krigföring. Detta då reguljär krigföring senare i olika omfattning krävs oberoende av typ av motståndare.

Den avgörande skillnaden i strategi och taktik vid reguljär och irreguljär krigföring är att kampen handlar om folkets vilja och förtroende i förhållande till statsmaktens legitimitet. Motståndaren verkar både dolt bland folket och tidvis i öppen strid, såväl traditionellt som med terrorkaraktär. Detta innebär att den militära förmågan måste kunna växla och anpassa fokus

mellan att skydda folket lokalt över tiden samt genomföra direkta offensiva insatser av precisionskaraktär. Stora och delvis nya krav ställs därmed bland annat på ledarskap, kunskaper, erfarenheter och personlig förmåga hos Försvarsmaktens personal.

5.3.7. Kombinerade vapen

Svenska förband har en lång tradition av allsidighet genom att de organiseras, tränas och utvecklas enligt principen för *kombinerade vapen*. Begreppet har en vid betydelse och omfattar förutom vapen även funktioner och system (exempelvis ledning, luftförsvar, indirekt bekämpning, fältarbeten, logistik med flera).

Idén om att kombinera vapen i vid bemärkelse har visat sig vara framgångsrik inte bara för att skapa förutsättningar för förbandens prestanda, utan även för förmågan att utveckla taktik och operationskonst. För att nå framgång i en dynamisk operationsmiljö, kommer sätten att kombinera vapnen att skifta. Operationskonst och taktik innebär att ständigt kunna anpassa sina medel och metoder till läget.

En utgångspunkt är att det är möjligt att åstadkomma bestämda effekter på stridsfältet. En av de viktigaste utgångspunkterna är att vapen i kombination kompletterar varandra. Styrkor i ett vapen kan skydda och kompensera svagheter i ett annat. När två eller flera vapen skyddar varandra kan de helt kraftsamlas till sin huvuduppgift utan att behöva avdela resurser för att skydda sina svagheter. En annan möjlighet med kombinerade vapen är att utsätta motståndaren för flerfaldiga och varierade hot samtidigt. När motståndaren skyddar sig mot ett vapen, utsätter sig denne också för risken att bli bekämpad av ett annat. Motståndaren kan då hamna i ett dilemma där alla handlingsalternativ är negativa. En tredje effekt med kombinerade vapen är att den chef som för befäl över ett allsidigt sammansatt förband har också handlingsfrihet att agera och ta initiativ i många av de lägen som ständigt uppstår i en dynamisk stridssituation.



Bild 5.20. Att hindra motståndaren med en minering, för att därefter bekämpa denne med indirekt eld är exempel på "kombinerade vapen". Ensamt kan inget system bekämpa men i kombination åstadkoms en synergieffekt som vida överstiger summan av de enskilda systemen. Foto: Johan Lundahl / Försvarsmakten.

Utvecklingen har medfört att fler vapen ska kunna hanteras på allt lägre förbandsnivå. Mindre förbandsenheter behöver behärska många av de medel som normalt ingår i större förbandsorganisationer. Exempelvis ställs krav på att dessa enheter ska kunna leda indirekt eld, flyginsats, understöd med helikoptrar, förstärkning av olika stridsfordon samt andra tillskott av resurser som till exempel fältarbetsresurser. Detta har under senare tids operationer ofta medfört att stridsgruppsidén i praktiken pressats nedåt i insatsorganisationen. (En stridsgrupp är ett förband med tillfällig indelning, sammansatt för att lösa specifika uppgifter.)

Kombinerade vapen kommer även i framtiden vara kärnan för framgång i väpnad strid och måste ges de bästa förutsättningar att komma till samverkan i organisation och träning. Svenska förband ska därför i det längsta organiseras och tränas enligt principerna för kombinerade vapen. Den operativa förmågan ska i det längsta vara bred.

5.3.8. Expeditionärt uppträdande

Beskrivning

Ur ett svensk perspektiv genomförs alltid expeditionära operationer i ett multinationellt och multifunktionellt sammanhang. Expeditionär förmåga innebär att kunna genomföra och stödja operationer globalt och i alla insatsmiljöer med begränsat eller inget regionalt stöd samt att kunna vidmakthålla denna förmåga under en avgränsad tid.

Expeditionära operationer utvecklar operativ effekt för att uppnå ett strategiskt mål i allsidigt samarbete med andra parter under tidskritiska, säkerhetskritiska och resurskritiska förhållanden utanför svenskt territorium.

En ökad förmåga att delta i expeditionära operationer och internationell krishantering stärker förmågan att försvara Sverige och skydda svenska intressen i närområdet.

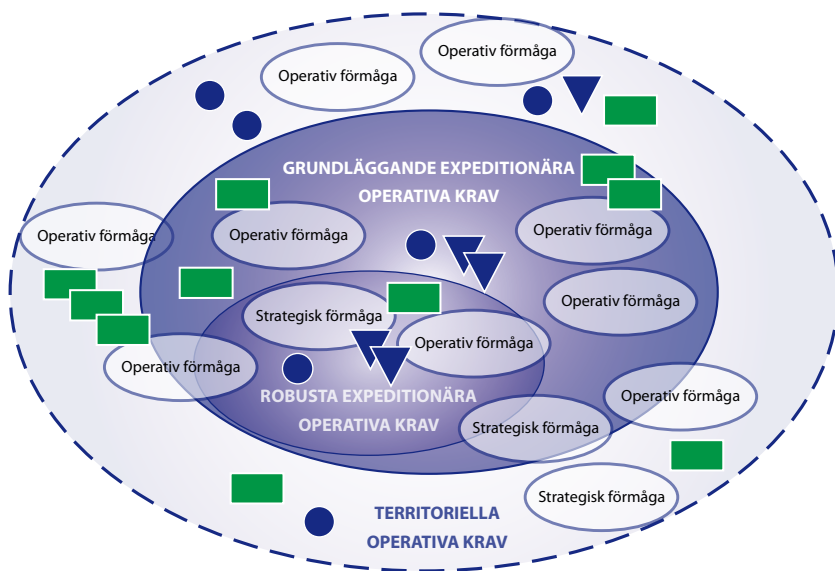
Inriktning för expeditionär utveckling

Utvecklingen mot ökad expeditionär förmåga är resurskrävande. Därför ska det noga övervägas vilka insatsförband och förmågor som ska uppfylla höga (robusta) expeditionära krav. Ambitionsnivån kan variera över tiden beroende på politiska inriktningar, ekonomiska ramar och resurstillgång.

Endast en mindre del av insatsorganisationen kommer att uppfylla *robusta expeditionära* krav. Ett större antal insatsförband bör istället uppfylla *grund-*

läggande expeditionära krav, förutom de förband som avses uppfylla nivån *territoriella* operativa krav. Över tiden kan förband och förmågor kravställas mot en högre eller lägre expeditionär nivå.

Grundläggande fysiska faktorer är nödvändiga för expeditionär förmåga. Dessa gäller för såväl militära förband som civila enheter. *Robusta* fysiska faktorer kompletterar och bidrar till en högre expeditionär förmåga.



Beskrivning av insatsorganisationen under en given tidsperiod där utvalda förband och förmågor uppfyller robusta respektive grundläggande expeditionära krav eller territoriella krav.

Förband i insatsorganisationen med en *grundläggande förmåga* kan i de fall situationen kräver kompletteras och förstärkas med robusta förmågekomponenter (moduler) och därmed nå en högre expeditionär förmåga under en viss period. Likaså kan förband med en högre expeditionär förmåga utveckla robusta förmågekomponenter och därmed överföras till en lägre ambitionsnivå.

Grundläggande expeditionära krigföringsfaktorer

Strategisk rörlighet krävs för att kunna genomföra operationer där avståndet till operationsområdet är långa. Rörlighetskraven kan tillgodoses inom ramen för ett internationellt samarbete. Deltagande i expeditionära insatser ställer höga krav på rörlighet på alla arenor. Det gäller inte bara strategisk rörlighet, utan även rörlighet i insatsområdet.

Uthållig och flexibel förbandsproduktion innebär en förmåga att kontinuerligt hålla förband i hög beredskap och upprätthålla stridsvärdet vid insatta förband.

Uthållig insatsorganisation innebär att insatsförband ska kunna verka med endast ett begränsat stöd från lokala och regionala resurser i operationsområdet. Förbanden ska kunna verka i områden utanför nationellt territorium, ska kunna utnyttja resurser i ett avlägset insatsområde och samtidigt ha en kedja för ett nationellt eller multinationellt logistikstöd.

Mångsidighet, behovsstyrd logistik, resurseffektivitet, anpassad tillgänglighet och interoperabilitet är grundprinciper för uthållighet i en expeditionär kampanj. Förutsättningar för detta är bland annat standardisering, regleringar och avtal med värdnation och samarbetsländer.

Snabbinsatsförmåga är en del av den expeditionära förmågan. Hög beredskap innebär att de aktuella enheterna kontinuerligt är utrustade och samtränade för en bred uppsättning omständigheter.

Nödvändiga *strukturer och resurser för ledning*, ledningssystem och samband måste kunna medföras och upprättas. En expeditionär insatsstyrka ska kunna uppträda och verka autonomt med hjälp av ett eget lednings-, under rättelse- och informationsstöd. Dessutom krävs att en expeditionär insatsstyrka snabbt kan anpassa sina ledningsmetoder och sin ledningsorganisation samt kan genomföra riskanalys och riskhantering.

Multinationell samordning och kulturell förståelse krävs för att förstå sin enhets roll i operationen och att effektivt kunna verka inom denna. Samordning av verkan under korta tidsförhållanden och osäker händelseutveckling kräver en förmåga att kontinuerligt upptäcka och identifiera potentiella hot i syfte att fatta beslut om verkan på rätt nivå. Detta ställer höga krav på förmågan att förstå och verka i olika kulturer. Detta innebär en förståelse för religiösa, kulturella, sociologiska och historiska förhållanden.

En expeditionär *underrättelseförmåga* är förutsättningen för att kunna skapa en kunskapsbas om ett samhälle och dess funktioner, sociala struktur, ekonomi, språk, kultur, ledning, maktgrupper och organisationer för att stödja alla ledningsnivåer, inklusive den politiska.

God *interoperabilitet* är ett krav för att kunna genomföra verksamhet i en multinationell och multifunktionell miljö. För att nå framgång är det

avgörande att såväl kunna kommunicera och interagera obehindrat med alla aktörer, intressenter och nivåer i ledningskedjan inom ramen för en allomfattande ansats.

Modularitet krävs för att kunna verka i ett brett spektrum av miljöer där förband ska kunna forma en lämplig enhet tillsammans med andra aktörer där den expeditionära insatsstyrkan måste kunna hantera en varierande hotmiljö. Det kan vara såväl innovativa påverkansmetoder som konventionell bekämpning. En mycket snabbt varierande hot- och händelseutveckling kräver effektiva medel och metoder för skydd av personal, verksamhet och materiel.

Robusta expeditionära krigföringsfaktorer

Robusta faktorer uttrycker en större ambition och kan ses som tilläggsegenskaper som kan finnas hos militära expeditionära insatsstyrkor.

Förband med robusta förmågor ska kunna:

- Operera i alla terrängtyper och i de flesta klimatzoner.
- Etablera sig med våld i operationsområdet om så krävs för att kunna verka initialt.
- Möta och skydda sig mot hela spektrat av hot; från reguljära hot till irreguljära respektive kriminella handlingar samt hot från massförstörelsevapen.
- Reorganisera sig under pågående operation på plats i operationsområdet. Verka autonomt i en krävande miljö och utan stöd av värdnationer.
- Lösa en bred uppsättning uppdrag då den är behovssammansatt och mångsidig.

Styrkan ska inte heller vara överdimensionerad. Mångsidighet och skalbarhet säkerställs genom att utgående från en kärnförmåga kunna lösa ett stort antal typer av uppgifter efter behovsbaserade tillskott av kompetens och materiel.

6. MILITÄRSTRATEGISKT KONCEPT

6.1. Syfte

Det militärstrategiska konceptet är den bärande idén och grundläggande föreställningen om hur olika delar av den *militära* verksamheten ska kombineras och samordnas. Konceptet är en del av Militärstrategisk doktrin (MSD). Konceptet gäller långsiktigt och övergripande och utgör grund för Förvarsplaneringen (FP) och Förvarsmaktsplaneringen (FMP). De i konceptet ingående begreppen förklaras och inriktas vidare i MSD kapitel 5.

6.2. Militärstrategiska grunder

Förvarsmakten används som ett säkerhetspolitiskt instrument och är i grunden ett militärt maktmedel. Förvarsmakten ska förebygga och hantera konflikter, ytterst genom väpnad strid. Förvarsmakten används också tillsammans med andra medel, till exempel diplomatiska, ekonomiska med flera i ett nationellt totalförvar eller i en internationell allomfattande ansats. Förvarsmaktens förmågor kan merutnyttjas för andra samhällsnyttiga ändamål men det är förmågan till väpnad strid som är dimensionerande för Förvarsmaktens utformning.

Styrande för Förvarsmakten är de mål och de uppgifter som ges av regeringen. Förvarsmakten verkar för att värna Sveriges intressen. Förvarsmakten kan utföra detta nationellt, i närområdet och globalt, enskilt eller i samverkan med andra länder och organisationer, till exempel EU, FN och NATO. Sverige bygger sin säkerhet tillsammans med andra och Förvarsmakten ska därför vara beredd att såväl ge som att ta emot militärt stöd, även på eget territorium. Som medlem i EU, utvecklas Sveriges förvarsmakt även till att stödja EU:s gemensamma säkerhets- och förvarspolitik.

Förvarsmakten ska kunna verka i hela skalan av konfliktnivåer, från lågintensiv till högintensiv våldsanvändning och mot reguljära såväl som irreguljära hot i skiftande miljöer.

Förvarsmakten och våra krigsförband verkar, syns och respekteras i Sverige och utomlands.

6.3. Militärstrategisk inriktning

Försvarmakten ska genom flexibelt sammansatta, omedelbart tillgängliga och användbara insatsförband garantera vår territoriella integritet, bidra till tröskeleffekt mot regionala maktinitiativ och bidra till att uppfylla Sveriges internationella åtaganden utan föregående krav på återtagande eller komplettering. Över tiden ska Försvarmakten, tillsammans med andra aktörer, kunna delta i hanteringen av incidenter och oförutsedda händelseutvecklingar såväl i Sverige som i och utanför närområdet. Insatser ska kunna genomföras tillsammans med andra nationers förband och andra myndigheter samt organisationer i samtliga konfliktnivåer och inom ramen för en stor bredd av uppgifter.

Kraven på Försvarmakten att kunna genomföra relevant utformning av stridskrafter, beredskap och insatser i och utanför närområdet ställer särskilda krav på en målstyrd militär underrättelse- och säkerhetstjänst med effekttänkande.

Försvarmakten ska kontinuerligt följa utvecklingen av aktörers intentioner och kapaciteter i form av exempelvis doktriner, styrkeuppbyggnad, teknisk utveckling och stridskrafterns läge och stridsvärde. Av särskild vikt är att inhämtad information bearbetas och analyseras för att kunna delges som relevanta underrättelser till ansvariga chefer i rätt tid. Delgivningen syftar till kunskapsuppbyggnad eller beslut under Försvarmaktsplanering, försvarsplanering och operationer.

Försvarmaktens ledningssystem ska kunna underlätta informationshantering, analys och delgivning av underrättelser. Den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten måste vara effektiv och trovärdig i sin samverkan med andra myndigheter, organisationer och internationella partners. Underrättelsetjänsten ska vara uppbyggd som system av underrättelsesystem med analysen i centrum.

Säkerhetstjänsten ska bedrivas för att skydda Försvarmaktens personal, förband, anläggningar, materiel, information och verksamhet mot verkan och aktörers underrättelseverksamhet. Skydd av liv och kvalificerad egendom samt upprätthållande av beslutad informationssäkerhet är av särskild vikt. Säkerhetshotsbedömningar ska lämnas som underlag till Försvarmaktens chefer för dessas riskhantering.

Operationer i Sverige ska hävda landets suveränitet och territoriella integritet. Svenskt sjöterritorium och luftrum samt Försvarsmaktens informations- och ledningssystem ska kontinuerligt övervakas. Fartygsförband och stridsflygförband ska finnas tillgängliga för identifiering och avvisning vid kränkningar av det svenska territoriet. Väpnade incidenter och angrepp – även informationsangrepp – ska kunna mötas. Stående insatsförband och nationella skyddsstyrkor ska ha hög beredskap att skydda och bevaka områden av militärstrategisk betydelse, inklusive Försvarsmaktens basområden och viktiga samhällsfunktioner.

Insatsförband ska:

- Med hög operativ och taktisk rörlighet kunna förstärka skyddet och bevakningen i hela landet.
- Ha kapacitet att agera vid systematiska och upprepade kränkningar av det svenska territoriet.
- Kunna genomföra operationer där en aktör använder militärt våld mot Sverige.
- Kunna delta i operationer i närområdet i händelse av ett försämrat säkerhetspolitiskt läge.

Gotland ska kunna förstärkas och användas för basering av stridskrafter. Markstridskrafter, inklusive hemvärn med nationella skyddsstyrkor, ska över tid kunna vara närvarande i storstadsregionerna.

Vid insatser utanför närområdet ska Försvarsmakten i första hand delta i operationer som påverkar händelseförloppet på land, det vill säga operationer med kraftsamling på marken. Försvarsmaktens bidrag till dessa insatser ska efterhand kunna öka, såväl i volym som när det gäller förmåga. Detta uppnås genom att förband i insatsorganisationen successivt erhåller ökad tillgänglighet, användbarhet och flexibilitet.

Insatser med förband ska kunna genomföras i andra klimat än det svenska, men förmåga att verka internationellt i extrema klimatförhållanden ska begränsas till i huvudsak specialförbanden. Strategisk rörlighet (genom flyg-, fartygs- och järnvägstransporter) ska i första hand lösas med hjälp av resurser som är tillgängliga genom internationellt samarbete och med civila resurser. Operativ och taktisk rörlighet ska kunna anpassas till hotbilden i aktuellt operationsområde. Behovsättning avseende personal och materiel ska vara i balans med tillgängliga resurser och omedelbart användbara förband, med materiel som är interoperabel med partnerländers materiel och

tekniskt mogen, funktionssäker och tillgänglig. Detta ska prioriteras före högsta modernitet och spetsprestanda på materielen.

6.4. Militärstrategisk konceptuell inriktning

När Försvarsmakten används som ett militärt maktmedel måste alltid syftet – som en del av den totala strategin – vara tydligt klarlagt och kommunicerat mellan den politiskstrategiska och militärstrategiska nivån, men även inom Försvarsmakten. Strategin kan misslyckas om inte denna förståelse finns då ett isolerat militärt agerande kan få oönskade strategiska effekter. Bruket av militära medel måste därför kopplas mot det övergripande politiska målet.

Viktiga övergripande multifunktionella strategier är *totalförsvaret* och *allomfattande ansats*. Totalförsvaret används främst vid nationellt försvar och krishantering. Allomfattande ansats används främst vid insatser internationellt.

Viktiga militära konceptuella fokus är *manöverkrigföring*, *effekttänkande*, *direkt och indirekt metod samt uppdragstaktik*. Alla dessa kan verka samtidigt och stödja varandra.

Offensiv, defensiv, stabiliserande, stödjande inriktning

Militär verksamhet har generellt en *offensiv, defensiv, stabiliserande* eller *stödjande inriktning*. Detta innebär att den samlade ansträngningen har en offensiv, defensiv eller stabiliserande inriktning, men att delar av verksamheten kan ha andra målsättningar inom ramen för den övergripande inriktningen. Operationskonsten består bland annat av en behovsstyrd växling och kombination av dessa inriktningar.

Verksamhet med **offensiv inriktning** syftar ofta till att nå ett avgörande på egna villkor. Detta kan ske genom väpnad strid grundad på principerna för manöverkrigföring, men det kan också ta andra former. Vid en krissituation kan ett agerande med offensiv inriktning innebära att våra förband visar sin styrka och intar för motståndaren ofördelaktiga positioner. När Försvarsmakten verkar mot irreguljära motståndare kan den offensiva inriktningen ta sig uttryck i att etablera närvaro i ett operationsområde, ta initiativet från motståndaren avseende befolkningsskydd och genomföra punktinsatser mot irreguljära mål.

Verksamhet med **defensiv inriktning** syftar ofta till att skapa bättre förutsättningar eller förhindra att situationen förvärras. Att vinna tid för tillförsel av militära förstärkningar eller omDispositioneringar är en viktig del, men det är

ofta även viktigt att övriga maktmedel får utrymme att verka. De strategiska målsättningarna, aktuella styrkeförhållanden och politiska restriktioner kan vara sådana att en defensiv inriktning krävs och att faktorer som till exempel medial uppmärksamhet och internationella reaktioner är det som bidrar till vår framgång.

Vid väpnad strid är – oavsett krigföringsnivå – förmågan att växla mellan och balansera verksamhet med offensiv respektive defensiv inriktning avgörande för operationskonsten.

Verksamhet med **stabiliserande inriktning** syftar ofta till att skapa en sådan situation så andra maktmedel än de militära kan komma till verkan. Den militära uppgiften blir då att ingripa mot säkerhetshotande verksamhet och reducera hotnivån i området. Genom detta skapas förutsättningar så att företrädare för övrigt utvecklingsarbete har handlingsfrihet att arbeta relativt ostört. Inledningsvis måste dock även militära förband medverka i detta utvecklingsarbete då de ofta är de enda representanterna för det internationella samfundet som är på plats. Den stabiliserande inriktningen kräver att motståndarens stöd från eller hot mot lokalbefolkningen begränsas, men också att motståndarens rörlighet och tillgång till skyddade områden reduceras.

Vid operationer med stabiliserande inriktning är det ofta ett stort behov av att

- kontrollera utbredda områden och skapa säkerhet
- begränsa irreguljära angrepp kriminalitet
- möjliggöra humanitära insatser.

Därigenom understöds den inhemska säkerhetsstrukturen eller skapandet av densamma. Ofta är kravet på opartiskhet avgörande (se även kapitel 3.6 Krigföringens principer). Manöverkrigföring får, inom ramen för en stabiliserande inriktning, en annan tillämpning där den fysiska bekämpningen till stor del ersätts av psykologisk påverkan.



Bild 6.1 Stabilisering: En svensk soldat skakar hand med en Afghansk polis på en polisstation under uppbyggnad i Chimal. Foto: Anna Noren / Försvarsmakten.

Verksamhet med **stödjande inriktning** syftar ofta till att stödja myndigheter och de civila organisationerna vid olika typer av civila krissituationer, så det civila lidandet som uppstått eller riskerar uppstå på grund av olyckor eller naturkatastrofer lindras. Denna typ av verksamhet kan genomföras såväl nationellt som internationellt då de civila resurserna inte är tillräckliga eller när säkerhetsläget inte tillåter civila aktörer att verka. De militära resurserna ställs i dessa fall till förfogande och den militära personalen deltar då oftast under ledning av civila företrädare.

Försvarsmakten deltar i och genomför olika kampanjer och operationer och anpassar då uppträdande, metoder och tillvägagångssätt i växelverkan. Exempel på kampanjer är *fredsbevarande*, *fredsframtingande*, *stabiliserande*, *anfallskampanjer* och *försvarskampanjer*.

Inriktning för konceptuella fokus avseende militärstrategisk nivå

Nedan ges – utifrån doktrinens konfliktspektrum – exempel på inriktning för olika konceptuella fokus avseende militärstrategisk nivå. Dessa kombineras omväxlande, kanske också inom en och samma konflikt. Val av fokus grundar sig på kunskap, erfarenhet och kognitiva bedömningar.

Högintensivt reguljärt krig (jfr. ”obegränsat krig”)

Det militära maktmedlet ska vara huvudverkansmedel och de övriga medlen inriktas mot att stödja krigföringen (jfr. totalförsvar). Manöverkrigföring ska tillämpas full ut, eftersom denna är grunden för Försvarsmaktens agerande på alla nivåer. Den militärstrategiska nivån ska i så hög grad som möjligt ge handlingsfrihet för operativa avgöranden. Manövern ska ”ägas” av den operativa chefen vilken tillåts agera så fritt som möjligt mot uppsatta militärstrategiska mål. Striden kan ha defensiva inslag men offensivt agerande med högt tempo och militära resultat premieras. Parallellt eftersträvas politiskstrategiska lösningar och om sådana uppnås (kanske på grund av operativa framgångar) så ges operativ chef nya militärstrategiska direktiv. Effekttänkande inriktas främst mot militära effekter.

Lågintensivt reguljärt krig, konflikt/kris (jfr ”begränsat krig”)

Det militära maktmedlet ska verka parallellt och växelvis med andra maktmedel, främst politiska, diplomatiska och ekonomiska. Manöverkrigföring är alltså grunden för Försvarsmaktens agerande, men den militärstrategiska nivån måste i hög utsträckning successivt koordinera de militära insatserna med andra verkansmedel. Detta kan innebära att den operativa chefen kan få en rad restriktioner och snabbt ändrade direktiv. Tydliga och fasta insatsregler är viktiga och chefer på alla nivåer måste vara lyhörda gällande varför militära medel används, det vill säga syftet med den militära insatsen. Det militära maktmedlet kan sägas agera på den ”inre manövern” och stödja den politiska nivån (överordnad) som agerar på den ”yttre manövern”. Direkt metod och maktprojicering – där tydliga avsikter med de militära förbandens agerande öppet visas – förekommer ofta. Effekttänkande inriktas främst mot att uppnå politiskstrategiska och diplomatiska effekter.

Exempel på denna typ av konflikt/kris är till exempel Kubakrisen 1962 och U-137 krisen 1981 med flera.

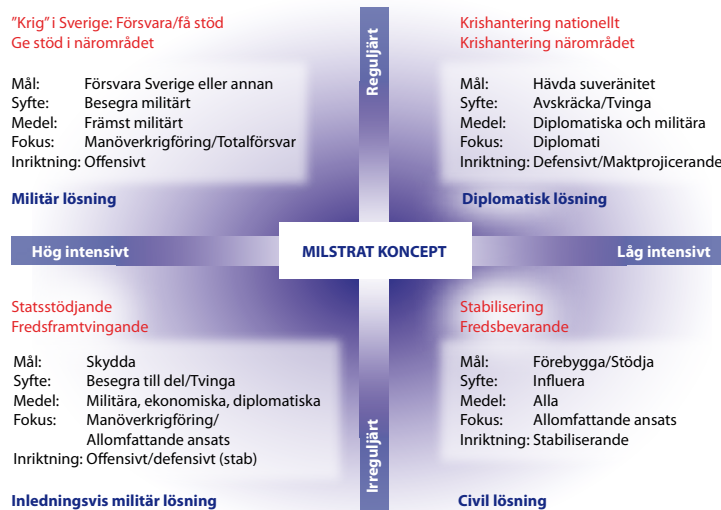


Bild 6:2. Modellen exemplifierar (i generella termer och på militärstrategisk nivå) relationen mellan mål, syfte, medel och konceptuellt fokus i olika typer av konflikter. Observera att en och samma konflikt dynamiskt kan förflytta sig i alla fyra fälten. Modellen är skapad för att öka förståelsen för olika val av fokusering och gör inte anspråk på att ge en perfekt lösning.

Högintensiv irreguljär krigföring

Det militära maktmedlet ska verka samordnat med alla andra medel, men kan temporärt och/eller lokalt vara huvudverkansmedel. Inriktningen är främst att skydda befolkningen och samhällsfunktioner samt att motverka irreguljära angrepp. Manöverkrigföring är grunden för de strider som uppstår, främst på lägre nivåer. Strategiska lösningar bygger dock sällan på militära operativa avgöranden. Syftet är att nedbringa våldsnivån så att andra maktmedel kan få verkan. Försvarsmaktens förmågor kan då tillfälligt användas för ändamål som de inte är primärt skapade för tills civila förmågor kan få verkan. Militär effekt måste vägas mot eventuella negativa effekter i den civila domänen.

Lågintensiv irreguljär konflikt

Det militära maktmedlet ska verka samordnat med alla andra medel och vara underordnat den allomfattande ansatsen. Den militära inriktningen ska främst vara stabiliserande för att uppnå säkerhet och rörelsefrihet, vilket möjliggör avgörande med de övriga verkansmedlen. Försvarsmakten ska här göra en allomfattande ansats möjlig och stödja den. Samlad allomfattande effekt inom den civila domänen är primär och överordnad den militärstrategiska effekten.

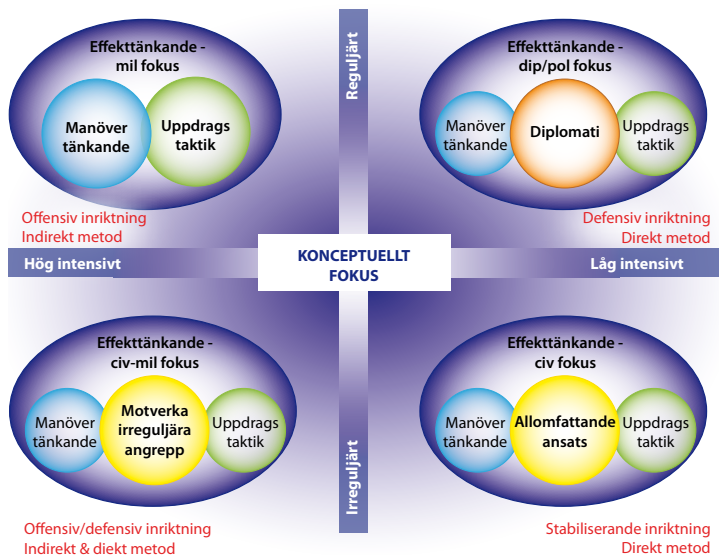


Bild 6.3. Bilden beskriver hur militärt konceptuellt tänkande kan skifta i fokus vid olika typer av konflikter. Det ska understrykas att det är en modell exemplifierande fyra ytterligheter för bruk av militära och andra maktmedel.

6.5. Inriktning för stående förband, kontraktsförband och hemvärnsförband

Stående förband ska kunna utföra uppgifter med offensiv, defensiv och stabiliserande inriktning nationellt samt inom närområdet. De ska också, efter vissa förberedelser, kunna genomföra insatser utanför närområdet. Stående förband ska kunna lösa kvalificerade uppgifter inom hela konfliktspektret. Delar av de stående manöverförbanden ska kunna utföra räddnings- evakuerings- och förstärkningsoperationer med kort varsel och över stora avstånd.

Kontraktsförband ska efter beredskapshöjning/mobilisering kunna utföra uppgifter med offensiv, defensiv och stabiliserande inriktning. Detta ska ske nationellt samt inom närområdet. Förbanden kan, efter övning och träning, även planeras för insatser utanför närområdet. De löser då kvalificerade uppgifter inom hela konfliktspektret. Kontraktsförbandens uppgifter måste ibland anpassas till den materiella standarden, vilken kan skilja sig från ett stående förband.

Både stående förband och kontraktsförband ska ha viss modularitet, det vill säga att de kan till delar ingå i andra strukturer och samarbeta med andra

förband, även internationella. Stående och kontraktsförband ska ha hög interoperabilitet, främst gentemot EU och NATO.

Hemvärnsförband med nationella skyddsstyrkorna ska användas för nationella uppgifter. De ska ha hög beredskap och snabbt kunna genomföra uppgifter med defensiv inriktning i hela Sverige. Alla hemvärnsförband ska kunna genomföra ytövervakning, skydda och bevaka skyddsvärda militära objekt (bland annat basområden) och samhällsviktig civil infrastruktur. Nationella skyddsstyrkor ska dessutom, med regional rörlighet, kunna genomföra uppgifter med viss offensiv inriktning (som till exempel återtagande av enskilda objekt).

Genom att Hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna snabbt kan överta bevakning och försvar av viktiga objekt, kan stående och kontraktsförband användas för uppgifter med offensiv inriktning nationellt samt i närområdet.



Bild 6.4. Stridsfordon 90 under framryckning i subarktisk miljö. Behovet av förmågan till manöverkrigföring i högintensiv strid mot en reguljär motståndare i denna typ av miljö kvarstår. Även Libyeninsatsen 2011 med JAS 39 C visade att förband och system med hög offensiv prestanda allttjämt behövs för att Försvarmakten skall kunna lösa alla tilldelade uppgifter. Foto: Eilert Gezelius / Försvarmakten.

7. Militärstrategisk planering och ledning

7.1. Sammanhang

Regeringen styr Försvarsmakten i krig och i fred genom *regeringsbeslut*.

Försvarsmaktens uppgifter och organisation regleras genom myndighetens instruktion. Årligen beslutar regeringen om planering, resurstilldelning, beredskapskrav, styrning och återrapporering av Försvarsmaktens verksamhet i regleringsbrev. Dessutom tillkommer regeringsbeslut i olika frågor som rör både insats- och verksamhetsledning, till exempel deltagande i internationella insatser.

Den militärstrategiska ledningen ska kunna ge militära råd till den politiska ledningen avseende de militära resursernas utveckling och användning. Den ska ge direktiv inom den egna organisationen för hur de politiska målen ska uppnås.

Den militärstrategiska ledningen ska kunna verka vid insatser i Sverige (även med stöd från andra stater) och i omvärlden delta i fredsfrämjande insatser.

Det multilaterala systemet för global konflikthantering och fredsfrämjande insatser innefattar aktörer som FN, EU och NATO. Ett konstruktivt svenskt engagemang ska eftersträvas gentemot de internationella aktörerna för att stärka systemet, inte minst institutionernas förmåga att samverka effektivt.

Svenska insatser förhåller sig till ett juridiskt sammanhang och ett legalt ramverk. Försvarsmakten ska följa nationella och internationella regler som styr användandet av våld och tvång och överensstämmer med statsmakternas politiska överväganden.

7.2. Militärstrategisk samordning

Samordning är åtgärder i syfte att effektivt kombinera olika verksamheter med varandra omfattande lydnadsförhållanden avseende ledning, koordinering och kontroll av verksamheten. Verkställigheten säkerställs genom att de direktiv som riktats mot underställda följs upp genom kontroll samt rapportering från underställda till överordnade.

Det nationella arbetet med samhällets beredskap utgår från ansvarsprincipen, det vill säga den myndighet som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden har motsvarande ansvar under kris- och krigssituationer. Ansvarsprincipen innebär också ett ansvar för varje aktör att samverka med andra.

I det nationella perspektivet samordnar regeringen den militära verksamheten och andra myndigheters totalförsvarsinsatser. I Försvarsmakten svarar den militärstrategiska ledningen – genom order och direktiv – för samordning av myndighetens verksamhet. Internationellt sker samordning, vid en fredsfrämjande insats, av den organisation eller sammanslutning av stater som Sverige ställt militära resurser till förfogande. Försvarsmakten ska rapportera planerad och genomförd verksamhet till regeringen.

Inom Försvarsmakten sker samordning antingen genom *befäl* eller *samverkan*. Samordning genom befäl innebär att överordnad ger till exempel order och direktiv till underställda chefer och förband. Samordning med sidoordnade chefer, stridande parter, andra myndigheter och civila organisationer sker genom samverkan.

7.3. Militärstrategisk samverkan

Samverkan är verksamhet som bedrivs tillsammans med andra i ett visst syfte och/eller för att uppnå eftersträfvade mål. Den omfattar bland annat utbyte av information, tydliggörande av ansvar och identifiering av samsarbetsområden.

Samverkan sker med till exempel sidoordnade chefer, myndigheter, andra stridande parter och civila organisationer. Den åstadkoms genom förhandlingar, överläggningar, överenskommelser och/eller gemensamma beslut.

Inom ramen för totalförsvaret samordnar regeringen kris- och krigsförberedelser samt understöd av militära och civila operationer under kris, höjd beredskap och i krig. Sådan samverkan sker mellan Försvarsmakten, civila myndigheter, organisationer och civila företag.

Samverkan genomförs också mellan Försvarsmakten och övriga myndigheter (eller motsvarande), kommuner eller organisationer i syfte att under regeringen samordna förberedelser för samt genomförande av nationella och internationella insatser i fred och kris.

Samverkan sker även med internationella aktörer då Försvarsmakten på regeringens uppdrag genomför verksamhet som kräver sådan samverkan.

7.4 Planering och genomförande av militära insatser

Omvärldsbevakning och analys

Försvarsmakten (och andra myndigheter i Sverige) ska kontinuerligt följa händelseutvecklingen i närområdet och övriga omvärlden. Vid extraordinära händelser ska resurser fokuseras för detaljerad bevakning. När en konflikt identifieras – som kan komma att engagera svenska militära och andra resurser – ska en konfliktanalys genomföras. Analysen syftar till att skapa underlag för beslut om engagemang och är underlag för planering och utvärdering av en insats.

Konfliktanalysen ska resultera i en gemensam och delad lägesuppfattning som tillgodoser alla myndigheters behov av underlag för att kunna bedöma eget engagemang och en samordnad insats. Den fungerar såväl på politisk nivå som på myndighetsnivå.

Försvarsmakten ska sträva efter att skapa en bred och djup kunskap om konflikters natur och eventuella konsekvenser som underlag till en begäran från regeringen om information och eventuella militära råd. Samverkan med andra myndigheter och andra externa aktörer ska genomföras i största möjliga utsträckning.

Insatsplanering

Den militärstrategiska insatsplaneringen ska syfta till att omsätta politiska mål och riktlinjer för samordning kring vad den militära insatsen ska uppnå.

Konfliktanalysen ska vara planeringens utgångspunkt och skapa en fördjupad förståelse för underliggande konfliktorsaker, inblandade aktörers mål, metoder och medel samt deras styrka och svagheter. Utifrån den fördjupade kunskapen ska militärstrategiska optioner utvecklas som leder mot de politiska målen. Alternativa handlingsmöjligheter ska ges som sedan kan omsättas i insatsplanering.

Efter politiskt val av option ska den militärstrategiska chefen utarbeta och delge operativ chef ett militärstrategiskt direktiv, av vilket operationsområde ska framgå. Direktivet ska även ange vilka mål och effekter som ska uppnås, vilka resurser som ska användas, vilka handlingsregler för utnyttjande av våld som ska tillämpas med mera.

Metod för insatsplanering ska tillgodose nationellt behov av planering för insatser i Sverige och internationellt. Den måste möta de krav på interoperabilitet som överenskommits internationellt. Andra myndigheter och icke-militära organisationer använder metoder utvecklade för att möta egna organisatoriska behov. Försvarsmaktens personal ska vara väl förtrogen med sådana metoder för att underlätta samverkan vid planeringen av samordnade insatser.

Samverkan sker enligt regeringens bestämmande:

- Totalförsvarssamverkan
- Ordinarie myndighetssamverkan
- Med internationella organisationer och aktörer.

Insatsers genomförande

Den militärstrategiska ledningsnivåns centrala funktion vid genomförandet av en militär operation är att skapa bästa möjliga förutsättningar för den operativa chefens insatser i syfte att nå de politiska målen.

Den militärstrategiske chefen är ensam ansvarig inför den politiska nivån. Han eller hon tilldelas normalt befogenheter att samverka med totalförsvarsmyndigheter och med aktörer utanför operationsområdet, vilket är särskilt viktigt när flera maktmedel används.

Genomförandet ska präglas av konsten att samordna och vid behov justera den militära verksamheten i operationsområdet.

För militärstrategisk nivå är följande centrala funktioner:

- Styrkegenerering
- Omfördelning av resurser
- Personaladministration
- Transporter till och från operationsområdet
- Vidmakthållandet av logistik.

Samordning av informationstjänsten (Public Affairs) och hela spektret av tillgängliga förmågor (kinetiska och icke-kinetiska), främst inom ramen för informationsoperationer, är också viktigt för att skapa önskvärd effekt. Lyhördhet, mottaglighet och förmåga till snabb respons krävs för att kunna vara den som "är först med sanningen". Detta kräver flexibla, snabba processer och förmågor för att behålla samt stärka trovärdigheten och möjlighet till inverkan.

Operativ chef genomför samverkan inom operationsområdet och rapporterar till militärstrategisk chef. Ledning och kontroll av den operativa verksamheten ska ske genom direkta kontakter mellan militärstrategisk och operativ chef, mellan respektive funktionsansvariga inom staberna och genom att personal utväxlas mellan staberna.

Under genomförandet ska kontinuerlig planering avseende justering av planer, planering av alternativ samt planering av insatsens avslut genomföras.

Metod för ledning av pågående insatser ska regleras i stående stabsorder (eller motsvarande).

Utvärdering

Genomförandet av insatser ska utvärderas för att klarlägga om de politiska målen uppfyllts. Utvärderingen ska ge svar på om vidtagna åtgärder lyckas, vilket också innebär att utvärderingen kan ge vägledning till vad som kan behöva förändras. Det är därför viktigt att en utvärdering är en del av en lärande process som startar vid den första konfliktanalysen, fortsätter under insatsplaneringen och sedan fortgår under hela engagemanget.

Till grund för utvärderingen ligger inledande konfliktanalys och återkommande rapportering från operativ chef om uppnådda resultat. I den tidiga analysen kopplas indikatorer på förändringar till de problem som måste hanteras för att i ett senare skede ge stöd åt insatsplaneringen oavsett inom vilken sektor eller funktion den ska utarbetas.

På strategisk nivå ska valet av indikatorer fokuseras på konfliktens drivkrafter och mer långsiktig påverkan. På operativ nivå ska fokus ligga på effekter och mer kortsiktiga resultat som uppnåtts genom en eller flera aktiviteter.

En uppföljning av resultatet av en militär insats ska kompletteras med uppföljning från eventuella andra insatser inom samma område. Samverkan ska ske på myndighetschefsnivå med andra svenska myndigheter verksamma i samma insatsområde och av operativ chef i operationsområdet.

Rapportering ska ske till den politiska nivån.

7.5 Försvarsplanering

Försvarsmakten ska kontinuerligt genomföra en försvarsplanering i syfte att kunna lösa Försvarsmaktens uppgifter. Det ska finnas en **Försvarsplan** som utgår från insatsorganisationen, med eventuellt stöd från annan part och gällande militär doktrin.

Försvarsplaneringen omfattar ett stort antal aktiviteter med den **operativa planeringen** som den gemensamma kärnverksamheten. Den operativa planeringen genomförs inom ramen för en kontinuerligt pågående **operativ studie** med målet att ha aktuella planer (utvecklade i varierande omfattning) för alla tilldelade (och möjliga närtida) uppgifter såväl nationella som multinationella.

Operativ planering kan här omfatta planering från militärstrategisk nivå till förbandsnivå. Operativ planering indelas i krisplanering och förberedande planering.

Krisplanering ska avse planering för att hantera pågående eller nära förestående verkliga utmaningar och hot inklusive olika typer av incidenter.

Förberedande planering ska omfatta grundoperationsplanering och omfallsplanering.

Grundoperationsplanering ska omfatta en fullständig planering för bland annat höjning av beredskap, mobilisering, utgångsgruppering och uppgifter i syfte att kunna hantera vissa prioriterade omfall.

Omfallsplaneringen ska ske mot olika scenarier inom hela konfliktspektret (nationellt, i närområdet och globalt) samt utvecklas i varierande grad från koncept till fullständiga operationsplaner. Realiserbarhetsprövning ska ske genom spel, simuleringar och fältövningar. Omfallsplanering med planer – utvecklade ända ner till förbandsnivå – kan i vissa fall utgöra underlag för insatsorganisationsvärdering och förbandsutveckling.

FÖRSVARSPLANERING			
OPERATIV PLANERING			
Operativ planering baseras på planeringsfall som utarbetas i dialog med FÖ och fastställs av regeringen.			
KRISPLANERING ("Crisis Response Planning") Avser planering för att hantera pågående eller omedelbart förestående verkliga utmaningar och hot inklusive olika typer av incidenter.	FÖRBEREDANDE PLANERING ("Advance Planning")		OPERATIVA STUDIER Ett samordnat arbete för operativ inriktning inom FM, som ska bedrivas över tiden utmynnade i en Försvarsplan. Försvarsplanen ska utgå från den tillgängliga insatsorganisationen och gällande militär doktrin.
	GRUNDOPERATIONS-PLANERING ("Standing Defence Planning") Omfattar fullständig planering för att höja beredskap och öka förmågan till skydd och bevakning, samt för att utgångsgruppera i syfte att kunna hantera vissa prioriterade omfall.	OMFALLSPANERING ("Contingency Planning") Riktar sig mot potentiella hot och kan vara generisk, syftande till att undersöka till exempel förmågebehov, eller mer specifik och detaljerad.	

Tabell 7:1. Sammanhangen avseende begrepp som ingår i försvarsplaneringen.

Vid större operationer i närområdet där Försvarmakten ger/ges stöd antas detta ske inom ramen för en överordnad militärstrategisk planering ledd av till exempel EU eller NATO. Försvarmakten ska kunna delta i denna planering och inom dess kampanj(er), eller parallellt med, kunna planera och leda mindre operationer samt delta i större multinationella operationer ledd av annan part.

Vid operationer utanför närområdet leds ofta den militärstrategiska och den operativa planeringen av en överordnad organisation som till exempel EU, FN, NATO, AU eller annan regional organisation. Försvarmakten ska kunna delta i sådan planering samt i dess operationer. I detta fall koncentreras den svenska militärstrategiska och operativa planeringen till bland annat styrkegenerering, tilltransport (deployering), nationell logistik och personalförsörjning. Svensk planering omfattar också att kunna ge den politiska nivån militära råd om operationernas genomförande och Sveriges möjligheter till lämpligt militärt bidrag.

7.6 Erfarenhetshantering

Förmågan att hantera utvecklade erfarenheter, nya kompetenser samt den snabba teknikutvecklingen och omsätta erfarenheterna i anpassning, variation och utveckling till olika operationsmiljöer är en strategisk och avgörande fråga för en organisation vars verksamhet ytterst spänner mellan väpnad strid och fredsbyggande i komplexa miljöer.

Utrymmet för misstag minskar, samtidigt som möjligheterna att ta tillvara på goda exempel är avgörande framgångsfaktorer för att kunna hantera en miljö som är i ständig förändring. I den militära kulturen – som är starkt influerad av planeringsperspektivet och en vilja att kunna förutse skeenden – kan

erfarenheter och de behov dessa genererar upplevas som friktionsskapande. Det är därför av stor vikt att organisationer och dess ledare i både ord och handling visar att de tillmäter verkliga erfarenheter stor betydelse i verksamhetens bedrivande. Likväl måste organisationerna i sig själva vara konstruerade i syfte att underlätta och uppmuntra erfarenhetshantering och kunskapsöverföring *så att en verklig effekt erhålls.*

Inriktning för erfarenhetshantering.

Försvarsmaktens erfarenhetshantering syftar till att – genom *ett systematiskt och organisatoriskt arbetssätt* – institutionalisera kunskap och erfarenheter som bärs av individer och grupper av individer. Denna kunskap ska utgöra ett underlag för såväl chefer som ska fatta beslut som för medarbetare som planerar och genomför kärnverksamhet. Inriktningen är att erfarenhetshanteringen ska bidra till att Försvarsmakten höjer effekten och ökar säkerheten vid genomförandet av insatser.

Utpekade chefer i organisationen ska ges mandat och resurser att institutionalisera kvalitetssäkrade erfarenheter från insatsverksamheten genom träning, utbildning och övning. Vidare ska validerade erfarenheter tas tillvara med hjälp av lämpliga åtgärder till exempel i instruktioner, handböcker, reglementen och läromedel för att därigenom skapa spårbarhet.

Erfarenheter samlas in antingen genom en inriktning som består av identifierade behov eller genom händelse- och upplevelsebaserade erfarenheter (observationer) som rapporteras efter hand. Det insamlade materialet analyseras därefter innan det delges och omsätts i beslut om implementering, vilket är det första steget i att institutionalisera erfarenheterna.

Produkterna ur processen ska vara analyserade och validerade erfarenheter vilka kan utgöra antingen beslutsunderlag i sig själva eller byggstenar i mer komplexa slutprodukter som doktriner, handböcker, läromedel, utvecklingsplaner med flera. Den bärande idén är att erfarenheterna ska hanteras på den nivå där de hör hemma. Avgörande faktorer för en effektiv erfarenhetshantering är; *inriktning, kommunikation, ett systematiskt arbetssätt, spårbarhet samt engagemang från chefer och ett bra ledarskap.*

8. CENTRALA BEGREPP

Arbetet med begrepp är påbörjat men ännu ej färdigställt. Av den anledningen kommer en begreppssammanställning att presenteras i nästa version av militärstrategisk doktrin.

9. REKOMMENDERAD LITTERATUR

Böcker

- Beaufre, André (1966), *Modern strategi för fred och krig* (Prisma, Stockholm)
- Biddle, S (2004), *Military Power. Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*. Princeton , NJ Princetown University Press.
- Clausewitz, Carl von (2002), *Om kriget*, (Bonniers, Stockholm)
- Connaughton, R (2008) *Modern Warfare*. London, Running Press Book Publisher.
- Corum, James S. (1992), *The Roots of Blitzkrieg*. (Kansas, University Press of Kansas)
- Creveld, Martin van (1982), *Fighting Power* (Greenwood Press, Westport, Connecticut)
- Creveld, Martin van (2003), *Ledning i krig* (Försvarshögskolan, Stockholm)
- Galula, David (2005), *Counter-Insurgency Warfare: Theory and Practise*, (Praeger; Westport)
- Gray, S. Colin (2007), *Another Bloody Century*, (Arizona Phoenix Press; Arizona).
- Hammes, Tomas X (2004) *The Sling and the Stone. On war in the 21st Century* (Zenith Press, St Paul)
- Jakobsen, Peter Viggo (2007), "Coercive Diplomacy" i Allan Collins (red) *Contemporary Security Studies* (Oxford: Oxford University Press)
- Kaldor, Mary (2006) *New & Old Wars. 2nd Ed.* (Polity Press, Cambridge)
- Keegan, John (2003), *Krig och kultur*, (Stockholm, Natur och Kultur)
- Leonhard, Robert R (1994), *Fighting by minutes. Time and the art of war*. (Praeger Publishers, Westport)
- Lind, William S (2002) *Handbok Manöverkrigföring* (Försvarshögskolan, Stockholm)
- McRaven, William H (1995) *Spec ops* (Ballentine books, New York)
- Nagl, A. John (2005), *Learning to Eat Soup with a Knife, Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*. (The University of Chicago Press, 2005 first published in 2002)
- Nye, Joseph S (2002), *The Paradox of American Power* (Oxford: Oxford University Press)
- Schelling, Thomas (1966), *Arms and Influence* (New York, Yale University Press)
- Smith, Rupert (2006) *The Utility of Force* (Penguin Books, London)
- Vego, Milan (2008) *Joint Operational Warfare* (Försvarshögskolan, Stockholm)
- Wallensteen, Peter (1994), *Från Krig till Fred, Om konfliktlösning i det globala systemet*, (Almqvist & Wiksell, Eskilstuna)

Widén, Jerker & Ångström, Jan (2004), *Militärteorins grunder* (Försvarsmakten, Stockholm)

Zetterling, Niklas (2008) *Blixtkrig 1039-1941*. (Prisma, Stockholm)

Studier, forskningsrapporter, handböcker med mera

Challenges Forum (2011), *Considerations for Mission Leadership in United Nations Peacekeeping Operations* (Edita, Stockholm)

Försvarshögskolan (2010), *Handbok konfliktanalys* (Elanders Sverige AB, Vällingby)

Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI-R—2804—SE (2009) *Comprehensive approach i fredsfrämjande insatser*, (Försvarsmakten, Stockholm)

Wallentin, Nils (2009) *Militärstrategisk doktrin - är den användbar för dagens försvar?*
C-uppsats, Försvarshögskolan

Rekommenderade doktriner

NATO (senaste utgåva):

Allied Joint Publication, AJP-01 Allied Joint Doctrine

Allied Joint Publication, AJP 3-0 Operations

Allied Joint Publication, AJP-3.4 Crisis Respons Operations

Allied Joint Publication, AJP-3.4.1 Peace Support Operations

Allied Joint Publication, AJP 3-4.4 COIN.

Allied Joint Publication, AJP 3-5 Special Operations

COPD (Comprehensive Operations Planning directive)

Storbritannien (senaste utgåva):

Joint Doctrine Publication, JDP 01, British Defence Doctrine

Joint Doctrine Publication, JDP 04, Understanding

Joint Doctrine Publication, JDP 3-40, Security and Stabilisation

USA (senaste utgåva: Capstone Concept for Joint Operations

U.S. Army/ Marine Corps Counterinsurgency Field Manual – FM 3-24

Ryssland:

Ryska federationens militärdoktrin 2010-02-05

Förenta Nationerna:

Principles and Guidelines for United Nations Peacekeeping Operations (Capstone Doctrine)

10. SAKANSVAR, ARBETSGRUPP OCH STYRGRUPP

Sakansvarig

Jonas Lind / HKV INSS

Arbetsgrupp

Jonas Lind / HKV INSS (ordf)

Johan Brovertz / HKV INSS

Richard Loe / HKV INSS

Ulf Forssberg, Irene Clement / HKV INSS

Jonas Andersson, Michael Svensson / HKV ATS

Magnus Liljegren, Anders Foyer / HKV FTS

Herman Håkansson / SSS

Stefan Ring, Göran Grönberg / FHS

Michael Malm / FMKE

Övriga medverkande

Magnus Sandbu / HKV JURS

Johan Victorin / HKV MUST

Carl Karlsson / HKV INFOS

Joakim Marklund / FMKE

Stefan Flygelholm / FMKE

Mikael Lindholm / FM LOPE

Anders Cedergren / FHS

Michael Gustafson / FHS

Mariam Persson / FHS

Jenny Lindoff / FOI

Markus Derblom / FOI

Styrgrupp

Anders Brännström / HKV INSS (ordf)

Michael Moore / Dennis Gyllensporre / LEDS UTV

Staffan Palmqvist / Lars Jäderblom / HKV INSS

Ulf Forssberg / HKV INSS

Fredrik Ståhlberg / HKV ATS

Johan von Knorring / HKV FTS

Bo Rask / HKV MTS

Björn Marcusson / MUST

Bo Klingvik / FHS

Lennart Axelsson / Fö

Språkgranskning

Danuta Janina Engstedt / Autotech Teknikinformation i Stockholm

FÖRSVARSMAKTEN

